

Het Sint-Christinabegijnhof te Ieper in de Nieuwe Tijd (eind 16de eeuw - eind 18de eeuw)

Inleiding

Lange tijd liet men de begijnhoven vervallen. Weinigen hadden aandacht voor de stenen resten, laat staan voor wat nog overbleef aan geschreven bronnenmateriaal over deze vrouwen. Gelukkig kwam daartegen reactie in de tweede helft van de 20ste eeuw. Het groot-scheeps herstel van het Leuvense Groot Begijnhof door Professor Lemaire betekende een kentering. De recente erkenning door de UNESCO als cultureel erfgoed bracht de begijnhoven weer in de actualiteit. Wat nog rest probeert men her en der te herstellen en verschillende organisaties en instanties maakten de geschiedenis van deze hoven bij de bredere bevolking beter bekend. De steden beschouwen de begijnhoven nu als culturele kleinoden en toeristische attractie-polen.

De belangstelling voor het verleden van die instellingen en de mensen die er woonden nam sterk toe. In de meeste gevallen beperkte de aandacht zich tot die begijnhoven waar nog stenen overblijfselen van restten. Zo verging het ook het Ieperse begijnhof. Daar het hof tijdens Wereldoorlog I met de grond gelijk werd gemaakt en niet meer werd heropgebouwd, bleef ook na de herwaardering van de Vlaamse begijnhoven de interesse voor het hof heel beperkt. Er werd slechts sporadisch melding van gemaakt in overzichtswerken¹. Twee jaar geleden schetsten W. Simons en P. Trio het begijnleven tijdens

---

1 Bijvoorbeeld: J.E. CORNILLIE, *Ieper door de eeuwen heen*, Ieper, 1950, 138. Voor een recent algemeen overzicht, zie S. VAN AERSCHOT en M. HEIRMAN, *Vlaamse begijnhoven. Werelderfgoed*, Leuven, 2001.

de Middeleeuwen² en gaven zo een eerste aanzet tot een betere kennis van het Ieperse begijnenwezen.

We hopen met dit artikel bij te dragen tot de kennis van het Ieperse Sint-Christinabegijnhof in de Nieuwe Tijd. Daar nog maar weinig historisch onderzoek rond deze instelling is gebeurd, is het artikel hoofdzakelijk gebaseerd op origineel bronnenonderzoek. Hiertoe werden verschillende soorten bronnen aangewend. In de eerste plaats gebruikten we de bewaarde hofrekeningen. Hoewel deze slechts in periodes bewaard zijn, bieden ze toch een schat aan informatie over de organisatie van het hof en over het hofleven zelf. Het Ieperse C.O.O.-archief herbergt vandaag nog een reeks rekeningen van de jaren 1739-1797 en een alleenstaande rekening van 1701³. De hier bewaarde rekeningen zijn kopieën, door de ontvanger gemaakt ter verificatie en in het hof bewaard tot aan de afschaffing. De graad van detaillering van deze rekeningen verschilt van ontvanger tot ontvanger. In het Archief van de Afgeschafte Kloosters in het Brugse Rijksarchief bevindt zich een tweede reeks rekeningen die loopt van 1664 tot 1674⁴. Verder werden ons twee hofregels overgeleverd. De eerste regelgeving, weliswaar erg summier, dateert van 1270 en betreft het hof van Brielen. Dit reglement wordt bewaard in het Rijselse archief⁵. De regel uit 1597 wordt dan weer in het fonds van de Afgeschafte Kloosters binnen het Brugse Rijksarchief bewaard⁶. Doorheen de geschiedenis van het hof vulden men de regel herhaaldelijk met gewoonteoptekeningen aan. Dit komt meer voor in de begijnhofgeschiedenis. De optekeningen uit de 18de eeuw waren makkelijk te achterhalen in het handboek van de ontvanger. Ook het Fonds Cordenier⁷ in het Ieperse stadsarchief biedt bijkomende reglementen in deze zin. Oudere stukken werden echter niet teruggevonden.

Een aantal pachtbrieven en bescheiden betreffende de economische geschiedenis van het hof hangen een beeld op van de inkomsten

-
- 2 W. SIMONS en P. TRIO, *Begijnen, begarden en tertiariissen in het middeleeuwse Ieper*, in: *Jaarboek voor Middeleeuwse Geschiedenis*, 4 (2001), 118-167.
  - 3 SAI (Stadsarchief Ieper), C.O.O. (Archieven van de Commissie van Openbare Onderstand) 858-915 en rekening Burgerlijke Godshuizen, C.O.O. 1801.
  - 4 RAB (Rijksarchief Brugge), AK (Afgeschafte Kloosters), 118.
  - 5 ADN (Archives du Nord, Rijsel), B 1508.
  - 6 RAB, AK, 117.
  - 7 SAI, F.C. (Fonds Cordenier) 24.

van die instelling. 18de eeuwse stukken in dit verband worden bewaard in het archief van het Ieperse C.O.O. De handboeken van de ontvangers leiden ons doorheen de op akte gestelde beslissingen⁸. Ook hier is niets bewaard dat ouder is dan 300 jaar⁹. Uit een archiefbeschrijving van 1739 weten we dat toen nog rentebrieven en handboeken van de ontvanger bestonden die zeker teruggingen tot 1656. Ook van de toen nog bestaande drie boeken met landmetingen is momenteel geen spoor meer. Het Brugse bisschoppelijk archief herbergt een renteboek van de verenigde begijnhoven uit 1402. Voor de economische geschiedenis van het hof in de Middeleeuwen is dit stuk erg belangrijk¹⁰.

Verder leerde een bundel brieven uit het einde van de 18de eeuw ons meer over de gebeurtenissen in het hof tijdens de Franse Revolutie¹¹. Deze bundel is zorgvuldig bewaard en bevindt zich in het C.O.O.-archief. Ook in het Fonds Cordenier in het Ieperse Stadsarchief is een deel van deze correspondentie bewaard. Oudere brieven zijn er waarschijnlijk niet. Een singuliere brief betreffende de kapel van het hof in 1823¹² werd teruggevonden in het Bisschoppelijk archief van Brugge..

De fondatieakten uit de 18de eeuw steken in het handboek van de ontvanger. Oudere stichtingen zijn via de rekeningen en het handboek van de kosteres (dat bewaard is in het fonds Merghelynck) wel terug te vinden, maar de akten zelf zijn niet bewaard. Ze bevonden zich wel nog op de lijst uit 1739. Een compleet gebrek aan ego-documenten bemoeilijkt de studie ten zeerste. We moesten ons behelpen met enkele uittreksels van processen en afschriften uit testamenten¹³. Misschien dat daarom de volgende tekst enkele hiaten vertoont en vooral aandacht besteedt aan de materiële en economische geschiedenis van het hof. De persoonlijke toets moest hieruit ten dele worden afgeleid.

---

8 SAI, C.O.O. 801-802.

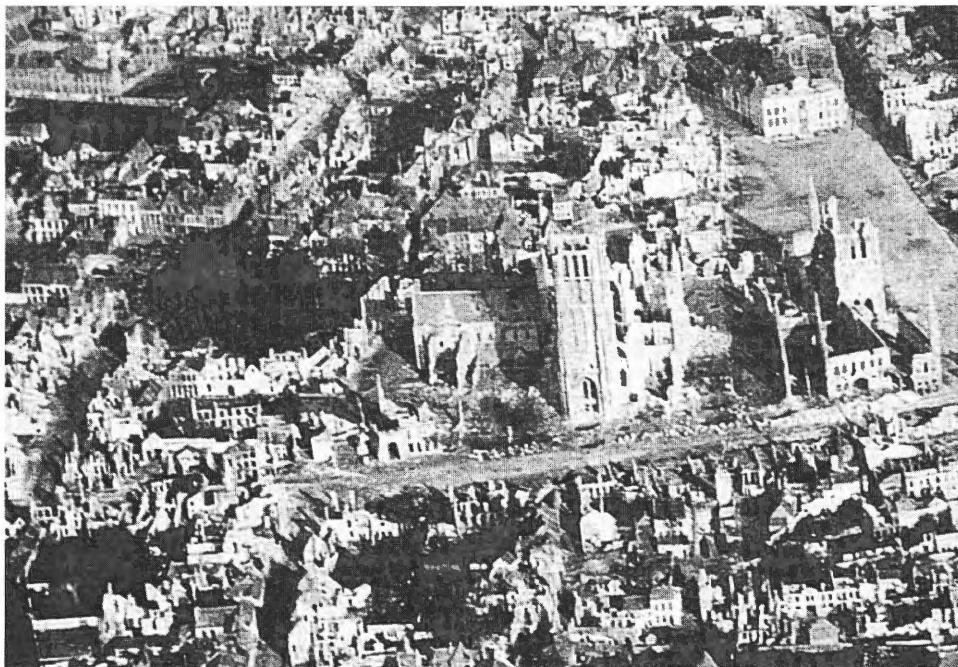
9 SAI, C.O.O. 813, 814, 815, 816, 817, 819, 820, 821, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923.

10 BAB (Bisschoppelijk Archief Brugge), Y134.

11 SAI, C.O.O. 803-804.

12 BAB, Y143.

13 SAI, C.O.O. 806, 807, 809, 810, 811, 812.

Juli 1915. Ieper is reeds sterk beschadigd. Toch is de structuur van de gebouwen nog intact. De contouren van het begijnhof zijn duidelijk te zien links van de Sint-Maartenskerk.

(foto Stedelijke Musea Ieper)

Algemene terreinverkenning

Het begijnenwezen in de Nederlanden

Hoewel het eigenlijke ontstaan van het begijnenleven wat verder terugloopt in de tijd, werden de meeste Vlaamse begijnhoven in de 13de eeuw gesticht. In de eerste periode van hun bestaan was het leven van de begijnen weinig georganiseerd. Ze leefden als godvruchtige vrouwen (*mulieres religiosae*) verspreid in de steden. Deze godvruchtige vrouwen kozen voor een leven dat het midden hield tussen dat van een kloosterlinge en dat van een leek¹⁴. Zonder zich daarom uitdrukkelijk buiten de Kerk te plaatsen, leefden zij een zelfgekozen religieus leven. Ze onderwierpen zich niet aan een bestaande kloosterregel. Op het einde van de 12de eeuw gingen de eerste begijnen in het bisdom Luik samenwonen binnen de omheining van wat later een begijnhof zou worden. Stilaan volgden de andere begijnen binnen de Nederlanden. Begijnhoven vond men in de buurt van hospitalen en parochiekerken. Op die manier hadden de begijnen een vaste bidplaats. In de Lage Landen oorkondden zowel geestelijke als wereldlijke autoriteiten in deze beginfase hun steun aan de jonge instellingen. Na één of twee generaties hadden vele hoven reeds hun maximumcapaciteit bereikt.

Toch bleef er onrust bestaan rond deze vrouwen. Hun staat tussen die van religieuze en die van leek en hun aparte levenswijze werd niet door iedereen gesmaakt. Ook de literaire expressie van sommige begijnen, samen met de mystieke opvattingen over de contemplatie en de navolging van Christus werden met argusogen bekeken¹⁵. Op het concilie van Vienne (1310-1312) werd de Sekte van de Vrije Geest veroordeeld en werd herhaald dat alle orden die geen traditionele regel volgden, gesupprimeerd moesten worden. De reactie hierop verschilde van plaats tot plaats. Ondanks de bescherming die de begijnen op sommige plaatsen kregen, werd deze periode voor de meeste begijnengemeenschappen een moeilijke tijd. De meeste hoven

14 L.J.M. PHILIPPEN, *De begijnhoven, oorsprong, geschiedenis en inrichting*, Antwerpen, 1918, 63.

15 W. SIMONS, *Begijnen in de Middeleeuwen*, in: *Begijnen en begijnhoven*, Brussel, 1994, 21.

overleefden de crisis maar in de 15de eeuw, met de opkomst van de nieuwe vroomheidsbeweging (Moderne Devotie), werden ze opnieuw mikpunt van spot.

Ondertussen gingen de begijnengemeenschappen zich beter organiseren. Tegen de 15de eeuw kenden de meeste hoven een organisatie die de volledige Nieuwe Tijd zou blijven bestaan. De periode van de godsdienstoorlogen was voor veel Vlaamse begijnhoven een donkere bladzijde in hun geschiedenis. In de Noordelijke Nederlanden werd hun aantal in deze periode tot twee gereduceerd, maar ook in het katholieke Zuiden hadden de hoven te lijden onder verwoestingen, oorlogsschattingen en inkwartiering van soldaten.

De hervormingen in uitvoering van het concilie van Trente (1545-1563) betekenden ook voor de begijnhoven in de Zuidelijke Nederlanden een keerpunt. Met de steun van de geestelijke en de wereldlijke overheden werd de religieuze discipline -die in veel hoven wat te wensen overliet- hersteld¹⁶. Bisschoppen en dekens visiteerden de begijneparochies en namen maatregelen om het morele en het geestelijke leven op een hoger peil te brengen. Het aantal begijnen nam toe en de organisatie werd verder uitgebouwd. Voor vele hoven was de eerste helft van de 17de eeuw dan ook een hoogtepunt in hun geschiedenis. Ook tijdens de tweede helft van de 17de eeuw gingen de meeste hoven op hetzelfde elan verder. Dit veranderde echter gedurende de 18de eeuw. In de meeste hoven daalde het begijnaantal. De belastingen op goederen in dode hand, die in uitvoering van het amortisatiedecreet van 1753 moesten worden betaald, waren voor vele hoven te hoog. In 1787 eiste de overheid opnieuw een lijst van de bezittingen van de hoven. Dit luidde een periode van neergang in die door de komst van de Fransen werd voltooid.

Verschillende Franse wetten troffen ook de begijnen. Hoewel vele hoven er alles aan deden om als liefdadige instelling te worden erkend, werden heel wat instellingen uiteindelijk toch opgedoekt.

---

16 PHILIPPEN, *De begijnhoven*, 140-160.

Het Ieperse begijnenwezen: van het ontstaan tot het einde van de 16de eeuw

Van verspreid wonen tot de organisatie van verschillende begijnhoven

De Ieperse devote vrouwen van het eerste uur hebben ons tot op vandaag weinig sporen nagelaten. Afgezien van *Margareta van Ieper* zijn geen levensverhalen van hen bekend. Margareta of Margriete van Ieper leefde als semi-religieuze in Ieper van 1216 tot 1237, de periode onmiddellijk voor de stichting van de Ieperse begijneninfirmierieën. Haar levensverhaal werd ons overgeleverd¹⁷. Toch stelt Philippen dat deze alleen levende vrouwen in de steden talrijk voorkwamen¹⁸. Margareta van Ieper leefde zoals de meeste devote vrouwen in haar periode in vrijwillige armoede. Ze had een speciale vereering voor de H. Eucharistie. Vermoedelijk deed ze bepaalde periodes van haar leven aan ziekenverzorging¹⁹.

De stichting van het aanvankelijk Brielense begijnhof van Sint-Christina valt te situeren in een reeks begijnhofstichtingen die gebeurden onder toezicht en met de steun van gravin Johanna van Constantinopel²⁰. Vanaf 1233 had deze Vlaamse gravin een speciale affectie voor de "*mulieres religiosae*" die zich tot dan toe in de meeste Vlaamse steden ongeorganiseerd wijdde aan een religieus leven. Ze werden door de Kerk niet altijd geapprecieerd. De grafelijke bescherming was dus meer dan welkom. In 1233 maakte gravin Johanna van Constantinopel een formele start met de organisatie van het Vlaamse begijnenleven. Ze schonk grond aan begijnen in verschillende steden. Reeds in 1240²¹ woonden enkele Ieperse begijnen

17 Thomas van Cantimpré, dominicaan, is de auteur van het levensverhaal van Zr. Margriet van Ieper en van enkele andere begijnenlevens. Margriet van Ieper wordt door sommigen een derde ordeling van St.-Franciscus genoemd. Anderen waaronder bijvoorbeeld Axters noemen haar een begijn.

18 PHILIPPEN, *De begijnhoven*, 67.

19 P. BOT, *Tussen vereering en verachting. De rol van de vrouw in de middeleeuwse samenleving*, Kapellen, 1990, 54.

20 T. LUYKX, *Johanna van Constantinopel, Gravin van Vlaanderen en Henegouwen*, Antwerpen/Utrecht, 1946, 352.

21 In de 13de eeuw schonk een vrijgevege poorter een stuk grond in Brielen aan de Ieperse Sint-Maartensproosdij. Jaarlijks moest op dit stuk grond een cijns van 3 lb. worden uitgekeerd. In 1240 werd dit stuk grond aan de begijnen overgemaakt door toedoen van Johanna van Constantinopel. Aan de begijnen werden twee

samen op een stuk grond. In juni van dat jaar verklaarden de proost en het kapittel van de Sint-Maartenskerk dat de begijnen een stuk grond in cijns bezaten²². Dit stuk grond lag ten oosten van de toenmalige Onze-Lieve-Vrouw-kerk van Brielen²³. Vanaf het bestaan van een kapel in het begijnhof Sint-Christina in 1260 werd er ook een dotatie voorzien voor het lezen van missen in deze kapel. Het hof gaf jaarlijks 25 lb. Vlaams aan het kapittel dat zou instaan voor het onderhoud van de kapelaan en zou zorgen voor een koster, de boeken, de versiering, de verlichting en de gewaden²⁴. Vanaf 1267 droeg een kanunnik van Sint – Maartens dagelijks de mis op in het begijnhof. Op zondagen en feestdagen werden ook de metten en de vespers gezongen. De begijnen zorgden voor alles wat er voor deze diensten nodig was²⁵.

In 1277 was het bestuur van het Brielense begijnhof volledig georganiseerd. In dat jaar keurden de voogden van het hof, Jean le Rous en Jean Everard, de aankoop van een stuk grond goed²⁶. Bij de optekening van de eerste regel van het begijnhof van Brielen in 1269/1270 zou de prior van de dominicanen door gravin Margareta als superbeheerder van het begijnhof zijn aangesteld²⁷. Concreet had deze supervisor het recht te bepalen hoeveel iemand moest betalen die de ziekenzaal van het begijnhof wilde verlaten. Bovendien had de prior het recht - na raadpleging van de lieden van het hof- het hoofd van de ziekenzaal af te zetten. De meesteres diende de prior inzicht te geven in de rekeningen. Ze moest bijvoorbeeld de raad van de prior

---

voorwaarden gesteld: de jaarlijkse betaling van de vooropgestelde cijns en het verbod op bouwen van een klooster of kapel zonder toestemming van de proosdij.

- 22 F. FEYS en A. NELIS, *Les cartulaires de la prévôté de Saint-Martin à Ypres.*, Brugge, II, 102 en DIEGERICK, *Analectes Yprois de recueil de documents concernant la ville d'Ypres*, Brugge, 1850, VII, 5, 2110.
- 23 In 1240 kreeg Doornik ook zijn eerste hof. Ook het Kortrijkse hof werd in 1240 gesticht. Het Gentse Sint-Elisabethbegijnhof dateert van 1242. In Brugge leefden de begijnen hoogstwaarschijnlijk afzonderlijk tot in 1245. In datzelfde jaar kregen ook de begijnen van Rijsel hun eerste gezamenlijke schenking. Eerder dan het Ieperse hof ontstonden zeker de hoven in Leuven, Kamerijk en Valenciennes.
- 24 M. CARNIER, *Parochies en bidplaatsen in het bisdom Terwaan vóór 1300*, Brussel, 1999.
- 25 CORNILLIE, *Ieper*, 304.
- 26 DIEGERICK, *Analectes*, VII, 15, nr. 2128.
- 27 P. DE PUE, *Geschiedenis van het oud Dominikaner klooster te Ieper (1663 - 1797)*, Leuven, 1982, 55.

vragen als ze iemand aanvaardde in het hof. Zeker in het eerste eeuwen van het bestaan van het hof bleef de relatie met de dominicanen intact²⁸. Latere sporen van contacten tussen beide gemeenschappen werden echter niet teruggevonden.

In 1349 werden de privileges van het Brielense hof door Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, vernieuwd en geratificeerd²⁹. In de opeenvolging van de voogden van het hof is er in de middeleeuwse periode geen systeem te vinden. De voogden bleven maximum aan voor een periode van 9 jaar. Jean de Joigny (1366-1375) spande hierbij de kroon. Het feit dat sommige voogden na een periode van afwezigheid opnieuw opdoken doet ons vermoeden dat de functie tijdelijk was. Zo werd Lambert de Lo in 1339 en in 1351 voogd van het hof van Sint-Christina. Ook Dennis Scattin was tweemaal voogd, namelijk in 1339 en 1353³⁰. De meeste opperjuffrouwen of meesteressen van het hof zijn bij naam bekend. In het Sint-Christinabegijnhof is de oudst bekende opperjuffrouw Christine Sherlams. Ze stond zeker in 1285 aan het hoofd van het Brielense begijnhof³¹. In de oudste periode van het hof lagen de bevoegdheden van de meesteres vermoedelijk iets anders dan in latere periodes. Zo had de meesteres van het hof van Sint-Christina minstens toezicht op de financiën van het hof, want zij moest de prior van de dominicanen hierover inlichten. Bij schenkingen en aankopen was de opperjuffrouw aanwezig. Zij verleende ook borgsommen. Bij hoge sommen moest ze inspraak dulden van de dominicanen. De meesteres van het hof kon ook mee beslissen over

---

28 DE PUE, *Geschiedenis*, 56 en DIEGERICK, *Analectes*, VII, 12, 2128.

29 DIEGERICK, *Analectes*, VII, 77, nr. 2247.

30 De andere voogden: Jean Le Rous, Jean Everaerd, Jean Vierding, Lambert Belle, Pierre Biezebout, Bartholomeus de Jonghe, Geraerd Trouvent, Michiel Lievin, Jean Le Sage, Nicause de Fleternes, Jacques van den Pitte, Pierron le Machon, Jean Rugghenvoet, Pierre Reyfin, Jean Le Stier, Pierre de Maets, Henri Rugghenvoet, Jean van Scoten, Brixis de Vos en Jacquemard de Vos waren allen één keer voogd, dit vermoedelijk voor een kortere periode.

31 Elf jaar later vinden we in deze functie Catharine Meens. In 1312-1316 werd de functie van meesteres in Brielen waargenomen door Marguerite Trouveit. Zij werd opgevolgd door Christine van den Clite. We weten niet hoelang haar bewind duurde. Zeker is wel dat het hof van 1325 tot 1329 werd bestuurd door Marie Crabaens. In 1337 werd dan weer een zekere Agnes van Rimminghe als meesteres opgetekend. Voor de periode 1351-1353 was dat Agnes Sansekuts en in 1359 Catharine de Crombeke. De laatste meesteres voor de fusie was Agnes Morisses. Zij maakte de samensmelting van de hoven mee want stond aan het hoofd van het Brielense hof van 1388 tot 1413.

de aanvaarding en het verlaten van de ziekenzaal. De opperjuffrouw kon eveneens de oversten van de conventen benoemen en vervangen. In 1277 kocht zij bijvoorbeeld een stuk grond voor het hof, met medeweten van de proost van Sint-Maartens, de overste van de dominicanen en de twee voogden van het hof³².

Ten zuiden van de huidige Zonnebeekseweg zou omstreeks 1271³³ een tweede begijnhof zijn opgericht door Jan Baerdonck³⁴. De stichting werd gewijd aan de apostel Thomas. Het was de bedoeling van Jan Baerdonck en zijn vrouw om een hospitaal of *fermerie* te stichten³⁵. In deze infirmerie mocht evenwel niemand anders logeren dan de zieken en behoeftigen van de Ieperse begijnhoven³⁶. We kunnen deze stichting kaderen in de verdere evolutie van de hospitaalstichtingen, namelijk als stichting voor een specifieke groep. Het aantal behoeftigen was in deze periode zo sterk toegenomen, dat men de instellingen niet meer voor iedereen kon openstellen. In het Baerdonckhospitaal werd in 1278, zeven jaar na de stichting, een altaar opgericht. Even zag het er slecht uit voor het kersverse hospitaal. Jan Baerdonck en zijn vrouw Folquine waren immers overleden zonder de mogelijkheid in het gasthuis een kapelaan aan te stellen. De

---

32 DIEGERICK, *Analectes*, VII, 15, nr. 2128.

33 SIMONS en TRIO, *Begijnen, begarden en vertiarissen*, 136-137 maakt melding van verschillende andere begijnengemeenschappen. Daar deze voor de verder geschiedenis van het hof van minder belang zijn, worden ze hier achterwege gelaten.

34 Over de stichtingsdatum van dit hof bestaat er heel wat discussie. Cornillie houdt het op 1273. Grootjuffrouw Bouten, meesteres van het hof in de woelige revolutieperiode op het einde van de 18de eeuw, beweerde op 4 brumaire van het jaar VIII (26oktober 1799) dat het hof ongeveer in 1171 was opgericht. De belangrijkste figuur in de stichting van het Sint-Thomasbegijnhof is ongetwijfeld Jan Baerdonck, een vooraanstaande Ieperling. Hij zetelde als schepen van de stad in 1260 en 1265. Hij was gehuwd met Folquine en woonde vermoedelijk niet ver van de Sint-Jacobskerk. Naast zijn eigen huis bezat hij eveneens een uitgebreid domein buiten de *Hangwaertpoort* in de omgeving van de Zonnebekestraat en de Kortrijkstraat. Op dit domein werd het begijnhof opgericht.

35 Vandaar dat dit begijnhof ook soms 't *ziekenhuis van de begijnen* genoemd werd.

36 Dit meervoud werd gevonden in een stuk uit 1671. Zou dit een interpretatie zijn beïnvloed door kennis van de latere samensmelting, of gaat het hier over een infirmerie die dienst deed als opvang voor de beide Ieperse hoven? Dit werd geponeerd in het laatste kwart van de 18de eeuw door de pastor van het hof die stelde dat Baerdonck een hospitaal oprichtte omdat de begijnhoven te weinig middelen hadden om voor hun zieken in te staan (zie MERGHELYNCK, (Fonds Merghelynck), hs. 144, 106.).

broer van Jan, Lambertus³⁷, maakte deze klus af in 1277-1278. Hij onderhandelde met de proost van Sint-Maartens om een koster en kapelaan aan te stellen³⁸. In ruil werd aan de proosdij een tiend in Boezinge gegeven. De bisschop van Terwaan zorgde voor een approbatie. De oudst bekende voogden van de Baerdonckinfirmierie zijn Jacob en Johan Baerdonck. Zij traden op voor de begijnen van de infirmierie Baerdonck in 1302³⁹. Frappant is het voorkomen van leden van de familie Baerdonck als voogd van deze infirmierie tot 1324. Na Jan Baerdonck, vermoedelijk de kleinzoon van de stichter, werd ook zijn *hoir*, Marie van Kerckhove, *representant* van het hof⁴⁰.

De stichting van een tweede 'begijnhof', in de tweede helft van de 13de eeuw, is niet ongewoon. Dit gebeurde bijvoorbeeld ook in Brugge, Dowai, Brussel, Bergen, Luik en Hoei. Blijkbaar nam vooral het aantal zieke en behoeftige begijnen toe, want de nieuwe stichtingen waren vaak infirmierieën of hospitalen voor de zieke en arme begijnen. Deze stichtingen werden telkens gefinancierd door individuele burgers en families⁴¹. Deze patriciërs waren immers betrekkelijk rijk geworden door de toename van de economische bedrijvigheid en handel in de voorbije jaren. Ook tijdens de Ieperse bloeiperiode was dit het geval. Tussen 1309 en 1314 werd het Baerdonckhospitaal met verschillende renten bedacht⁴². Het Baerdonckhospitaal was qua bestuurlijke organisatie vergelijkbaar met het Brielense hof. Ook in het hospitaal van de begijnen had een opperjuffrouw het heft in handen. Ze werd ook hier door twee voogden gecontroleerd. De voogden van het Baerdonckbegijnhof bleven opvallend langer in dienst dan deze in het Sint-Christinabegijnhof. Voor het Baerdonckhof geeft de lijst van voogden doorheen de tijden de indruk dat deze mannen

---

37 Lambrecht Baerdonck bezat een leen buiten de Diksmuidepoort op de Sint-Jansparochie. Het lag ongetwijfeld niet ver van de stad af, want het leen was heel dicht bewoond.

38 O. MUS, 'Godshuizen en economic', *Septingentesi iubilaeum Hospici Dicti Belle*, Ieper, 1976, 73.

39 SAI, MERGHELYNCK, 108.

40 SAI, MERGHELYNCK, 92 Marie van Kerckhove treedt bij een akte op als vertegenwoordigster van het hof. Op dat moment is ons enkel Michiel Lievin bekend als voogd van het hof. Een vrouwelijke tweede voogd? Of enkel een geldschietster?

41 W. SIMONS, *Begijnen in de Middeleeuwen*, 17. Ook de latere integratie in de eerste stichting is niet ongewoon.

42 DIEGERICK, *Analectes*, VII, 58 en DIEGERICK, *Analectes*, VII, 39 nr. 2155.

voor het leven -of toch zeker voor lange tijd- werden aangesteld⁴³. Ook in de kapel van de Baerdonckinfirmierie waren er geregeld diensten. Hiervoor werd toestemming gegeven in 1278. Niet alle meesters van het Baerdonckbegijnhof zijn ons bij naam bekend. De oudst bekende opperjuffrouw is Lisemoet Minnemans. We vonden melding van haar naam in aktes uit de periode 1274-1294⁴⁴.

Beide Ieperse begijnhoven werden dus gesticht in de tweede helft van de 13de eeuw. In deze periode, niet toevallig een grote expansieperiode voor de stad, werden in Ieper meerdere instellingen opgericht. Uit dezelfde periode dateren immers ook de stichtingen van het minderbroedersklooster (1255), het klooster van de ongeschoeide karmelieten (1260-1265), het klooster van de augustijnen (1261) en het klooster van de clarissen (1263).

De verenigde begijnhoven

Vanaf het begin van de 14de eeuw is voor de beide hoven een bijna ononderbroken lijst van voogden bekend. Deze voogden waren tot 1395-1397 voor beide hoven in de regel niet dezelfde. Het eerste spoor van gezamenlijk optreden van de voogden van de beide hoven dateert van 1395. In 1406 werden er nog slechts twee voogden aangesteld voor de 'verenigde begijnhoven' in plaats van vier. Jean Belle bleef toen voogd (hij was voordien voogd van het Baerdonckbegijn-hof) en ook Jean van Scoten bleef voogd van de hoven (hij was voordien voogd van het Sint-Christinabegijnhof)⁴⁵. We menen dus te mogen stellen dat beide begijnhoven ten laatste in 1406 verenigd werden⁴⁶.

43 In de aangeduide personen is wel geen systeem terug te vinden. Sommigen blijven wel heel lang in functie. We denken bijvoorbeeld aan Johan Baerdonck die 22 jaar in dienst bleef (1301-1324), maar ook aan Nicolas van Loo die eveneens 22 jaar bestuurde (1336-1358) en tenslotte aan Hendrik Scavaris die de hoede had over het hof voor minstens 13 jaar (1336-1349). De andere voogden voor de samensmelting: Jacob Baerdonc, Frans Baerdonc, Nicolaas de Bere, Michiel Scavin, Willem Amade, Jaques van Lo, Wautier Croeselin, Lambert de Lo en François de Beeselaere.

44 In 1309 was een zekere Isabelle Minnemans gelast met het bestuur van het gasthuis. In 1325 was dat Christine van Scoten, in 1353 Clacire Melgewaerds en in 1393 Griete Scinkels.

45 SAI, MERGHELYNCK 108.

46 SIMONS en TRIO, *Begijnen, begarden en tertiariissen*, 141. Hier wordt vermeld dat de begijnen echter pas in (ten laatste) in 1412 gezamenlijk gaan optreden bij het verwerven van goederen of renten.

Bij de verenigde begijnhoven werd in eerste instantie eerder het systeem van het Baerdonckbegijnhof gevolgd. Zo was Victor, heer van Volmerbeke (1457-1480), 23 jaar voogd en stond Georges de Vos (1504-1529) 25 jaar aan het hoofd van het ene Ieperse hof. Jaques van Hollebeke, Olivier Belle en Michel de Corte volgden met respectievelijk 16 jaar, 14 jaar en 14 jaar dienst⁴⁷. Ook in het begin van de Nieuwe Tijd (zeker na 1580) werd nog op de oude voet verdergegaan. Zo bleef Cornelis Meese zeker van 1647 tot 1671 voogd van het begijnhof. Alle andere voogden van deze periode bleven aan voor een korte periode⁴⁸. In de periode 1393-1498 tekenen we telkens twee opperjuffrouwen op. Zij werden nog uitdrukkelijk met één van beide hoven verbonden. De eerste echt gemeenschappelijk meestersen waren Catherine Vanderhecke en Marguerite Aerweets, die van 1416 tot 1425 het hofbestuur waarnamen⁴⁹.

Zeker na de samenvoeging van de Ieperse hoven was het religieuze leven van de Ieperse begijnen volledig geregeld. Op 6 februari 1422⁵⁰ kregen de verenigde hoven de toestemming op hun nieuwe locatie een kapel te bouwen en er een klok te hangen. Deze kapel kon maar vier altaren hebben en ze moest door de begijnen zelf voorzien

---

47 Voor een kortere periode tekenden Jean Belle, Jean van Scoten, Gilles de Roo, François van Dixmuide, Olivier van Scoten, Lamsin Hillebrant, Alexandre Belle, Danckaert Belle, Victor sgr. de Lichtervelde, Jean van Lichtervelde, Josse van de Woestijne, Jacques van Steelant, Pierre van Meenen, Jerome Hanneron, François van de Walle, Jacques Quaetjonck, Marc de Wilde en Charles Cabilliau.

48 We noteerden achtereenvolgens Jan Vandermeersch, Kaerle Velle, Guillaume de Smet, Gilles Navigheer, François de Grutere, Jean van der Stichele, Jean Meeze, Jean Stuvaert, Absalon Lombaert, Jacques Letten, François de Souttere, Jacques de Heere, Claude Vandenbroucke, Claude Vanderbeke, Jan Roelant, Joannes Baelde, conrelius Letten, F. Cillemt, Guilaumus Colembeun, Hendrik de Wavrans, P. Plumyoen, Richard Guillaume de Visch, Jawues Vandercoutere, Andre Baelde, Mathieu de Coussemaecker, François Merghelynck, Guillaume Joseph de la Tombe, Franciscus de Wavrans en F. van Lille.

49 In 1442-1448 zijn dat Vincente Willemszeuns en Catherine van Moerbeke. Voor de periode 1474-1482 worden dan weer Christine Moenaerts en Catherine de Haene genoteerd. Uit de periode 1482-1484 kennen we enkel Agnes van der Strate. Marguerite Lotins stond van 1495 tot 1498 in voor het Baerdonckhof, Martine de Vos stond van 1484 tot 1497 in voor het hof van Sint-Christina. In de periode 1499-1525 was Jeanne Svincx meesteres van de verenigde begijnhoven. Ze werd opgevolgd door Jeanne Everaerd voor de periode 1525-1545.

50 DIEGERICK, *Petite chronique de la ville d'Ypres*, 1412 vermeldt de bouw van een kerke van Bagynen door toedoen van het stadsmagistraat. Vermoedelijk gaat het ook hier over de kerk van de verenigde begijnhoven Sint-Christina uit 1422. Zie ook IA (Ieperse Aanwinsten), 55 (1412).

worden van het nodige materiaal. Er zou elke dag een mis worden opgedragen door een kanunnik van Sint-Maartens⁵¹. Ruim twee maanden later kregen de vrouwen opnieuw een gunst van de proost van Sint-Maartens: ze mochten vanaf dat moment aalmoezen ontvangen voor hun nieuwe *timmeragien*. Dit omwille van hun *verdiensten ende goede werken*. Vanaf 10 juli 1427 mochten de begijnen hun eigen doden begraven rond hun kapel (op de vroegere bleekweide). Dit opnieuw georganiseerde leven zou blijven duren tot de Franse Revolutie er abrupt een einde aan maakte. We kunnen stellen dat het leven van de begijnen in de hele Nieuwe Tijd weinig wijzigde. Van de intrede tot het overlijden had het begijnenleven enkele stereotiepe kenmerken. Hieronder proberen we deze voor het Ieperse hof te schetsen.

Het begijnhof van Ieper kreeg ruimschoots zijn deel bij de woestingen in het laatste kwart van de 16de eeuw. Volgens Ramaut⁵² werd het hof in 1578 bestormd door een bende *geuzen*. De begijnen waren *van benauwdheid bijeen gekropen in de kamer van de opperjuffrouw*. Ze probeerden met vriendelijke woorden en zelfs met geld de overvallers te overhalen hen te sparen. De grootjuffrouw, een oude en bekwame meesteres poogde hen daarna om te praten. *Ze vlogen echter op de nonnen af*. De jongste *nonnen* hadden het hardst te verduren. Na twee dagen is er nog eentje gevonden, naakt in het *vertrek* verborgen. Van schaamte en angst durfde ze haar schuilplaats niet meer verlaten. Nog steeds volgens Ramaut maakten de *geuzen* in het hof veel buit, daar er veel rijke dochters verbleven. Er werd geld, zilver, koper, tin, bedden en *maltrassen, sargien, laekens, linwaet, klee-deren, meubles etc.* buitgemaakt. Wat de overvallers niet meenamen werd stukgeslagen ... Hoewel we geen zekerheid hebben over de details van bovenstaand verhaal, mag er toch worden gesteld dat de Ieperse begijnen door de godsdienststroebelen veel te lijden hebben gehad. In de periode van protestantse overheersing (20 september 1578 - 7 april 1587)⁵³ was het hof zo goed als ontvolkt. De begijnen

51 DIEGERICK, III, 889.

52 SAI, RAMAUT, *Historie ofte beschryvinge der vermaerde stadt van Ipre Hoofdstadt van Westvlaanderen*, 65r^o.

53 E. LIBBRECHT e.a., *De hervorming in het Iepers heden en verleden*, Ieper, z.j., 25-27.

moesten waarschijnlijk ook voor een bepaalde tijd het hof volledig verlaten⁵⁴. Tijdens hun afwezigheid werden in het begijnhof *eenige geusche ministers gestelt om aldaer de Latinsche taele te doceren*. Na 1591 keerden de begijnen in het hof terug.

Sint-Christina in de Nieuwe Tijd, een klein begijnhof

Enkele gebouwen in de schaduw van de Sint-Maartenskathedraal

Het oudste hof van Sint-Christina bevond zich in de oude parochie Brielen. Dit was buiten de eerste vestingen, maar binnen de tweede, buiten de Boezingepoort. Het zou gelegen zijn geweest aan de oostzijde van het kerkhof bij de kerk van Onze-Lieve-Vrouw. Het Baerdonckbegijnhof was gelegen langs de Zonnebekestraat, eveneens tussen de twee oude vestingen in. Toen bij het beleg van de stad in 1383 de twee hoven met de grond gelijk werden gemaakt, bouwden de begijnen samen een nieuwe woonst achter de Sint-Maartenskerk op een stuk grond dat zij daar bezaten.

Het beeld van het Ieperse begijnhof dat ons door de schaars bekende afbeeldingen werd overgeleverd, dateert van de 19de eeuw. Op dat moment bestond het begijnhof uit een terrein van ongeveer 25 aren. Op dit terrein stonden een kapel en twee rijen huisjes. De paden waren zeker vanaf de 18de eeuw gelegd met kasseistenen⁵⁵. Voor de huizen lagen *dammen*⁵⁶.

Achter de kapel lag er een tuin waarin een hovenier geregeld kwam werken⁵⁷. Vanaf 1738 was het pleintje in het hof omhaagd. Het scheren van deze stukjes groen kostte de begijnen in dat jaar⁵⁸ 9 lb. 4 s.par.. Zeker vanaf 1769-1770 werd het hof buiten verlicht met een *glaezen lanterne*⁵⁹.

54 CORNILLIE, *Ieper*, 138.

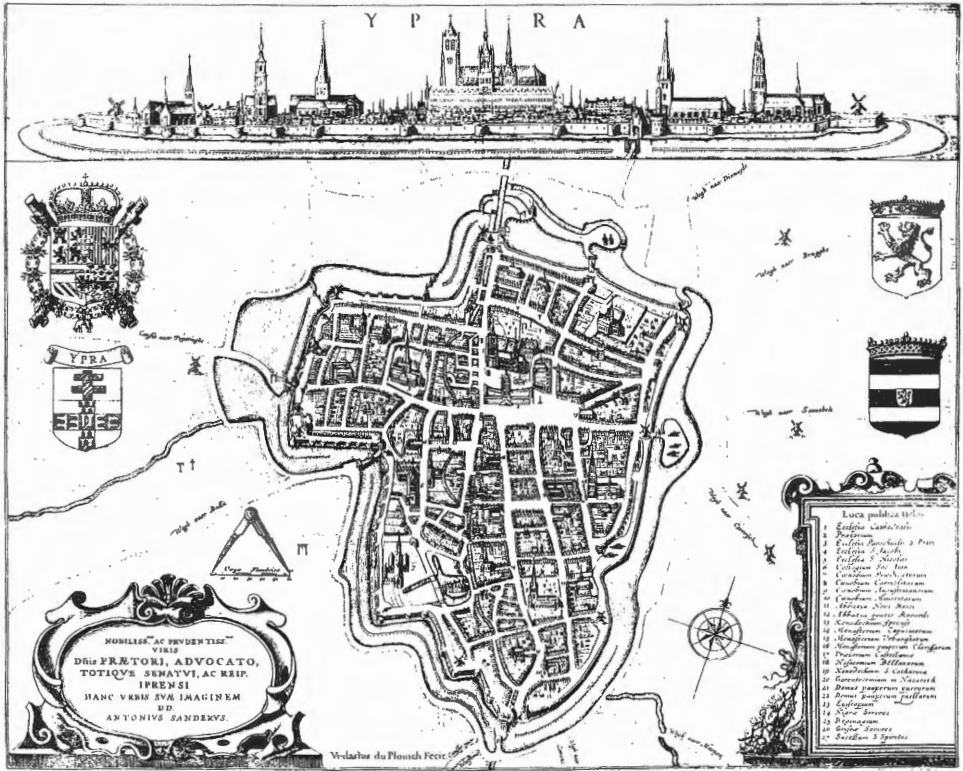
55 Deze werden door Baes Pint in 1765-1766 verlegd (SAI, C.O.O. 887/40) en in 1795 hersteld (C.O.O 914/46).

56 SAI, C.O.O. 909/72 (Hofrekening 1788-1789).

57 SAI, C.O.O. 860/28 (Hofrekening 1739-1740).

58 SAI, C.O.O. 859/31 (Hofrekening 1738-1739).

59 SAI, C.O.O. 891 (Hofrekening 1770-1771).

Overzichtskaart van Ieper in Nieuwe Tijd gemaakt door Vedastus du Plouich en afgedrukt door A. Sanderus.

Enkele aankopen die we hieronder vermelden, maken het ons in zekere mate mogelijk een concrete voorstelling te vormen van de materiële infrastructuur van enkele gebouwen.

De kapel⁶⁰ stond west-oost gericht, ongeveer midden in het terrein. Rond de kapel lag een kerkhof⁶¹. In 1672 werden er voor meer dan 300 lb. par. herstellingen gedaan aan het dak van de kerk en het *torreken*⁶². Het dak van de kerk was zeker na 1739 bedekt met schaliën⁶³. De begijnen hadden in de kapel een *zitten*.⁶⁴ Op de vloer lagen tegels van 14 duimen⁶⁵. In 1771-1775 werd al het houtwerk van de kerk vernieuwd⁶⁶. Enkele jaren eerder had timmerman Nolf reeds een plan getekend voor deze vernieuwingen. Aan weerszijden achter het koorgestoelte tot achteraan tegen het doksaal werd er houtwerk aangebracht. Aan elke kant tegen het doksaal aan stond een kast voor de *ornamenten van de kerck*. De ingang van de kerk was aan beide zijden van houtwerk voorzien. Onder het doksaal stond reeds een biechtstoel, een geschenk van Olympia de Rutere⁶⁷. Het houtwerk werd gemaakt in *schoon droog wagenshot* en het moest allemaal 5 duim dik zijn en 14 duimen breed. Onder de platen kwam *schoonen rooden vijf-quartdeel*. De eiken ribben onder deze planken moesten 4 op 4 zijn. Het houtsnijwerk op beide deuren diende uitgevoerd te worden volgens plan. De deuren werden aan de ingang 7 duimdik en de panelen 5 duim. Ook al het gebruikte ijzerwerk van de kasten moest volgens plan worden aangebracht. Onder het doksaal dienden twee bastaardruiten te komen van 5 en 7 duimen.

Het doksaal werd volledig vernieuwd volgens plan. Het houtsnijwerk diende uitgevoerd te worden conform dit van het koorgestoel-

---

60 Voor de beschrijving van het interieur van de kapel verwijzen we naar het tweede hoofdstuk.

61 DIEGERICK, III, 112-117.

62 RAB, AK, 118 (Hofrekeningen 17de eeuw).

63 SAI, C.O.O. 860 (Hofrekening 1739-1740). In 1739 worden er 1500 schaliën geleverd voor de kerk tegen 57 lb.par.. Datzelfde jaar levert de heer Vervaecke 4600 schaliën voor de kerk van het hof tegen 167 lb.18 s.par..

64 SAI, C.O.O. 891 (Hofrekening 1770-1771). Deze gestoelten werden in 1769-1770 door timmerman Poissenier volledig vernieuwd.

65 SAI, C.O.O. 860 (Hofrekening 1739-1740). Levering van 10 tegels van 14 duimen voor de kerk. Dit tegen 3 lb.par..

66 SAI, F.C. 24/10 (Offerte levering houtwerk, 1775).

67 MERGHELYNCK, hs. 144, 76 (Register pastoor hof ten behoeve van kosters, 1774).

te. In ieder paneel van het doksaal was een muziekinstrument voorzien. De *corniche* rond de *boiserie* moest hetzelfde *dessein* hebben als dat langs de biechtstoel. De ornamentkassen onder het doksaal aan de kant van de muur zouden van het oude hout gemaakt worden. Van de oude lijsten maakte men knielbanken en een *kasken* voor de kelk, olie en relikwieën werd verhoogd. Al het ontlijmde hout in het koor-gestoelte zou hersteld worden en er dienden twee propere bidbankjes te komen. Deze stonden ter beschikking in de achterkerk vóór het schilderij van de geknielde Zaligmaker en voor het beeld van Onze-Lieve-Vrouw zittende onder het kruis van haar Zoon. Tegelijkertijd met het houtwerk lieten de begijnen door Johannes Lieverman nieuwe gordijnen maken voor hun kapel. Van tijd tot tijd werd de kerk van het hof gewit⁶⁸. Voor de deur van de kapel stonden op het einde van de 18de eeuw twee ijzeren ballustradedeuren. In 1790 maakte Vandenbilcke, vaste smid van het hof, een ballustrade *om den choor van dese kercke te besluyt*⁶⁹.

Eén van de rijen huisjes stond ten westen van het terrein, de andere stond ten zuiden. Van deze huizen deed er één dienst als convent. In 1767-1768 werd het dak van het convent volledig herlegd⁷⁰. Voor de vensters van het convent zat in de 18de eeuw *gaze*⁷¹. Geregeld werden de vensters van het convent *verloot*⁷². In het convent waren er aparte slaappleatsen en een gezamenlijke werkkamer. Deze laatste werd vernieuwd in 1780⁷³. In de werkkamer stond een *pandulle met reveille ende casse*, aangekocht in 1785-1786⁷⁴. Naar het tweede verdiep liep een trap die werd vernieuwd in 1780⁷⁵. In 1750-1751 waren reeds *vier grote pilaeren en enkele kleine* geleverd voor deze trap⁷⁶. De vloer van de gemeenschappelijke refter was bedekt met parket⁷⁷. In de

68 Dat gebeurde bijvoorbeeld door Carel van Luddeghem in 1785-1786. SAI, C.O.O. 905/52 (Hofrekening 1784-1785).

69 SAI, C.O.O. 910/57 (Hofrekening 1789-1790).

70 SAI, C.O.O. 889 (Hofrekening 1768-1769).

71 SAI, C.O.O. 860 (Hofrekening 1739-1740) In 1739-1740 werd voor enige ellen *gaze* voor dit doel 2 lb. 14 s. betaald.

72 SAI, C.O.O. 887/42 Dit kostte het hof 24 gld. 1 stuiver en 9 den..

73 SAI, C.O.O. 899/48 (Hofrekening 1778-1779).

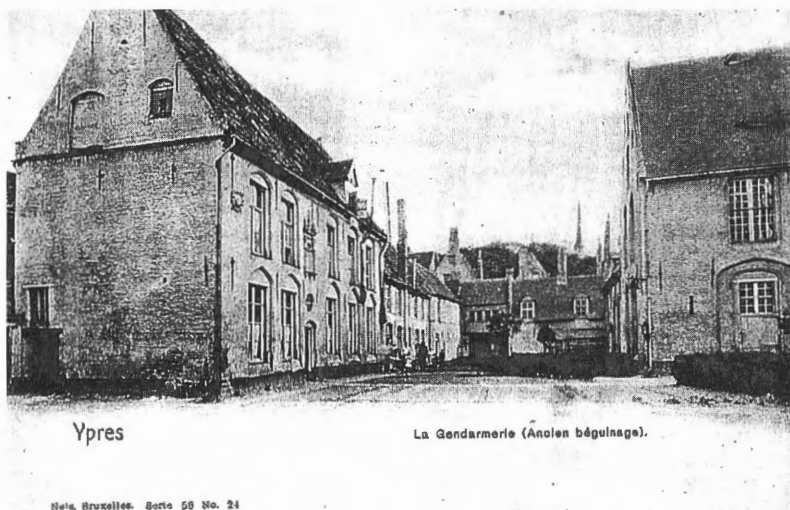
74 SAI, C.O.O. 905/52 (Hofrekening 1784-1785).

75 SAI, C.O.O. 899/48 (Hofrekening 1778-1779).

76 SAI, C.O.O. 872 (Hofrekening 1751-1752).

77 SAI, C.O.O. 908/24 (Hofrekening 1787-1788).

refter stond een marmeren schouw. In 1785-1786 werd een *draeyende tafel* geleverd voor het convent⁷⁸. In 1756-1757 was er sprake van de grote *salette* waarvan de vloer werd herlegd in januari/februari 1757 met blauwe tegels en blauwe steen. Het convent had een infirmeriekamer waarvoor in 1771-1772 een *ledicant met impriale* gekocht⁷⁹. Drie jaar eerder was er voor deze kamer reeds een *commoditeyt* geleverd⁸⁰. Op 28 maart 1788 besloot men een nieuwe *waschkeuken* te bouwen in het hof. Daarbij moest ook een *plaetse komen tot stellen van alle sorten van effecten dienende tot de waesten, ende andere noodigheden tot het huys*⁸¹.

Het begijnhof kort vóór Wereldoorlog I. We krijgen een beeld van beide rijen huizen van het hof. (postkaart Stedelijke Musea Ieper)

78 SAI, C.O.O. 905/52 (Hofrekening 1784-1785).

79 SAI, C.O.O. 893 (Hofrekening 1772-1773).

80 SAI, C.O.O. 890 (Hofrekening 1769-1770).

81 Bovendien was men vastbesloten aan het convent wat herstellingen te doen. Dit werd snel gestipuleerd bij afwezigheid van voogd Vervaecke. Deze was hier erg tegen en probeerde het besluit op 11 april teniet te doen. Dit wilden de opperjuffrouw en Vander Espt niet. Toch liet hij zijn protest akteren in het resolutieboek.

De tweede rij huizen van het hof bestond uit het groothuis en vier andere huizen. De huizen stonden ten noordwesten van het opperjuffrouwuis en werden -althans in de 17de en 18de eeuw- verhuurd aan de begijnen. Opnieuw kunnen enkele gegevens uit de hofrekening onze verbeelding stimuleren. In 1738 werden 780 oude *deckteghels* door de heer Vervaecke geleverd voor het opperjuffrouwuis tegen 21 lb. 14 s.par.⁸². Door de schouw van deze huizen liep een *blecken gote*⁸³. Men besliste in 1791 de vier huizen binnen het beluik te voorzien van drie kleine citernen. Voordien moesten ze de *ghe-meenen steenput by de kercke* gebruiken. Ook andere herstellings- en verfraaiingswerken aan deze huizen gebeurden op kosten van het hof. Zo kreeg juffrouw Quintin in 1785-1786 een nieuwe *watersteen* geleverd⁸⁴. Juffrouw De Graeve kreeg in datzelfde jaar een nieuwe *trap-corde*. Het eerste huis ten noordwesten van het opperjuffrouwuis bestond uit een keuken, een achterkamer, een voorkamer beneden, een voorkamer boven en een achterkamer boven. Deze werden soms per kamer verhuurd⁸⁵. Het derde huis had zeker een keuken, een achterkamer, een *saletjen* en een voorkamer boven⁸⁶. Het vijfde huisje werd ter beschikking gesteld van de ‘pastor’ van het hof. Tijdens het beleg van 1744 werd het echter zwaar beschadigd. Men gebruikte de resterende materialen voor het herstel van de andere huizen in het hof en de ‘pastor’ kreeg in het vervolg een compensatie in geld voor het verlies van het huisje⁸⁷. In 1781 was dit huisje al afgebroken.

Het hof was ommuurd. In 1754-1755 vertoonde de muur blijkbaar ernstige mankementen, want Joannes Verstraete waakte 14 nachten bij het maken van een volledig nieuwe muur⁸⁸. In de muur van het hof waren twee poorten. In 1768-1769 herstelde timmerman Lammen de grote deur van de *gemeenen wytganck op de houttemari*⁸⁹. Aan één van beide poorten stond nog een huisje dat tot het hof behoorde en door de portierster gratis werd gebruikt.

82 SAI, C.O.O. 860/28 (Hofrekening 1739-1740).

83 SAI, C.O.O. 899/40 (Hofrekening 1778-1779).

84 SAI, C.O.O. 905/52 (Hofrekening 1784-1785).

85 SAI, C.O.O. 862/13 (Hofrekening 1741-1742).

86 SAI, C.O.O. 862/13 (Hofrekening 1741-1742).

87 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 865/57 (1744-1745).

88 SAI, C.O.O. 876 (Hofrekening 1755-1756).

89 SAI, C.O.O. 890 (Hofrekening 1769-1770).

Een dozijn vrouwen woonde samen in één convent

Over de populatie van de hoven in de Middeleeuwen is ons uiterst weinig bekend. Simons schrijft dat vaak al na één of twee generaties de maximumbezetting werd bereikt, die slechts in de 17de eeuw werd overtroffen⁹⁰. Wij moeten daarbij steeds in acht blijven nemen dat Ieper tijdens de Middeleeuwen vermoedelijk een aanzienlijk grotere bevolking kende dan in de Nieuwe Tijd, wat de schatting van het aantal begijnen in verschillende periodes met weinig bronnen bemoeilijkt. We kunnen niet ex analogia werken met andere hoven, daar het bevolkingsaantal van deze steden een ander verloop kende. Bovendien stonden er gedurende de eerste Middeleeuwen zeker twee, misschien drie hoven op Ieperse bodem. Eén enkele secundaire bron is bezwaarlijk in staat een tipje van de sluier over de aantallen op te lichten⁹¹. Waarschijnlijk betreft het -onzekere- aantal van 9 *zusters* in Brielen slechts een deel van de begijnen, namelijk diegenen die effectief in de ziekenzorg werkzaam waren.

Tijdens de bestudeerde periode waren er steeds ongeveer een dozijn vrouwen in het hof, met een maximum van 14. Wanneer we die aantallen vergelijken met de bezetting van andere hoven op dezelfde tijdstippen, dan blijkt dat deze cijfers zouden moeten corresponderen met een neergang na de contrareformatorische bloeiperiode. Dat er nooit meer dan 14 vrouwen woonden, kunnen we niet alleen wijten aan plaatsgebrek, want in het Kortrijkse hof was de gemiddelde bewoonde oppervlakte per begijn in de bloeiperiode veel kleiner. De grootte van het Ieperse hof in de Nieuwe Tijd is vergelijkbaar met die van Rijsel. Ook in het Rijselse hof waren er in 1712-1713 14 begijnen⁹². Het Ieperse hof was voor wat betreft het aantal echter 10 keer kleiner dan zijn Kortrijkse tegenhanger in dezelfde periode.

Zoals wel meer voorkwam⁹³, woonden er naast begijnen eveneens godvruchtige lekenvrouwen in het Ieperse hof. Voor de Nieuwe Tijd

90 W. SIMONS, *Begijnen in de Middeleeuwen*, 17.

91 SAI, IA, 193 (Kroniek 18de eeuw).

92 ADN (Archives Departementales Chambre De Comptes in Rijsel), H 162 en H 40.

93 PHILIPPEN, *Onze begijntjes: hun naam, hun leven*, Antwerpen, 1944, 67.

zijn enkele van deze vrouwen bij naam bekend. Bij een daling van het aantal begijnen werden vermoedelijk eerst de minder goede huizen van het hof aan buitenstaanders verpacht. Veelal werden deze huizen opgesplitst en bewoonden de vrouwen in kwestie slechts een of enkele kamers. Weinig vrouwen bleven lang in het begijnhof wonen.

In de eerste helft van de 18de eeuw woonden nog verschillende niet-begijnen in de huizen van het hof. Zo verbleven er in 1742 bijvoorbeeld een zekere Pieternelle Lefevre, een zekere M.J. Desmet, de weduwe Le Povre en Isabelle De Vos. Elk van hen huurde een kamer in het eerste huis ten noordwesten van het opperjuffrouwhuis. Het tweede huis werd in dat jaar volledig verhuurd aan juffrouw van Zootpeene. In het derde huis woonden niet-begijnen: de weduwe Van Robays, Catharine Milecam, de weduwe Bouten en juffrouw Provoost⁹⁴. Het vierde huis werd gepacht door begijn Braem. Zes jaar later woonden in de eerste drie huizen begijnen. Alleen het vierde huis werd nog verpacht aan een niet-begijn (mevrouw de Ruescas genoemd)⁹⁵. In 1785/86 woonden in alle huizen van het hof begijnen⁹⁶.

Toegewijd aan de H. Christina

Het Ieperse hof werd toegewijd aan de H. Christina. Deze naam werd overgeërfd van het Brielense begijnhof. Vermoedelijk gaat het hier om een verering van Christina de Wonderbare. Deze mystiek begenadigde vrouw leefde van 1150 tot ca. 1214. Haar feestdag valt op 24 juli⁹⁷. Gedurende de hele geschiedenis van het hof zal deze heilige de bijzondere belangstelling van de begijnen genieten⁹⁸. Als stille getuige hiervan stond lange tijd boven de poort van het hof haar beeltenis de bezoekers toe te kijken⁹⁹. De feestdag van de H. Christina

94 SAI, C.O.O. 862/13 (Hofrekening 1741-1742).

95 SAI, C.O.O. 903/18 (Hofrekening 1782-1783).

96 SAI, C.O.O. 905/2 (Hofrekening 1784-1785).

97 VAN BIERVLIET, *Heiligen uit ons volk*, Brugge, 1987.

98 DIEGERICK, *Petit chronique*, 16 maakt melding van een vidimus van *'l'invention des reliques de Ste-Christine, patronne de l'hospital, et l'un des onze mille vierges'* gedateerd 1284. Hij situeert dit echter bij het Baerdonckhospitaal in 1360, verderzetting van het Sint-Christinahof te Brielen.

99 KBB (Koninklijke Bibliotheek Brussel), Merghelynck 144, 106 (Handboek kosten 18de eeuw).

werd de derde zondag van juni samen met de feestdag van de kerkwijding gevierd¹⁰⁰.

De organisatie van de begijnengemeenschap

In 1422¹⁰¹ verenigden de Ieperse begijnen zich officieel. Daarbij haalde het Sint-Christinabegijnhof de bovenhand, want de naam van het Sint-Thomasgasthuis en eventuele andere instellingen werden niet meer gebruikt. Het initiatief voor de vereniging van beide begijnhoven zou zijn uitgegaan van het stadsbestuur. Zowel de schepenen van de stad Ieper als de voogden van het begijnhof zouden betreurd hebben dat in Ieper twee aparte begijnhoven bestonden¹⁰². In een akte van 14 augustus 1416 werden de Zwarte begijnen¹⁰³ verzocht deze van Sint-Christina en Sint-Thomas te vervoegen. Beide laatste waren dus al eerder samengevoegd. In 1671 geven de begijnen zelf de onvoldoende solvabiliteit van de infirmerie aan als reden van de samensmelting. De goederen van deze infirmerie zouden niet meer volstaan hebben om alle zieken en behoeftigen te onderhouden¹⁰⁴.

Bestuurlijke organisatie

Het dagelijkse bestuur van het Ieperse hof was in handen van de opperjuffrouw of meesteres. Voor belangrijke aangelegenheden liet zij zich bijstaan door twee ouderlingen. Deze drie vrouwen vormden samen het interne bestuur van het hof. Het ligt voor de hand dat het Ieperse hof, vanwege zijn geringe omvang, heel wat minder geïnstitutionaliseerd was dan de grotere Vlaamse hoven. We kunnen stellen

---

100 KBB, Merghelynck 144, 6 (Handboek kosteres 18de eeuw).

101 Deze datum lijkt ons wat laat genomen, daar in 1420 (stadsrekening 1421) reeds een betaling werd verricht aan het stadsbestuur door de *Beghinnen ter Zuvelmaert*.

102 CORNILLIE, *Ieper*, 137.

103 Deze begijnen woonden, zeker in de 14de eeuw, in de Sint-Pietersparochie. Ze vormden een kleiner convent en waren visueel te onderscheiden van de andere begijnen door hun zwarte kappen. Naast dit convent waren er in het middel-eeuwse Ieper zeker nog twee andere begijnenconventen verschillend van de twee voornoemde hoven. (Voor meer hierover zie: SIMONS en TRIO, *Begijnen, begarden en tertiariissen*, 136-137.)

104 SAI, C.O.O. 799 (Verslag geschiedenis hof).

dat een intern bestuur van drie vrouwen voor een dozijn begijnen betrekkelijk veel was in vergelijking met bijvoorbeeld vier vrouwen voor meer dan 100 begijnen in dezelfde periode in het Kortrijkse begijnhof¹⁰⁵.

De regel van het begijnhof

Binnen alle begijnhoven vormde de regel een basisdocument voor het samenleven. Bij hun aanvaarding beloofden de begijnen dan ook gehoorzaamheid aan de meesteres en de regel van het hof. Deze regel werd apart opgemaakt voor elk begijnhof en verschilde van hof tot hof¹⁰⁶.

In 1269-1270¹⁰⁷ zorgde gravin Margareta van Constantinopel voor enkele nieuwe reglementen voor dit begijnhof van Brielen. Ze stelde de meesteres van het hof aan het hoofd van alle personen in het begijnhof en in de infirmerie, bijgestaan door de dominicanen. In 1597 werd een nieuwe regel opgesteld voor het hof. Deze datum is vergelijkbaar met de data van nieuwe regels in de andere Vlaamse hoven en valt samen met de komst van de aartshertogen en de hoop op betere tijden. De regel uit 1597 werd voor het schrijven van onderstaande tekst als basisdocument gebruikt. Hij bevat gegevens omtrent praktisch alle facetten van het leven in het Ieperse hof. Tot de Franse Revolutie werd deze regel enkel nog door enkele gewoonteoptekeningen aangevuld.

---

105 M. BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijnhof (1585-1789)*, Koninklijke Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk, 1999, 27.

106 Dat de structuur van de regels vergelijkbaar is, werd afdoende bewezen door Quintijn in *Normen en normering*. We maken hier geen vergelijking met andere begijnhofregels, behalve waar dit voor het begrijpen van het samenleven in het Ieperse hof belang kan hebben.

107 M. TROOSKENS, *Begijnen in de moderne en hedendaagse tijden*, in: *Begijnen en begijnhoven*, Brussel, 1999 is, samen met ook R.M. QUINTIJN, *Normen en normering van het begijnenleven. Vergelijkende studie van de begijnenregels in de Nederlanden van de XIIIe tot de XVIIIe eeuw*, Licentiaatsverhandeling R.U.G., Gent, 1984. van mening dat dit onmogelijk de enige regels in het hof kunnen zijn geweest, daar deze reglementen veelal het allernoodzakelijkste regelen. Om geordend samen te leven waren zeker nog andere reglementen nodig.

De opperjuffrouw

Reeds in de Middeleeuwen stond een opperjuffrouw aan het hoofd van de verschillende Ieperse begijneninstellingen¹⁰⁸. De opperjuffrouw bleef de scepter zwaaien tot de Fransen haar dit verboden in 1796. In de geschreven taal werd in het Ieperse meestal gebruik gemaakt van de term opperjuffrouw, een enkele keer de opperjonk-vrouw. Dit blijkt een plaatselijke variant te zijn geweest voor de benaming van de meesteres van het hof. Zo had men het in Gent en Kortrijk over de grootjuffrouw¹⁰⁹, in Hasselt over de hofmeesteres¹¹⁰, in Mechelen over de grootmeesteres¹¹¹.

Zoals in de meeste Vlaamse begijnhoven werd ook in het Ieperse hof de opperjuffrouw verkozen. In tegenstelling tot bijvoorbeeld haar Kortrijkse collega¹¹² werd zij voor het leven aangesteld. De verkiezing van de opperjuffrouw gebeurde in het Ieperse hof op betrekkelijk democratische wijze. Naar aanleiding van een twist rond de rechten bij de verkiezing in 1739 zijn we goed ingelicht over de verkiezings-procedure¹¹³. De gemeenschap van begijnen - die meende van oudsher het verkiezingsrecht in handen te hebben gehad - vond dat de verkiezing van de opperjuffrouw alleen de begijnen aanbelongde. De voogden van het hof zagen het echter anders. Volgens hen behoorde de keuze aan het externe hofbestuur en hadden de begijnen enkel een consultatieve stem. Daarbij kwam nog dat de pastor zich misnoegd voelde omdat het maningsrecht hem niet spontaan werd toegekend. De discussie laaide hoog op. Om het probleem op te lossen ging men tenslotte te rade bij de directe wereldlijke en geestelijke overheden: de voogd en schepenen van de stad Ieper en de bisschop. Op hun aanraden en na onderzoek van de oude akten werd het volgende beslist: In het vervolg moesten de verkiezingen door de begijnen gebeuren en

---

108 SAI, C.O.O. 799/1 (Verslag geschiedenis hof).

109 BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijnhof*, 27.

110 J. LUYTEN, *Het begijnhof van Hasselt: de geschiedenis van ca. 300 begijnen (1568-1798)*, Leuven, Licentiaatsverhandeling K.U.L., 1997, 138.

111 F. VERMUYTEN, *Het begijnhof van Mechelen en zijn kerk*, Antwerpen, 1973, 23.

112 BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijnhof*, 30. De Ieperse situatie lijkt niet uitzonderlijk. Ook in Hasselt (LUYTEN, *Het begijnhof van Hasselt*, 140) werd de hofmeesteres voor het leven aangesteld.

113 SAI, C.O.O. 806/8 (Akten, 18de eeuw).

de pastor had maningsrecht. Elke begijn legde haar stem(briefje) in de handen van de voogden en de pastor. Deze maakten uit welke vrouw er *pluraliteyt* van stemmen had, nadat ze zelf ook hun stem uitgebracht hadden¹¹⁴. Daarna kwam de hele gemeenschap samen en de pastor deelde de uitslag mee. De nieuwe verkiezing gebeurde telkens de dag na de begrafenis van de oude meesteres, tenzij er beletsel was. In dat geval beslisten de voogden en de pastor. De voogden konden wel de mededeling van de keus opschorten en laten weten dat ze de verkozene niet bekwaam achtten om het hof te besturen. In dat geval moest het stadsbestuur om raad worden gevraagd en kon een nieuwe meesteres worden verkozen als dit nodig werd geacht¹¹⁵. De eerste meesteres volgens de nieuwe resolutie verkozen, was Joanna Clara van den Broucke. Haar verkiezing had plaats op 30 april 1739¹¹⁶.

In de praktijk verliep de verkiezing als volgt: de dag na de begrafenis van de opperjuffrouw was er om 7 u 's morgens een H. Geestmis. Na de middag, om 15 uur kwamen de begijnen bijeen voor de verkiezing van hun nieuwe overste¹¹⁷. Na de verkiezing moest de opperjuffrouw de eed afleggen¹¹⁸. Dit gebeurde volgens een optekening van 1790 met de volgende woorden: *“op den eed die gij aen God Almachtich schuldig zijt in de Saligheid uwer ziele soo sweire gij goede sorge te draegen, regieren ende bestieren benevens de heeren voogden alle de goederen competerende aen deesenbegijnhove soo wel als uw eygen ende beter is het mogelijk, de wetten ende ordonnantien gemackt ende door onze overste te maecken te houden ende onderhouden immers generaalijck tende specielijck alles te doen t’gon men in administratie der goederen schuldig is te doen; soo helpt u God en alle sijne heyligen.”*

De hofregel van 1597 vermeldt dat de opperjuffrouw toezicht heeft op het hof, wie er woont en op de ontvanger. Ze was de hoofd-

114 SAI, C.O.O. 801 (Resolutieboek begijnhof) vermeldt exclusie van iedereen die geen begijn is.

115 SAI, C.O.O. 801 (Resolutieboek begijnhof), akte van 25 april 1739 gekopieerd voor de begijnen op 6 mei 1785 en voor de voogd van het hof op 20 okt. 1788. Merkwaaardig is de vermelding van een akte van mei 1230 uit het archief van het Sint-Maartenskapittel die gegevens verschaft omtrent de aanstelling van een meesteres in het hof en het niet aanvaarden van een onbekwame meesteres. Totnogtoe vonden we geen sporen van deze akte, noch van de juistheid van deze datum.

115 SAI, C.O.O. 801 (Resolutieboek begijnhof).

117 Bijv. SAI, C.O.O. 802/20 (Resolutieboek begijnhof).

118 SAI, C.O.O. 802/21 (Resolutieboek begijnhof).

verantwoordelijke voor alle tijdelijke zaken in het begijnhof¹¹⁹ en kon vooral rekenen op de medewerking van de ontvanger van het begijnhof¹²⁰. De precieze taakverdeling tussen beide personages inzake financiën is soms moeilijk af te bakenen. Zo zien we dat ontvanger Esnault in 1748 geld voor een lening opneemt¹²¹ en zorgvuldig akte neemt van alle beslissingen in het begijnhof, ... Hij laat ook een gedetailleerde reeks rekeningen na. Anderzijds regelde meesteres De Rutere (1701-1738) betrekkelijk veel financiële zaken zelf. Zo schoot ze bijvoorbeeld het geld van de jaargetijden aan de begijnen en de pastor voor¹²² en deed ze de administratie van de huishuren in het hof¹²³. Bij haar -vermoedelijk erg plotse- overlijden ontstonden heel wat problemen om de lopende zaken af te handelen. De concrete bevoegdheden van de meesteres hingen waarschijnlijk in grote mate af van het karakter van de meesteres en de ontvanger in kwestie. Er zijn geen sporen van conflicten of zelfs maar van het schriftelijk vastleggen van de verdeling van de bevoegdheden tussen beiden.

Daarnaast besliste de opperjuffrouw over de aanvaarding in het hof, zoals dat ook in andere hoven gewoonlijk het geval was¹²⁴. Dat deed ze niet alleen maar zonder haar positieve stem konden geen begijnen tot het hof worden toegelaten. De opperjuffrouw had hiervoor één van de vier stemmen en er werd vermoedelijk met eenparigheid van stemmen beslist.

Verder moest de opperjuffrouw toezicht houden op de naleving van de hofregel. Om ervoor te zorgen dat iedereen op elk moment wist wat de regel inhield, werd deze op *Baemesse* en Pasen voorgele-

---

119 RAB, AK 117, (regel 1°). Algemeen wordt de taak van de meesteres in de 18de eeuw op gelijkaardige wijze omschreven als de *administratie ende bestieringhe* van het hof voor het tijdelijk van het huys.

120 Charles Esnault maakt in een archiefbeschrijving uit 1739 gewag van rekeningen tussen de opperjuffrouw en de ontvanger SAI, C.O.O. 916 (Handboek Charles Esnault, 18de eeuw).

121 SAI, C.O.O. 801/19, 20 (Resolutieboek begijnhof).

122 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 858/32 (Hofrekening 1700-1701).

123 SAI, C.O.O. 858/29 (Hofrekening 1700-1701) Dezelfde uitdrukkelijke vermelding komt voor in de hofrekeningen van de 17de eeuw (Bijvoorbeeld RAB, AK, 118, hofrekening 1666-1668, 22 r°)

124 LUYTEN, *Het begijnhof van Hasselt*, 142, BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Korrrijkse begijnhof*, 29, H. CAILLIAU, "Soo geluckigh als een beggijn". *Het begijnhof Onze-Lieve-Vrouw-Ter Hooie 1584-1792*, Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, XXV, 1995, 51.

zen voor alle begijnen. Het kwam aan de opperjuffrouw toe begijnen die fouten begingen een straf op te leggen. Deze sanctie kon oplopen van één of twee maanden hofarrest tot uitsluiting uit het hof¹²⁵. Ernstige sancties werden echter nooit genomen zonder dat de begijn in kwestie eerst twee tot drie keer een vermaning had gekregen.

Het loon van de opperjuffrouw bedroeg in de 18de eeuw drie keer zo veel als het loon van de begijnen. Dat betekent dat de opperjuffrouw om de drie maanden 6 lb. 10 s. gr. kreeg¹²⁶, of 312 lb. par. per jaar¹²⁷. Bovendien kreeg de opperjuffrouw de beschikking over een meid die door het hof werd betaald¹²⁸. Het moet ons niet verwonderen dat bijvoorbeeld de meid van opperjuffrouw De Rutere, een zekere Constantia, werd overgenomen door opperjuffrouw De Langhe. Ze stond immers in dienst van het hof en niet van de opperjuffrouw in persoon¹²⁹. Naast haar loon genoot de opperjuffrouw enkele voordelen in natura. Zo werd ze bij jaargetijdenstichtingen en bedelingen naar aanleiding van festiviteiten extra bedacht. Van de nieuwe novicen ontving ze een dubbel ducaat bij hun intrede in het convent.

Zoals in de meeste begijnhoven woonde de opperjuffrouw van het Ieperse hof gratis in het opperjuffrouwshuis. In dit huis gingen de vergaderingen van het hof door. Het huis was bemeubeld¹³⁰ en voorzien van alle bezems, *potten, pannen, dweelen ende dier ghelickel minuteyten*¹³¹. Ook *wascuypen* werden haar door het hof geleverd¹³². In 1665-1666¹³³ worden *45 ellen servietten* en *8 ellen hantcleeden* aangekocht

125 RAB, AK, 117.

126 SAI, C.O.O. 801/14 (Resolutieboek begijnhof). Daar ze tot 1743 slechts 6 lb.6 s.8 gr. kreeg wordt haar op dat moment de toeslag betaald vanaf haar aantreden. De rest van de tijd krijgt ze waar ze recht op heeft.

127 Bijv. verschillende hofrekeningen SAI, C.O.O. 858/35 ; 860/19 (304 lb.par. !). Dit is heel veel in vergelijking met het loon van haar Kortrijkse collega (die toch een groter hof te besturen had). Zij ontving in ongeveer dezelfde periode 72 lb.par. (BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijnhof*, 35).

128 Bijvoorbeeld verschillende hofrekeningen : RAB, AK 118 (Hofrekening 1666-1668), SAI, C.O.O. 858/35 (Hofrekening 1700-1701), 860/20 (Hofrekening 1739-1740), 861/18 (Hofrekening 1740-1741): het jaargeld van deze vrouw bedroeg 60 lb.par.. In 1785 bedroeg dit 30 gld. B.c. : SAI, C.O.O. 904/31.

129 SAI, C.O.O. 859/22 (Hofrekening 1738-1739).

130 SAI, C.O.O. 859/15 (Hofrekening 1738-1739).

131 Bijvoorbeeld verschillende hofrekeningen : SAI, C.O.O. 858/35, SAI, C.O.O. 859/22.

132 SAI, C.O.O. 860/30 (Hofrekening 1739-1740).

133 RAB, AK 118 (Hofrekening 1665-1666 f° 28 f°). Deze kunnen ook voor het convent bedoeld geweest zijn.

voor het *godshuis*. Een enkele keer is er zelfs sprake van een zak kolen¹³⁴ of van 50 lb. roeten *kerssen*¹³⁵. Verder gebeuren alle herstellingen en verbouwingen aan het huis van de opperjuffrouw op kosten van de gemeente¹³⁶. Niet alleen alledaagse dingen werden aan de opperjuffrouw verschaft. Het plotse overlijden van opperjuffrouw De Rutere in 1738 en de discussie nadien over welke meubelstukken wel dan niet persoonlijk bezit van deze vrouw waren, laat ons toe een blik te werpen in een heel rijkelijk gemeubileerd en gezellig huis¹³⁷.

De opperjuffrouw beschikte over bepaalde hoeveelheden wijn en bier die ook ten voordele van de gemeenschap konden aangewend worden. In de 18de eeuw is er sprake van rode en witte wijn. Deze werd gebruikt bij de recreatiemaaltijden, de missen en bij vergaderingen met de voogden en op de tiendepachtingen. In 1700-1701 bedroegen de onkosten voor wijn aan de opperjuffrouw 149 lb. 8 s. par.¹³⁸. Sommige opperjuffrouwen legden wat al te graag een wijnkelder aan. Dit was bijvoorbeeld het geval bij opperjuffrouw De Lange.

---

134 SAI, C.O.O. 859/30 (Hofrekening 1738-1739).

135 Bijvoorbeeld : SAI, C.O.O. 904/37 (Hofrekening 1784-1785).

136 SAI, C.O.O. 858/44 (Hofrekening 1700-1701). Zo werd in 1700-1701 de westkamer van het huis verlegd. Er werden nieuwe deuren gemaakt en er gebeurden ook nog andere herstellingen. Deze kostten het hof 271 lb.7 s.par.

137 SAI, C.O.O. 860/16 (Hofrekening 1739-1740). Zo is er sprake van verschillende *bouteillen ende alffen, zilverwerk, tinwerk; koperwerk, bedden, ...* Jammer genoeg werd de lijst van meubels en huisraad in gemeenschappelijk bezit niet bewaard, zodat we totnogtoe geen gedetailleerder beeld kunnen geven, SAI, C.O.O. 859/31 (Hofrekening 1738-1739). In 1738 werd overigens voor de opperjuffrouw door de heer Tourmestaux, zilversmid, een bestek van 14 lepels en 8 vorken gemaakt met twee ragouxlepels. Het zilver werd genomen van vier zoutvaten die tot de inrichting van het opperjuffrouwshuis behoorden, SAI, C.O.O. 882 (Hofrekening 1761-1762). In 1757-1758 werd er op kosten van het hof een *windweeren* gemaakt voor het huis van de opperjuffrouw en in 1762 wordt een nieuw *liedecant* aangekocht, SAI, C.O.O. 887/37 (Hofrekening 1766-1767). De rekening van 1767 meldt dan weer de aankoop van 9 zilveren lepels en *forsetten* en twee *mostaertlepelkens* voor de som van 155 gld. 19 st. 36 den. Hetzelfde jaar werd er een *marmite* en twee *roo caserollen* gekocht., SAI, C.O.O. 872/36 (Hofrekening 1751-1752). Verder kwamen daar in de komende jaren nog twee limonadelepels van zilversmid De Coene bij, twee limonadekommen, twee spoelbakken, 6 *christaline peepervaeten*, twee dozijn wijnglazen en een dozijn bierglazen en twee *witte sargen* bij, SAI, C.O.O. 904/40 (Hofrekening 1784-1785). In 1785 worden nieuwe gordijnen gemaakt voor het huis van de opperjuffrouw. Hiervoor levert Marie Quitin 27 ½ ellen lint en *ryngnels*. Voor deze levering en het maken van de gordijnen wordt ze 34 gld. 6 den. B.c. uitbetaald.

138 SAI, C.O.O. 858/38 (Hofrekening 1700-1701).

Na haar dood werd in haar sterfhuis een partij *goede oude wijn* gevonden. Deze werd ten profijte van het hof verkocht en er werd vastgelegd dat de wijn in het vervolg moest geconsumeerd worden¹³⁹. Het jaar daarop werden zelfs nog eens 100 flessen door de volgende opperjuffrouw overgenomen¹⁴⁰. Elk jaar werden er eveneens vier tonnen *grootbier* aangevoerd naar het huis van de opperjuffrouw. Ze het bier echter niet naar goeddunken gebruiken¹⁴¹. Omdat dit weleens verkeerd begrepen werd, werd op 29 december 1743 vastgelegd waarvoor dit bier mocht dienen: de opperjuffrouw mocht dit bier uit-schenken als ze de voogden, ouderlingen en ontvanger bijeenriep om te vergaderen *over de affaires van desen hove*. Verder mochten de tonnen ook lichter worden gemaakt op de *ordinaire maeltijden* in het hof en als er pachters langs kwamen. In het vervolg mocht ze evenwel geen kosten meer inbrengen in de rekeningen voor bier dat bij deze gelegenheden werd geschonken. Ze mocht wel nog de onkosten aangeven voor het bier dat werd gekocht voor de werklie-den die de gebouwen van het hof repareerden (behalve voor die werk-lieden die voor haar persoonlijk werkten). Naast de prijs van het bier zelf mocht de opperjuffrouw ook de rekening voor het thuisbrengen en de accijnzen bewaren.

Net als de begijnen kreeg de opperjuffrouw voor haar eigen provisie en voor het hof een voorraad *iepen claweur* (200 stuks) en evenveel *mutsaerden*¹⁴², dit voor haar eigen provisie en ten dienste van het hof¹⁴³. Dezelfde regeling gold voor het *cleenbier*, waarvan de opperjuffrouw dezelfde hoeveelheid kreeg als de andere begijnen¹⁴⁴.

Marie Storm, overleden op 7 januari 1657, is de oudst bekende meesteres uit de Nieuwe Tijd. Zij maakte een bloeiperiode van het hof mee. Ze werd opgevolgd door Joorinken Allein. Op 10 januari 1657, drie dagen na het overlijden van de vorige *opperjuffrouw*, werd Joorinken Allein *by vermeenigte van voysen ghecoozen*¹⁴⁵. Ze wordt dan

139 SAI, C.O.O. 802/21, 12 april 1790. (Resolutieboek begijnhof).

140 SAI, C.O.O. 861/14 (Hofrekening 1740-1741).

141 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 858/36. Dit bier met het thuisbrengen kostte het hof 10 lb.par. in 1702, in 1741 waren dit er reeds 73 -12 -0 (SAI, C.O.O. 861/18).

142 Takkenbos, opeengestapelde hoop takkenbossen.

143 Bijvoorbeeld verschillende hofrekeningen : SAI, C.O.O. 860/20, 861/18.

144 Bijvoorbeeld verschillende hofrekeningen : SAI, C.O.O. 861/18.

145 SAI, F.C.24/2 (Register aanstellen opperjuffrouw en ontvangen nieuwe begijnen, z.d.).

ook als meesteres vermeld in de bewaarde rekeningen van de jaren 1670. Haar ambtsperiode liep af met haar overlijden op 12 juni 1683. Joanna Meeze werd verkozen tot *opperjuffrouw* op 21 juni 1683. Dit is 9 dagen na het overlijden van de vorige meesteres. Ze oefende het ambt uit tot 6 januari 1701, haar overlijdensdatum. Anna Olympia de Rutere deed als opperjuffrouw heel wat stof opwaaien. Ze werd verkozen op 11 januari 1701 en stierf op 17 december 1738. Joanna Clare van den Broucke werd opperjuffrouw op 30 april 1739, vier maanden na het overlijden van de vorige opperjuffrouw. Na de verkiezing werd een duidelijke regelgeving omtrent het verkiezen van de meesteres op papier gezet. Ze stierf op 18 februari 1753. Brigitte Josephine de Langhe volgde haar op op 19 april. Reeds de dag na haar overlijden had in het Ieperse hof de verkiezing voor een nieuwe meesteres plaats. Twee dagen later werd de keuze van de begijnen plechtig bekrachtigd door het Ieperse stadsbestuur. De voogd en de schepenen van de stad vonden dat deze vrouw capabel was om het tijdelijke goed te beheren. De opperjuffrouw legde dan ook op 21 april 1751 de eed af in handen van de oudste voogd en in aanwezigheid van de hele gemeente. Brigitte Josephine De Langhe overleed op 10 april 1790 en werd twee dagen later begraven. Catherina Theresia Josephina Bouten was de laatste opperjuffrouw van het Ieperse hof. Ze werd verkozen op 13 april 1790 en bleef in functie tot het hof ophield te bestaan. In het eerste jaar maakte zij in het groothuis een nieuwe kamer. Die werd behangen en voorzien van een marmeren schouw¹⁴⁶. Ze hield ook onmiddellijk verkoop van alle oude meubeltjes en kocht er verschillende nieuwe. Er werden eveneens enkele zaken overgenomen van de overleden meesteres¹⁴⁷.

De ouderlingen

Van oudsher werd voor het bestuur van vele begijnhoven een beroep gedaan op meer ervaren begijnen. Dit was duidelijk zo in het Kortrijkse hof, waar zowel de grootjuffrouw als haar gezellin in de

---

146 SAI, C.O.O. 910/55 (Hofrekening 1789-1790) en SAI, C.O.O. 909/63 (Hofrekening 1788-1789).

147 SAI, C.O.O. 909/63 (Hofrekening 1788-1789). Bijvoorbeeld: drie gordijnen in de slaapkamer.

regel een dame op leeftijd was¹⁴⁸. In het Ieperse begijnhof traden twee ouderlingen op in het bestuur van het hof. Vanaf wanneer dit gebruik bestond, konden we niet achterhalen.

Geen enkele officiële optekening bespreekt de bevoegdheden van de ouderlingen. We zijn genoodzaakt te steunen op teruggevonden handtekeningen onder akten om na te gaan waarbij de ouderlingen ten minste aanwezig moesten zijn. Zo konden we achterhalen dat de ouderlingen van het begijnhof zeker een rol speelden bij de aanvaarding van een nieuwe begijn. Hun rol bij deze aanvaardingen stond - in tegenstelling tot die van de pastor- nooit ter discussie¹⁴⁹. Ze hadden effectief stemrecht en konden bijgevolg de aanvaarding van een begijn opschorten of tegenhouden.

Daarnaast hadden de ouderlingen een stem bij het uitschrijven van nieuwe pachtbrieven en het aangaan van nieuwe verpachtingen¹⁵⁰. Ook bij het kwijtschelden van pachtgeld omwille van oorlogsomstandigheden in 1744 was het handteken van de ouderlingen nodig¹⁵¹. De stichting van jaargetijden kon gebeuren in aanwezigheid van een ouderlinge maar ze tekende de akte niet¹⁵². Bij het besluit tot aanstellen van een gemeenschappelijke dokter of chirurgijn was het signatuur van de ouderlingen dan wel weer nodig¹⁵³. Bij een besluit tot optrekken van het loon van de pastor in 1757¹⁵⁴, het inbrengen van een nieuwe post in de rekeningen¹⁵⁵ en het bouwen van een nieuw washuis¹⁵⁶ werden de ouderlingen niet uitgenodigd. Grosso modo kunnen we dus stellen dat de ouderlingen inspraak of recht op aanwezigheid hadden bij beslissingen omtrent leefregels en levensgewoonten in het hof en minder bij financiële kwesties.

Enkele keren treden de ouderlingen van het hof echt op de voorgrond. Dat gebeurde op 5 december 1781, toen zij in naam van alle begijnen een opslag van hun lijfrente vroegen. Dit werd hen toegerekend. Op 22 november 1786 probeerden dezelfde ouderlingen Waels

---

148 BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijnhof*, 44.

149 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 806/7 ; SAI, C.O.O. 801/7 ; SAI, C.O.O. 802/14.

150 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 921 (Pachtbrief van een hofstedeke in Boezinge, 1795).

151 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 801/6 (Resolutieboek begijnhof).

152 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 801/33 (Resolutieboek begijnhof).

153 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 802/12 (Resolutieboek begijnhof).

154 SAI, C.O.O. 801/29 (Resolutieboek begijnhof).

155 SAI, C.O.O. 801/55 (Resolutieboek begijnhof).

en Vandermeersch opnieuw hun geluk met een eis om geld aan de voogden van het hof. Deze keer werd op hun eis niet ingegaan¹⁵⁷. Het is niet bekend of dergelijke initiatieven in andere periodes voorkwamen, maar bij gebrek aan bronnenmateriaal kunnen we enkel deze twee gevallen aanhalen. In elk geval illustreren deze voorvallen dat de ouderlingen werden aangezien als spreekbuis van de begijnen als groep. Vermoedelijk stonden ze dichterbij de begijnengemeenschap dan de opperjuffrouw; ook al omdat deze laatste meestal een van de meest welgestelde vrouwen van het hof was. Het ouderlingschap was veel democratischer dan het meesteresschap. En toch ... bij de visitatie in 1723 worden de ouderlingen niet expliciet bij naam genoemd, terwijl de opperjuffrouw en de conventmeesteres wel in hun hoedanigheid werden ondervraagd¹⁵⁸.

De ouderlingen van het hof kwamen in aanmerking voor de functies binnen het hof. Zo wijzen de weinige bekende namen van kosters, portiersters en conventmeesteressen van het hof in de richting van ouderlingen. In tegenstelling tot de opperjuffrouw van het hof, was er bij het overlijden van een ouderlinge geen speciale begrafenis voorzien¹⁵⁹.

Enkele ouderlingen werden op het einde van hun leven uit hun functie ontheven, misschien wegens ouderdom of ziekte. Het gaat over bijvoorbeeld de begijnen de Boer en Braem. Begijn de Boer¹⁶⁰ stierf in 1748 maar tekende al een jaar voordien niet meer als ouderlinge. Isabella Theresia Braem stierf in 1762 en was in 1759 ouderlinge af. We kunnen stellen dat als ouderlingen niet zomaar de oudste begijnen werden aangeduid, alleen wie bekwaam was kwam in aanmerking.

De gemeenschap

Ook de gemeenschap van alle begijnen had haar rechten. Zoals eerder gezegd verkoos de gemeenschap haar eigen opperjuffrouw. Bij

---

156 SAI, C.O.O. 802/14 (Resolutieboek begijnhof).

157 SAI, C.O.O. 802/5 en 8 (Resolutieboek begijnhof).

158 SAI, F.C. 24/4 (Visitatieverslag 1723).

159 SAI, F.C. 24/9 (Verslag aanvaarding verwante opperjuffrouw 1767).

160 SAI, C.O.O. 868/22 (Hofrekening 1747-1748).

de aanvaarding van een nieuwe begijn had de begijnengemeenschap enkel consultatief recht¹⁶¹. De sollicitante moest zich vóór de proeftijd aan alle begijnen presenteren. Ze moest dit nog eens doen vóór de eigenlijke aanvaarding. Hierbij mocht elke begijn apart haar mening te kennen geven over de sollicitante. Haar stem was echter enkel consultatief. Een persoonlijke vete van een begijn ten opzichte van de kandidate kon de aanvaarding dus nooit tegenhouden. Er is daarentegen wel een geval bekend waarbij het consulteren van de gemeenschap de aanvaarding van een postulante tegenhield. Zo wilde de 20-jarige Marie De Lange uit Belle in 1767-1768 heel graag aanvaard worden in het Ieperse hof. Op 5 januari 1769, na twee jaar volharding in haar aanvraag bij de conventmeesteres, wendde ze zich tot de pastor. Ze vermoedde al dat anderhalf jaar terug slechts enkele begijnen zich tegen haar intrede hadden uitgesproken. Als dit het geval was, kon ze misschien toch nog intreden. Ze was stil, godvruchtig en nederig gebleven en hoopte nu toch aanvaard te worden. Op 20 januari 1769 riep de pastor een 'capitulaire vergadering' samen en stelde hij de begijnen op de hoogte van de hernieuwde aanvraag. Iedereen kreeg daarna de gelegenheid haar mening uit te spreken over de aanvaarding, met uitzondering van de opperjuffrouw die haar tante was en begijn de Bels die bij haar in huis woonde. De vergadering had plaats in het convent. Met 9 tegen 1 werd de vrouw weggestemd. Zo bleek eens te meer dat ook het Ieperse begijnhof vrij democratisch werd bestuurd!

Niet-bestuurlijke functies binnen het hof

De kosteres

De zorg voor de kapel van het hof was aan de kosteres toevertrouwd¹⁶². Zij werd verondersteld met eerbied de priesterlijke gewaden en altaarkleden te onderhouden, te zorgen dat er stilte heerste in de kapel, het tabernakel te versieren en de kapel schoon te houden. Tot

---

161 SAI, C.O.O. 806/6 (Akten 18de eeuw). Het werd in 1658 op papier gezet.

162 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 801/32: Isabelle Braem bedenkt in haar jaargetijde, gesticht in 1761/1762 de *costerinne* van de kerk met 3 st.

haar taak behoorde eveneens het voorbereiden van de diensten¹⁶³. Concreet stapte de kosteres in de 18de eeuw dagelijks rond 6 u 30 naar de kapel om het misgewaad klaar te leggen. Daarna maakte ze in de achterkerk haar ochtendmeditatie rond. Ze luidde voor de mis wanneer de celebrant de kapel betrad en na de mis borg ze de gewaden terug op. Tegen de middag liet ze de klok het *Angelus Domini* kleppen. 's Avonds luidde ze de klok voor het gebed. Wekelijks veegde de kosteres het koorgestoelte en de vloer van het koor. De achter- en de voorkerk keerde¹⁶⁴ ze tweewekelijks. Voor alle feestdagen werd de kapel door haar gedweild en één keer per jaar moest ze de kapel schrobben.

Daarnaast had ze ook enige financiële verantwoordelijkheid. Ze betaalde bijvoorbeeld de misdienaars. Deze uitgaven werden later in de hofrekening ingebracht¹⁶⁵. De kosteres kon ook de *kleine jaargetijden* aan de aanwezige begijnen uitbetalen en ze betaalde ook de celebrant voor deze diensten. In sommige gevallen schoot ze kleine rekeningen voor betreffende bijvoorbeeld: *missebrood, H.Olie, assistenten, etc.*¹⁶⁶ In tegenstelling tot bijvoorbeeld het Kortrijkse begijnhof¹⁶⁷ werden er in het Ieperse hof geen sporen teruggevonden van kapelrekeningen. Toch werden deze vermoedelijk apart opgemaakt¹⁶⁸.

In de toelatingsakte voor de bouw van de kapel van de verenigde begijnhoven werd gestipuleerd dat de kosteres moest worden betaald door het hof zelf¹⁶⁹. Dit gebeurde ook gedurende de volledige Nieuwe Tijd. De kosteres kreeg van het hof in 1702 72 lb. par. voor haar diensten. Deze som bleef gedurende een groot deel van de 18de eeuw constant¹⁷⁰. Het loon werd uitbetaald in juli¹⁷¹. Het was

---

163 RAB, Merghelynck, hs. 144, 1-10.

164 In de betekenis van de grond 'omkeren'.

165 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 802/31 (Resolutieboek begijnhof); SAI, C.O.O. 859/18 (Hofrekening 1738); SAI, C.O.O. 861/15 (Hofrekening 1665-1666 f°22r°) een som van 12 lb.par. voor één jaar de mis te dienen.

166 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 904 (Hofrekening 1783-1784).

167 Ook in het Kortrijkse hof werden deze na inschrijving slechts heel sporadisch bewaard, dus dit is geen bewijs dat ze niet bestonden.

168 Verschillende inkomsten en uitgaven werden niet in de hofrekening teruggevonden, terwijl we wel weten dat ze gebeurden.

169 DIEGERICK, III, 112.

170 SAI, C.O.O. 859/18 1738 : 72 lb.par.. De eerste drie maanden werden vooruit betaald.

171 In 1665 was het loon van de kosteres reeds 72 lb.par. RAB, AK 118 (Hofrekening 1665/23 r°, Hofrekening 1666/24 r°) en SAI, C.O.O. 869/15 (Hofrekening 1748-1749), SAI, C.O.O. 887/24 (Hofrekening 1766-1767).

aanzienlijk meer dan wat bijvoorbeeld de Kortrijkse kosteres¹⁷² op dat moment ontving, maar het was ongeveer 50 lb. minder dan het loon van haar Gentse collega uit het groot begijnhof. De taken in de veel grotere Gentse kerk waren dan ook vermoedelijk veel uitgebreider¹⁷³. In 1793-1794 werd de kosteres van het begijnhof met een toeslag van 36 lb. par. bedacht omwille van de *grootte zorgen die sij is doende ten dienste van dese kerke*¹⁷⁴.

Er zijn heel weinig namen van kosteressen bekend. Dit maakte het onmogelijk een algemeen profiel van deze vrouwen te schetsen. In 1665 - 1668 was Pieternelle Deraedt kosteres. In 1738-1746 werd Clare De Boer betaald voor haar diensten in de kapel. Beiden waren op dat moment ouderlingen. Kosteres De Boer werd in 1746 opgevolgd door Marie Therese Le Blan¹⁷⁵. Zij bleef ten dienste van de kapel tot 1764. Van 1765 tot 1773 was Anne Marie Waels¹⁷⁶ kosteres van het hof. Haar dienst werd overgenomen in 1773 door Angela Francisca Quintin¹⁷⁷ tot 1787. In 1788-1789 was begijn Theresia Bouten, de latere hofmeesteres ook kosteres van het hof. Dit laatste illustreert dat ook voor het Ieperse Sint-Christinabegijnhof het ambt van kosteres een ambt van aanzien was. Dit was in de meeste begijnhoven het geval¹⁷⁸. De laatste kosteres van het hof was Maria Theresia Roose¹⁷⁹.

In de door ons bestudeerde periode is slechts één keer sprake van een kosteresfunctie in het hof, namelijk in 1761/1762¹⁸⁰. Naar analogie met andere begijnhoven menen we te mogen aannemen dat hij het zwaardere werk in het hof deed. Vermoedelijk was er geen koster in 1740-1741, want in dat jaar werd Constantinus Brabant binnengehaald in het hof om gedurende zes weken te luiden voor de dood

---

172 BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijnhof*, 60.

173 K. MESTDACH, *Het Gentse Sint-Elisabethbegijnhof op het elan van de Contrareformatie (1598-1795)* in: *Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, XXV, Gent, 2000, 109.

174 SAI, C.O.O. 913 (Hofrekening 1793-1794).

175 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 869/15, SAI, C.O.O. 885/23 en SAI, C.O.O. 868/20.

176 SAI, C.O.O. 885/35 (Hofrekening 1764-1765).

177 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 904/24 en SAI, C.O.O. 899/25.

178 TROOSKENS, *Begijnen in de moderne en hedendaagse tijden*, 1994, 86.

179 SAI, C.O.O. 915/17 (Hofrekening 1795-1796).

180 SAI, C.O.O. 801/32 Isabella Braem sticht in 1761/1762 een jaargetijde waarin ze de koster 3 stuivers geeft bij elke jaarmis.

van *Synne majesteit*¹⁸¹. Hoewel in vele hoven de koster de taak van misdienaar op zich nam¹⁸², was er in het Sint-Christinabegijnhof bij de meeste diensten een misdienaar. Ook dit kan erop wijzen dat de functie van koster in dit begijnhof slechts sporadisch werd ingevuld.

De portierster

Hoewel de begijnen niet volledig van de wereld werden afgesloten, controleerde op elk begijnhof een portierster het komen en gaan. Deze functie bestond reeds in het Brielse begijnhof¹⁸³ en werd later in de verenigde begijnhoven overgenomen. Anders dan bijvoorbeeld in Kortrijk, werd het ambt van portierster in Ieper niet opvallend minderwaardig geacht aan het ambt van kosteres. Het was eerder zelfs een privilege van de oudere (en dus wijzere) begijnen. Er was in Ieper dan ook heel wat minder werk met de 11 collega's dan in Kortrijk met de meer dan 100 begijnen ... De portierster had als eerste taak de poorten van het hof te openen en te sluiten. Dit laatste gebeurde 's avonds om 8 uur in de zomer en om 9 uur in de winter. Ook overdag moest de portierster echter een oogje houden op wie het hof in en uit liep. De begijnen mochten immers niet zonder reden uitgaan. Anderzijds was die controle ook een garantie voor de veiligheid in het hof. Van haar wedervaren moest de portierster vermoedelijk verslag uitbrengen bij de meesteres. Deze kon de overtreders met medeweten van de pastor straffen. In geen enkel geval mocht de portierster iemand in het hof laten overnachten zonder toestemming van de opperjuffrouw¹⁸⁴.

In 1700-1701 kregen juffrouw Wille en juffrouw Vandermeersch 10 lb. par. voor hun dienst als portiersters. Dit is bitter weinig¹⁸⁵, maar vergelijkbaar met het loon van de portierster in andere hoven. In 1739/1740 ontving juffrouw Eynsaem een vergoeding van *18 ponden par. voor het sluyten ende gaede slaen van de poorte van desen hove*. Dit loon werd uitbetaald op 1 mei. Bij de vergoeding van de portier-

---

181 SAI, C.O.O. 861/23 (Hofrekening 1740-1741).

182 PHILIPPEN, *De begijnhoven*, 1918, 269.

183 ADN, B 1508.

184 RAB, AK, 117.

185 SAI, C.O.O. 858/38 voor vergelijking : zie BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijnhof*, 63.

ster hoorde ook gratis woonst in het portiershuisje, een klein huisje bij de poort van het hof. In 1783-1784 werd aan begijn Vandermeersch voor haar diensten 9 gld. B.c. betaald¹⁸⁶. Omwille van de *moete* in de tijd van het beleg ontving ze een opleg van 28 gld. B.c. in 1793-1794¹⁸⁷.

In 1700-1701 werd de poort *bewaert* door Janneke Wille en Marie Vandermeersch. Begijn Wille was ouderlinge van het hof. Beiden woonden niet in het convent. Misschien had de ontubbeling van het ambt van portierster te maken met het feit dat er in bepaalde periodes zeker twee poorten waren in de muur rond het hof¹⁸⁸. In 1739-1758 werd Angelina Theresia Eynsaem¹⁸⁹ als portierster van het hof vermeld. Zij was een (vermoedelijk oudere) alleenwonende begijn. Ze werd in 1758 opgevolgd door Isabella Terrin¹⁹⁰. Isabella Terrin is één van de enige begijnen die in het archief van het hof sporen van armoede naliet. Haar begrafenis was beduidend armzaliger dan de gemiddelde begrafenis in het hof. Zelfs op het recht van *portagie* werd bespaard. Isabella Terrin bleef zeker tot 1774 portierster. In 1778 verhuisde Josephine Vandermeersch naar het portiershuis waar ze tot zeker 1794 haar werk bleef doen¹⁹¹.

Instellingen in het hof

Het convent

Hoewel begijnen veelal niet in gemeenschap leefden, woonden de meeste Ieperse begijnen in de Nieuwe Tijd wel samen in één huis onder toezicht van de meesteres van dit huis, het convent genoemd. Dit convent betekende voor het Ieperse hof tegelijkertijd armenconvent - waar begijnen geen huur moesten betalen -, novicenconvent - waar nieuwe begijnen werden opgeleid - en infirmerie - waar zieke of gebrekkige begijnen werden verzorgd -, daar het hof slechts uit een

186 SAI, C.O.O. 903/29 (Hofrekening 1783-1784).

187 SAI, C.O.O. 913 (Hofrekening 1739-1794).

188 Herhaaldelijk is er sprake van de 'grote poort' om deze van de kleine te onderscheiden. Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 860 (Hofrekening 1739).

189 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 868/20, SAI, C.O.O. 879/25.

190 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 887/30, 885/29.

191 SAI, C.O.O. 904/33 (Hofrekening 1785).

vijftal huizen bestond. Het convent stond aan de westkant van het hof.

In het convent (ook soms uitdrukkelijk *klooster* genoemd) leek de levenswijze van de begijnen nog meer op die van een eigenlijk klooster dan in de aparte begijnenhuizen. De begijnen leefden er onder toezicht van een overste: de *vrouwe van het convent*. Deze conventmeesteres was een van de ouderlingen van het hof. Zij stond bijvoorbeeld in voor de bedelingen van geld en natuurlijke goederen onder de begijnen. Voor deze taken kreeg de *sorghe van het convent* een vergoeding (van 24 lb. par.) uitbetaald die cumuleerbaar was met haar gewone inkomen¹⁹².

Het convent van het hof beschikte vermoedelijk niet over een eigen administratie. Uitgaven voor het convent worden op vaste plaatsen in de hofrekening opgenomen. Dit betekent uiteraard niet dat de conventmeesteres geen gedetailleerd verslag van haar verrichtingen moest overmaken aan de opperjuffrouw en de ontvanger! De vermeldingen in de hofrekeningen zijn heel algemeen. Zo is er sprake van *minuteyten ten dienste van het convent*. Deze werden blijkbaar door de *sorghe* voorgeschoten en later in een keer door de opperjuffrouw of de ontvanger terugbetaald¹⁹³.

Er zijn weinig namen van conventmeesteressen bekend. De tot nu toe oudst bekende conventmeesteres was Piernelle Deraedt. Zij stond zeker aan het hoofd van het convent van 1665 tot 1667. In 1702 was de conventmeesteres Marye Bels. Brigitte Blaerenberghe stond zeker aan het hoofd van het convent van 1723 tot 1729. In 1737 tot 1746 werd ouderlinge Laurence De Wee als conventmeesteres aangegeven. Ze wordt opgevolgd door Anna Catharina Isenbaert¹⁹⁴ van 1746 tot 1772. In 1772-1794 waren de zorgen over het convent aan begijn Anne Marie Waels toevertrouwd¹⁹⁵.

---

192 SAI, C.O.O. 860/19 (Hofrekening 1739-1740), SAI, C.O.O. 869/22 (Hofrekening 1748-1749) en SAI, C.O.O. 915/34 (Hofrekening 1795-1796).

193 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 860/22 en 861/19.

194 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 885/25 en SAI, C.O.O. 887/26.

195 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 904/37, SAI, C.O.O. 896/20, SAI, C.O.O. 899/18 en SAI, C.O.O. 903/25.

De infirmerie

De hele Middeleeuwen door werden de verschillende Ieperse hoven 'infirmierieën' genoemd. We kunnen dus stellen dat deze instellingen voor het verzorgen van zieken en hulpbehoevenden in eerste instantie ook de woonplaatsen van de begijnen waren. Zeker in Brielen was er echter reeds in het begin duidelijk een onderscheid tussen de *enfermerie* en het *Beghinage*. Het Sint-Thomasbegijnhof werd nog veel meer dan het hof van Brielen geïdentificeerd met de infirmerie die eraan verbonden was.

Voor de hele Nieuwe Tijd zijn er echter maar weinig sporen meer van de infirmerie. Slechts in het optekenen van de inkomsten en uitgaven van het hof is er sporadisch nog iets terug te vinden. Zo wordt er in 1739 een rente van 5 s. per jaar betaald aan de *superieure van het hospitaal te Comen* die uitgaat van de infirmerie van het hof¹⁹⁶. Een enkele keer zijn er uitgaven voor leveringen ten behoeve van de infirmeriekamer in het convent¹⁹⁷ of voor medicamenten voor de begijnen. Op het einde van de 18de eeuw goochelde het Ieperse hof, zoals vele andere hoven, met haar ontstaan als infirmerie zodat het niet werd geëlimineerd als nutteloze instelling. Dit mocht echter weinig baten.

De kapel

Twintig jaar na hun stichting voelden de begijnen van de infirmerie van Brielen de behoefte aan een eigen kapel. Bij de heroprichting van het begijnhof binnen de stadsmuren moest een nieuwe kapel worden voorzien. Tot nu toe zijn de vroegste sporen van een kapel binnen de stadsmuren van 1423. Dit is het jaar na de effectieve smelting van het Baerdoncbegijnhof en het Sint-Christinabegijnhof¹⁹⁸. De proost van Sint-Maartens legde de volgende beperkingen op bij de

196 SAI, C.O.O. 859/26 (Hofrekening 1738-1739).

197 In 1744 levert Turck 44 ellen *groen saetj aan 18 stuyvers d'Elle om te behanghen de Bedden van d'Infirmieriekamer in tconvent*. SAI, C.O.O. 863/28 (Hofrekening 1742-1743) In 1771-1772 werd voor deze kamer een *ledicant met impriale* gekocht. Drie jaar eerder was er voor deze kamer reeds een *commoditeyt* geleverd. SAI, C.O.O. 890 (Hofrekening 1769-1770).

198 CORNILLIE, *Ieper*, 137.

bouw van de kapel: de klok in het torentje mocht niet meer wegen dan 400 kg en de kapel mocht nooit meer dan vier altaren bevatten. De proost zou er dagelijks door één van zijn kanunniken de mis doen lezen en de celebrant mocht de offeranden behouden. Wat de begijnen kregen mochten ze voor hun gesticht gebruiken. Dezelfde beperking werd opgelegd als in 1260: er mocht niet gepreekt worden tijdens de uren van de parochiale sermoenen. Rond deze bidplaats mochten de begijnen hun doden begraven.

De kapel van het Ieperse begijnhof. (foto Stedelijke Musea Ieper)

Over de uitrusting van de kapel van het hof is voor wat betreft de vroegste periode weinig bekend. In 1723 was er in de kapel van het hof een draagbaar altaar¹⁹⁹. Pastor Walwein was in 1766 erg misnoegd over de geringe voorziening van de kapel in gewaden en ornamenten²⁰⁰. Op het einde van de 18de eeuw zag deze er evenwel niet zo karig uit²⁰¹. Verschillende schenkingen hadden de bezittingen aangevuld tot 19 *casulen*, 12 antipendia *ofte voorschoten van den autaeer*, wat *linwaet* en zilverwerk. Van de 19 kazuifels waren de meeste uit zijde. Vele waren *gerebrocheerd* en afgezet met goud galon. Er waren 4 witte, 5 rode, 2 groene, 2 zwarte en 2 paarse. Daarnaast waren er twee kledingstukken voor de diaken en de subdiaken en een koorkap. Walwein gaf er uit eigen bezitting nog vijf die na zijn dood aan het hof bleven. Zoals alle schenkingen van Walwein droegen deze kazui-fels zijn naam. Bij de 12 antipendia waren er 3 witte, 2 rode, 3 groene, 2 paarse en 2 zwarte. Het lijnwaad bestond uit *rochet met cant*, *supplis met canten voor den pastor*, *twee supplis voor de pastoor*, *twee andere voor de misdienaar*, *elf alben (zeven met cante en 5 zonder) en nog eenig ander linwaet*.

Tot het zilverwerk van de kapel behoorde een ciborie²⁰², een remonstrans, een kelk met een zilveren *schinktailloor en cannekens*²⁰³ voor het H. Sacrificie, een *sylver doose* voor de ziekenzalving, een vat voor de H. Olie, twee kleine altaarkandelaartjes, een paar tafelkandelaars, een zilveren bord om te collecteren, vier gouden ringen, acht zilveren bloemen, een crucifix met een zilveren Christus, een zilveren sleuteltje voor het tabernakel, vier zilveren kronen voor op de beelden en 6 koperen kandelaars. In 1755/1756²⁰⁴ werd aan de heer Bonaert 21 gld. B.c. betaald *soo veele hij heeft betaalt aen den silversmidt tot doornijck over ghedoreert thebben den kilck, eene pateene en silver lepelen voorde kercke van desen hove*. Pastor Walwein schonk aan het hof

199 SAI, F.C. 24/4. Dit was een geschenk van Jorinken Allein. Zij stierf in 1683.

200 SAI, C.O.O. 801/50 (Resolutieboek begijnhof).

201 MERGHELYNCK 144/73-93.

202 Deze werd gemaakt na het overlijden van begijn Braem in 1762. Zij schonk het hof hiertoe 50 lb.gr. Vlaams (ARB, Merghelynck 144/77).

203 Dit was een gift van Marie Pille (+1619) of van juffrouw Braem, maar dan droeg het het wapen van haar vader, namelijk twee leeuwen en twee braambossen. (ARB, Merghelynck, 144/74).

204 SAI, C.O.O. 877 (Hofrekening 1755-1756).

ook een zilveren kelk²⁰⁵. Op de voet stond zijn naam te lezen. We weten ook dat het hof in 1766 een drie- à viertal zilveren kroontjes bezat die moesten dienen voor het versieren van de beelden in de kapel. Uit vrees voor diefstal durfde men ze niet opzetten. Daarom wilde pastor Walwein de kroontjes om ze te smelten tot een zilveren kruis. In 1774 werden een aantal stukken omgesmolten tot een zilveren wierookvat met deksel²⁰⁶. Het was afkomstig van Pieter Baelde en kostte 355 gld., 8 st. 3 den. B. c.. In 1793-1794 werd een verguld kruis met een Christus en een kapittelstok met zijden linten aangeschaft²⁰⁷.

Daarnaast was er ook een gouden reliekkast met drie gouden schakels. Deze bevatte relieken van het H. Kruis, van Sint-Franciscus van Sales en van Vincentius a Paulo. Daarnaast bezat het hof eveneens een reliek van de H. Margareta van Cortona en van de H. Thomas. De bronnen vermelden ook een viertal beelden. Aan schilderijen was het hof waarschijnlijk niet zo rijk. Op het einde van de 18de eeuw worden slechts drie belangrijke schilderijen in de kapel van het hof aangetroffen²⁰⁸. In 1771 werden nieuwe tapijten aangekocht om voor het altaar te leggen. Ze kostten 10 lb. Vlaams gr.. De communiebank was een geschenk van Brigitta Blaerenberghe. De kapel bezat eveneens een missaal met fluwelen omslag, dat in 1773 werd geschonken door vrouwe Isenbaert en haar conventbegijnen. Een ander missaal werd geschonken door Walwein en droeg zijn naam. Vanaf 5 augustus 1774 was het hof in het bezit van een groen damasten troon.

Elke begijn werd bij haar intrede geacht haar steentje bij te dragen voor het uitzicht van de kapel. In 1741 schonk de kersverse begijn Waels 60 gld.²⁰⁹. In 1743 gaf Joanna Windels 100 gld.²¹⁰. Het grootste deel van de kerkschatten werd echter geschonken door de begijnen gedurende hun leven of bij hun dood. De meeste bekende schenkingen dateren uit de 17de eeuw. We konden niet achterhalen of er

---

205 Gift van juffrouw Isenbaert.

206 Waaronder een zilveren lamp van Jorinken Allein van 39 ons en een schenkbord van 13 ons die Anna Velle bij haar jubileum van de voogden had gekregen.

207 SAI, C.O.O. 913 (Hofrekening 1793-1794).

208 De beelden en schilderijen in de kapel staan verder besproken in het onderdeel over de heiligenverering in het hof.

209 SAI, C.O.O. 801/12 (Resolutieboek begijnhof).

210 SAI, C.O.O. 801/16 (Resolutieboek begijnhof).

voordien eventueel schatten aanwezig waren die mogelijk door oorlogen verloren gingen. Het bovengeschetste beeld is dan ook 18de eeuws.

Het extern toezicht

Hoewel het Ieperse begijnhof doorheen de volledige Nieuwe Tijd probeerde een zo groot mogelijke mate van zelfstandigheid te bewaren, moest het toch heel wat inmenging van buitenaf dulden. Enerzijds waren er de vertegenwoordigers van de wereldlijke overheid: de twee voogden of procuratores, anderzijds was er de hofprieester²¹¹.

Wereldlijk toezicht en invloed van wereldlijke beslissingen

Grafelijke vertegenwoordiging en nationale politiek

De relatie tussen het Ieperse begijnhof en de stichteres-weldoenster van het eerste uur was voor de begijnen zeer belangrijk. Zonder de steun van Johanna en Margareta van Constantinopel zou het Ieperse Sint-Christinahof er waarschijnlijk niet zijn geweest. In latere periodes werd deze relatie echter niet meer aangehaald.

Toch hadden beslissingen van hogerhand hun invloed op het hofleven. Als gevolg van de vele oorlogen in het Ieperse tijdens de 17de eeuw had de stad herhaaldelijk te lijden onder besmettelijke ziekten. Hoewel deze in andere bronnen veelvuldig worden aangekaart liet het begijnhofarchief hieromtrent bitter weinig sporen na. Uit één van de moeilijkste periodes, de jaren 1634-1638, toen ook bisschop Jansenius aan de pest stierf, ontbreekt het bronnenmateriaal helemaal. In de jaren 1660 is er wel herhaaldelijk sprake van de *contagie*, die zowel in het hof als bij de pachters voor doden zorgde²¹². Ook over de oorlogen, vaak oorzaak van gezondheidsproblemen in onze stre-

211 PHILIPPEN, *De begijnhoven*, 216.

212 RAB, AK, 118, Jan Hoflack nam de hofstede in van Claeys de Vroe, die aan de *contagie* stierf. Een jaar werd er ook geen huur getrokken van het achterhuisje omdat het hele gezin van Jacques Maes die erin woonde aan 'de pest' stierf.

ken, werd ons uit het 17de eeuwse hof weinig overgeleverd. Het is bekend dat de stad bijvoorbeeld in 1648 door de Fransen werd ingenomen en verschillende Ieperse kloosters onderdak moesten bieden aan soldaten of een vervangend inkwartiergeld moesten betalen, maar we weten niet welke de gevolgen waren voor het begijnhof²¹³.

Op 31 juli 1671 werd ingeolge een opdracht van de Raad van Vlaanderen een inventaris gemaakt van de kennis omtrent de fundatie van het begijnhof en van de toenmalige staat van het hof²¹⁴. In 1787 werd in uitvoering van een edict van Jozef II een gelijkaardig verslag opgemaakt. Hierin werden stukken uit het verslag van 1671 overgenomen. Beide opdrachten hadden als doelstelling de financiële toestand van het hof na te gaan met het oog op belastingen.

Verskillende symptomen wijzen op de achteruitgang van het hof in de 18de eeuw. Zo was er een te verregaande organisatie van het hof. De gemeenschap vertoonde nog maar weinig dynamiek. Daarenboven werden de pachtgoederen door verschillende oorlogen getroffen. In het hof zelf was er ook schade, hoewel er werd gewaakt door o.a. Constantinus Brabant²¹⁵.

Het amortisatiedecreet van 1753²¹⁶ liet geen zichtbare sporen na in het archief van het Ieperse hof. Toch zou in een volgende periode de nationale overheid het doodvonnis van het Ieperse hof tekenen. Op 4 december 1771 ontvingen de Ieperse begijnen via het stadsbestuur een schrijven. Een lijst van alle fondaties in hun instelling moest worden opgesteld voor de Raad van Vlaanderen. Op de lijst moest de naam van de stichter staan, de datum, reden van de stichting, de plaats van ontstaan, waarin ze bestond, waar het inkomen voor werd gebruikt, welke bewijzen en rekeningen er konden worden voorge-

---

213 D.A. HOSTE, *De abdij O.-L.Vrouw ter-nieuwe-plant Roesbrugge Dames 1236-1986*, Ieper, 1986, 45.

214 SAI, C.O.O. 799/1 (Verslag geschiedenis hof).

215 SAI, C.O.O. 864/29 (Hofrekening 1743-1744). Een beleg in 1744 veroorzaakte bijvoorbeeld een zo grote schade aan de kerk en de huizen van het hof dat de begijnen een lening van 200 gld. wilden aanvragen om de herstellingen door te voeren SAI, C.O.O. 801/7 (Resolutieboek begijnhof).

216 Volgens dit decreet mochten de religieuze instellingen geen eigendommen meer verwerven zonder instemming van de overheid. Goederen die in de loop van de tijden verworven waren en onbelast bleven, moesten binnen het jaar verkocht worden of geamortiseerd worden door een éénmalige belasting van 1/7 van de waarde.

legd en wat de penningen waren die eraan vastzaten voor ontvangers en bedienaars,...²¹⁷. Gedurende de volgende tientallen jaren zouden dit soort aanvragen schering en inslag worden. Zo schreef op 23 november 1783 de administrateur - fiscaal van de Raad van Vlaanderen zelf aan de overste van het hof met de vraag naar een overzicht van alle goederen en renten binnen Frankrijk. Zes dagen later beantwoordde ontvanger Joye deze brief met de eenvoudige mededeling dat de enige rente van de begijnen in Frankrijk er één was van 20 gld. ten laste van de kasselrij Belle. Deze rente was op het moment van het schrijven echter reeds achterstallig sinds 1712²¹⁸! De periode 1784-1785 was overigens ongetwijfeld een onveilige periode. Zoals we dit ook bij andere instellingen opmerkten, droegen de begijnen hun steentje bij tot de beveiliging van de stad. Herhaaldelijk maken de rekeningen gewag van de betaling van nachtwakers²¹⁹. Op 13 maart 1787 van datzelfde jaar werd aan de begijnen opgedragen een nieuwe declaratie van de goederen te maken²²⁰. Joye schrijft op 26 april aan de voogden dat deze declaratie op de post is afgegeven en dat hij hoopt daarmee voldaan te hebben aan de brief van 13 maart²²¹. Tien jaar later heeft het hof bijna opgehouden te bestaan. Zoals overal in het land werden de klokken van het begijnhof extra geluid bij het overlijden van keizerin Maria Theresia in 1780²²². Doorheen de Nieuwe Tijd werd geen speciale relatie onderhouden met een hoger bestuur dan het stedelijke.

De voogden

Het toezicht over het hof door wereldlijke instanties was niet ongewoon. Begijnen werden in hun beginstadium immers door de burgerlijke overheid gewoon aangezien als leden van de burgerij. Het

217 SAI, C.O.O. 803/2 (Briefwisseling).

218 SAI, C.O.O. 803/3,4 (Briefwisseling).

219 SAI, C.O.O. 904/39 (Hofrekening 1784-1785).

220 Dit was een algemene maatregel van Jozef II. Cfr. M. Trooskens, *Begijnen in de moderne en hedendaagse tijden*, 38.

221 SAI, C.O.O. 803/8 (Briefwisseling). Dit rapport wordt nu nog bewaard in het Brusselse Algemeen Rijksarchief, ARB, Rekenkamer, 46848 p. 441-166.

222 SAI, C.O.O. 900/38. Pieter Gobert werd in 1781 betaald om 6 weken 3 maal daags klokken te luiden voor het overlijden van de keizerin. Hij kreeg hiervoor 12 gld. 12 st. B.c. (Hofrekening 1779-1780).

bestaan van de voogden in het hofbestuur dateert dan ook uit deze beginperiode²²³. In de Nieuwe Tijd werden de twee voogden gerecruteerd uit het Ieperse stadsbestuur en telkens voor een periode van 6 jaar door het stadsbestuur aangeduid. Om de continuïteit te verzekeren werd om de drie jaar één van de voogden vervangen.

Ze hielden toezicht over het beheer van de goederen van het hof, waren behulpzaam bij het bestuur en vertegenwoordigden de begijnen naar buiten toe²²⁴. In het Ieperse hof speelden de voogden een rol bij de aanvaarding van een nieuwe begijn²²⁵. De voogden konden de aanvaarding tegenhouden, daar zij een van de vier stemmen bezaten en er vermoedelijk eenparigheid van stemmen vereist was. Bij de verkiezing van een overste in het hof hadden de voogden een uitgebreid stemrecht. In de eerste plaats konden ze zelf een stem uitbrengen, net zoals de begijnen ook ieder afzonderlijk een stem hadden. Dit was niet altijd naar de zin van de voogden die de begijnen soms enkel consultatief stemrecht toekenden. Na enkele verkiezingen op die manier kwamen de begijnen echter in opstand -gesteund door de pastor. In 1739 kregen ze gelijk. Voortaan had iedere begijn opnieuw een stem in de verkiezing van een opperjuffrouw. De voogden konden samen met de pastor de stemmen tellen en de beslissing mededelen aan de begijnen. Ze konden tevens de mededeling opschorten en beslissen tot een nieuwe verkiezing wanneer ze meenden dat de verkozen overste niet bekwaam was. Verder hadden de voogden van het begijnhof inspraak in alles wat de wereldlijke situatie van het begijnhof aanging. Zo moesten de voogden hun toestemming geven voor het aangaan van leningen door het hof, voor het kwijtschelden of verminderen van pachtgelden in moeilijke jaren, voor het optrekken van lijfrenten door de begijnen, bij stichtingen van jaargetijden,... In theorie moesten hierbij beide voogden aanwezig zijn²²⁶.

---

223 PHILIPPEN, *De begijnhoven*, 243.

224 PHILIPPEN, *De begijnhoven*, 216 en SAI, MERGHELYNCK, 108.

225 SAI, C.O.O. 806 / 6 (Akten 18de eeuw). Zij waren bij alle bekende aanvaardingen aanwezig. In 1658 werd zelfs opgetekend dat de oudste voogd van het begijnhof bij deze gelegenheid het maningsrecht had.

226 Wanneer occasioneel een voogd afwezig was, betekende dit niet dat het optrekken van een rente niet kon gebeuren. Dit was bijvoorbeeld het geval op 8 mei 1741. Bregitte de Langhe wilde haar rente optrekken. Voogd Wullems was niet aanwezig, maar blijkbaar volstond de aanwezigheid van voogd de Wavrans voor deze

Op de dag van de presentatie van de rekening kregen de voogden een vet lam en een paar kapoenen ter waarde van respectievelijk 9 lb. par. en 3 lb. par.²²⁷. Deze gewoonte bleef de hele Nieuwe Tijd door bestaan. Daarnaast kregen ze, net als de opperjuffrouw en de ontvanger, 8 lb. par. als extraatje²²⁸. In tegenstelling tot de begijnen en de ontvanger van het hof was dit, afgezien van een bedeling van 4 lb. op de dag van de kerkwijding²²⁹ en een kleine gift bij de intrede van de begijnen, de enige traktatie waarvan de voogden meegenoten.

De ontvanger

De belangrijkste externe functionaris was in de meeste begijnhoven de rentmeester of de ontvanger. Anders dan de voogden en de pastor had de ontvanger geen directe beslissingsmacht in het bestuur van het hof. Afhankelijk van zijn persoonlijkheid kon hij toch een stempel drukken op de gebeurtenissen in het begijnhof. Hij nam immers het grootste deel van de financiële taken waar. Concreet zorgde de ontvanger voor het optekenen van de rekeningen van het hof²³⁰. De rekeningen van de ontvanger liepen van *Bamesse tot Bamesse* elk jaar. Ze werden nagezien door de voogden van het begijnhof. De bewijzen *ter verëficatie* van de rekening bevonden zich in *de archieven* van het begijnhof. Bij de presentatie van de rekening waren naast de voogden ook de opperjuffrouw en de ouderlingen aanwezig²³¹. Op dat moment legde de toenmalige ontvanger een eed *van deugdelijkheid* af op de rekening in handen van de voogden²³². Vermoedelijk was

---

handeling. De akte werd opgemaakt met de vermelding van de absentie van voogd Wullems. Dezelfde voogd Wullems is eveneens afwezig bij de definitieve aanvaarding van begijn Waels op 15 mei 1741. Ook dat blijkt geen beletsel om de aanvaarding te laten doorgaan SAI, C.O.O. 801 (Resolutieboek begijnhof).

227 Bijvoorbeeld : SAI, C.O.O. 858/39, 860/22, 861/19, 904/33 (Hofrekeningen diverse jaren). In 1785 ging de traktatie van voogd Iweins naar de weduwe. De gewoonte werd reeds opgemerkt in 1665 (AK 118: Hofrekening 1665-1666 f°26 v°).

228 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 860/19 (Hofrekening 1738-1739).

229 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 860/19 (Hofrekening 1738-1739).

230 De oudste hofrekeningen dateren vermoedelijk van 1468. Daarvoor waren de bevoegdheden van de voogden en de opperjuffrouw waarschijnlijk groter. Getuige hiervan is een aankoop uit 1402 getekend door de toenmalige opperjuffrouw Agnes Morisses.

231 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 915 ; 899/2.

232 SAI, C.O.O. 858/2 (Hofrekening 1700-1701).

de procedure bij de controle vergelijkbaar met deze in het Kortrijkse begijnhof, waar de gemeenschap van de begijnen bijeen werd geroepen en er een verantwoording volgde voor alle dubieuze posten in het relaas. Na deze verantwoording volgde er in het Ieperse hof een traktaat van 4 lb. par. aan elke begijn. De opperjuffrouw en de ontvanger kregen het dubbele²³³. Anders dan in Kortrijk was er blijkbaar geen vaste datum voor de controle van de rekening²³⁴. In de eerste helft van de 18de eeuw waren dat bijvoorbeeld verschillende data in oktober, september en augustus. In de tweede helft van de 18de eeuw had de controle dan weer plaats in november, december of januari. De meeste rekeningen werden goed bijgehouden. Ze werden duidelijk ingedeeld in kapitels en de ontvanger omschreef alle uitgaven en onkosten²³⁵. Uit de aparte betaling van het stellen van de rekening en het uitoefenen van de administratie van het hof blijkt dat de rekening, die voor ons zo belangrijk is als bron voor de geschiedenis van het hof en ons ook een beeld geeft van de activiteiten van de ontvanger, voor de ontvanger zelf slechts bijkomstig was. Het was het voorbereidend werk, het innen van renten en pachten, het bijhouden van correspondentie, ... die vooral aandacht en zorg vereisten !

Daarnaast trad de Ieperse begijnhofontvanger op als actuaaris bij bijzondere gelegenheden zoals de verkiezing van een opperjuffrouw, de aanvaarding van een nieuwe begijn, het optekenen van gewoonterecht in het hof, ... Getuige hiervan is het resolutieboek van het begijnhof voor de periode 1739 -1779, van de hand van Charles Esnault²³⁶ en voor de periode 1779-1791 van de hand van ontvanger Joye. Ook in oudere rekeningen wordt gewag gemaakt van resolutieboeken die op hetzelfde moment bestonden.

Rond het aanstellen van de ontvanger werd in 1739 druk over bevoegdheden gediscussieerd. Men ging op zoek in het archief naar precedënten. Toen bleek dat bij het aanstellen van de vier vorige ontvangers slechts eenmaal de voogden hun keuze alleen maakten. In de

---

233 Bijvoorbeeld: SAB, AK, 118 (Hofrekening 1668-1669, 26 v°)

234 De rekening van 1673-1674 werd bijvoorbeeld nagezien op 1 april 1675 (RAB, AK 118) . De rekening van 1737-1738 werd dan weer gesloten op 23 juli 1739 (SAI, C.O.O. 859/2).

234 Tot drie keer toe corrigeert ontvanger van Robaeyts bijvoorbeeld zijn eigen rekening van het jaar daarvoor terwijl hij de rekening van 1700-1701 opstelt.

236 SAI, C.O.O. 801 (Resolutieboek begijnhof).

drie andere gevallen was ook de opperjuffrouw aanwezig. In 1739 werd dan ook op papier gesteld dat de keuze voortaan in de handen van de voogden en de opperjuffrouw lag. Bij het aanstellen van een ontvanger voor het hof moest uiteraard borg worden gesteld. De ontvanger ging immers met betrekkelijk grote sommen geld om. Hij schoot ook geld voor bij negatieve rekeningen.

Het is moeilijk een algemeen profiel op te stellen van de ontvangers van het Ieperse hof. De meesten zijn wel bij naam gekend²³⁷. Het ging in Ieper steeds om leken²³⁸. Bij de rij ontvangers na de godsdienstoorlogen noteerden we in 1618 ontvanger Gilles de Raedt²³⁹. Van deze man is heel weinig bekend. In de periode 1627-1643 trad Chretien Ryckebusch op als actuaaris van het hof. De volgende bekende ontvanger is Jaques d'Heeren. Hij werkte zeker voor de begijnen op 25 oktober 1646. Verder was er in de 17de eeuw ook Adam Bulckaert. Hij was in elk geval ontvanger van 27 december 1654 tot 1673. Aangezien de rekening van 1675-1677 door zijn weduwe werd afgewerkt, gaan we ervan uit dat Bulckaert in deze periode stierf. Dit werd betrekkelijk consciëntieus afgehandeld, hoewel toch niet het volle loon werd uitbetaald ... Hendrik Cornelius De Codt was ontvanger in het hof op 18 februari 1677. Van 11 juli 1681 tot zeker 1701 was de ontvanger Albert Maximiliaan van Robaey. Zo'n dertig jaar later tekende de ontvanger met de naam Charles Esnault. Esnault was op dat moment eveneens schepen van de stad²⁴⁰. Hij dook voor het laatst op in 1741. Joseph Ignaes de Longin was de volgende bekende ontvanger van het hof. Hij mocht zich heer van Dentergem noemen en was voorschepen van de stad Ieper. Ontvanger de Longin werd vermoedelijk aangesteld op 22 oktober 1751. In het laatste jaar van zijn ambtstermijn kreeg hij een loonsverhoging omdat men heel

---

237 Voorlopig zijn voor de periode vóór en tijdens de godsdienstoorlogen slechts volgende ontvangers bekend: Jacques Crupintot (1416-1427), Lamsin Hillebrant (1438), Jacques van der Smesse (1466-1477), Guillaume van Toeyeghem (1478-1481), Josse Gheeraert (1481-1494), Pierre de Smet (1495-1532), Marc de Wilde (1533-1571), François van der Haghe (1582), Nicolas van der Brugghe (1583), Nicoise van Waelscappel (1587) zie SAI, MERGHELYNCK, 108.

238 Dit in tegenstelling tot sommige andere begijnhoven; bijv. in Anderlecht (F. VERMUYTEN, *Onze Vlaamse begijnhoven*, Antwerpen, 1973, 15) was dit zelfs in de 18de eeuw nog een religieuze.

239 SAI, MERGHELYNCK 108.

240 SAI, C.O.O. 916/12 (Handboek Charles Esnault).

tevreden was over zijn werk (dat overigens in de loop van zijn ambtstermijn sterk was toegenomen). Het register van de akten opgesteld door ontvanger de Longin is in het archief van het hof bewaard. Ontvanger de Longin stierf op 3 december 1779 en werd opgevolgd door Pieter Hubertus Joye. Op dat moment kreeg hij unaniem alle stemmen, maar hij was toch pas de tweede keuze van de voogden, de ouderlingen en de opperjuffrouw van het hof. Hun oog viel eerst op François de Redmond de Bussay, voogd van het hof. Waarom deze het ambt niet aannam is ons niet bekend. In tweede instantie werd gekozen voor *deelsman* Joye, *prijser* van de Zaal en kasselrij van Ieper en griffier van de parochie en de heerlijkheid van Geluvelde. Joye legde zijn eed af op 14 december 1779. Guillaume Joseph de Limon, zoon van Guillaume Charles en oud-schepen van Ieper, stond borg voor hem. Het register van het hof voor de ambtsperiode van ontvanger Joye is in het archief van het hof bewaard. Hij legde zijn ambt neer op 4 november 1797 (12 brumaire van het jaar VI). Zijn laatste rekening presenteerde hij op 4 november 1797 onder ede aan de voogden, opperjuffrouw en één ouderlinge (de tweede was verontschuldigd).

De ontvanger ontving in 1665 208 lb. par.²⁴¹ als loon voor het verzorgen van de administratie van het hof. Daarenboven kreeg hij nog 12 lb. par. voor het stellen en grosseren van de rekening in dubbel. Dit bleef het loon van de ontvanger in het Ieperse hof in de daaropvolgende jaren²⁴². In 1702 werd dit 240 lb. par. maar deze som moest waarschijnlijk volstaan als loon voor twee jaren²⁴³. Zijn collega in het Kortrijkse begijnhof²⁴⁴ kreeg als vast loon 60 lb. par. meer. Daarnaast kreeg de Ieperse ontvanger echter nog eens 48 lb. par. uitbetaald voor het opstellen van de rekening in het dubbel. Ontvanger Esnault kreeg deze laatste toeslag voor het opstellen van de rekening niet meer (omdat de opperjuffrouw meer zelf deed ?). Ontvanger Esnault was echter bij de uitbetaling van dit bedrag op 3 juli 1739²⁴⁵ allesbehalve tevreden. De plotse dood van opperjuffrouw De Rutere bezorgde

241 RAB, AK 118 (Hofrekening 1665-1666 f° 26 v°).

242 RAB, AK, 118 (Hofrekening 1667-1669 f°28 v°).

243 SAI, C.O.O. 858/38 (Hofrekening 1700-1701).

244 BAERT-VANDEBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijnhof*, 66.

245 SAI, C.O.O. 859/25 (Hofrekening 1738-1739).

hem heel wat bijkomend werk en problemen en hij wilde hiervoor graag een geldelijke vergoeding. Uit de rekening blijkt inderdaad dat Esnault heel wat fouten en problemen in de afhandeling van de erfgenamen van opperjuffrouw De Rutere had op te sporen²⁴⁶. Op 3 juli 1740 ontving de ontvanger 240 lb. par., en dit loon bleef onveranderd tot in 1741²⁴⁷. In 1765-1766 werden opnieuw 120 gld. (240 lb. par.) uitbetaald aan de ontvanger²⁴⁸. Op 4 februari 1778 besloot men het loon van de ontvanger met 5 lb. gr. (60 lb. par.) per jaar op te trekken. Vanaf dat moment kreeg hij 25 lb. gr. (300 lb. par.) per jaar.²⁴⁹ In 1785 bedroeg de vergoeding maar 20 gld. (40 lb. par.) meer.²⁵⁰ Enerzijds was de administratie van het hof op dat moment reeds sterk vereenvoudigd; anderzijds nam de opperjuffrouw steeds meer taken voor haar rekening. Voor het opstellen en doubleren van de rekening ontving hij 5 gld. B.c. (10 lb. par.) extra.

Naast zijn loon genoot de ontvanger nog enkele voordelen in natura. Zo kreeg hij bij elke intrede een zilveren lepel van 2 onsen²⁵¹. Bij de auditie van de rekening streek de ontvanger in 1739 8 lb. par. op²⁵². Dit bleef zeker tot 1785²⁵³ het geval. In 1785 kreeg de ontvanger een paar kapoenen ter waarde van ongeveer 1 gld.²⁵⁴ (2 lb. par.).

Er zijn tot nu toe geen sporen gevonden van ontvangers met een speciale affectie voor het begijnhof. Er werden geen jaargetijden gesticht door de ontvangers en er werden ook geen sporen van schenkingen teruggevonden. Toen in 1739/1740 de opperjuffrouw bij haar overlijden het hof een aanzienlijke wijnkelder naliet, werden deze flessen wijselijk binnen het hof gehouden. De volgende meesteres nam een groot deel hiervan over, een ander deel (45 flessen) ging naar de ontvanger. Hij betaalde voor deze flessen 9 lb. par.²⁵⁵.

---

246 SAI, C.O.O. 858/25 (Hofrekening 1700-1701).

247 SAI, C.O.O. 860/22 (Hofrekening 1739-1740).

248 SAI, C.O.O. 887/30 (Hofrekening 1766-1767).

249 SAI, C.O.O. 801/72 (Resolutieboek begijnhof).

250 SAI, C.O.O. 904/33 (Hofrekening 1783-1784).

251 Bijvoorbeeld : SAI, C.O.O. 801/20 ; SAI, C.O.O. 801/5 ; SAI, C.O.O. 801/24., SAI, C.O.O. 801/36 ; SAI, C.O.O. 802/17.

252 SAI, C.O.O. 859/20 (Hofrekening 1738-1739).

253 SAI, C.O.O. 904/32 (Hofrekening 1783-1784).

254 SAI, C.O.O. 904/33 (Hofrekening 1783-1784).

255 SAI, C.O.O. 861/15 (Hofrekening 1740-1741).

Geestelijk toezicht

De bisschop

Het Ieperse begijnhof ressorteerde in de besproken periode achtereenvolgens onder het bisdom Terwaan (tot 1559) en Ieper (1559-1801). Gedurende de Nieuwe Tijd woonden de begijnen dus als het ware in de achtertuin van hun geestelijke leider. Toch zijn er geen sporen van speciale contacten tussen de begijnen en de Ieperse bisschop. Wel werd de hofregel uit 1597 mee door de toenmalige bisschop, Petrus Simons (1585-1605), ondertekend. Slechts één visitatie liet sporen na in de archieven van het hof. In 1723 stelde bisschop J.B. de Smet (1721-1732) een kort verslag op over de situatie in het hof. Hij was hierbij uitermate lovend, maar al even stereotiep, zodat uit het verslag weinig te leren valt²⁵⁶.

De dominicanen

Zeker in de oudste periode speelden de Ieperse dominicanen een belangrijke rol in het begijnhof van Brielen. Dit is niet ongewoon²⁵⁷. De dominicanen waren immers de geestelijke raadslieden van Johanna en Margareta van Constantinopel. Hoewel de dominicanen ook in de Nieuwe Tijd in veel hoven een belangrijke rol bleven spelen, merken we in het latere Ieperse hof geen invloed meer op.

De 'pastor'

De regeling waarbij het Sint-Maartenskapittel moest instaan voor het lezen van de missen in de kapel van Brielen, werd in de verenigde begijnhoven overgenomen. Zekere in de Nieuwe Tijd was er permanent een pastor voor het hof aangesteld. Het begijnhof had nooit een eigen pastoor, zodat we hier de term pastor meer geschikt vonden. De

---

256 SAI, F.C. 24/4. Meer informatie over dit bisdom bij R. HERPELINCK, *Het bisdom Ieper (1762-1789)*, Roeselare, 1991, 23-50.

257 Bijvoorbeeld in Brugge, waar de prior van de dominicanen het beheer van de kapelanie vanaf 1245 in handen had (F. BONNEURE e.a. *Het prinselijk begijnhof 'de Wijngaerd' in Brugge*, 1992, 17).

aangeduide kanunnik van het Sint-Maartenskapittel moest in de eerste plaats instaan voor de dagelijkse missen en de andere diensten in de kerk van het hof. Deze missen betekenden een belangrijke constante in het leven van de vrouwen in het hof. Voor deze diensten kreeg de pastor een jaarloon²⁵⁸. Naast deze geregelde diensten celebreeerde hij vermoedelijk ook de grote jaargetijden in het hof. Voor veel pastors van het hof, we gebruiken de term 'pastor' daar het hof nooit parochierechten bezat, was deze taak slechts een nevenfunctie. Verschillende pastors in de Nieuwe Tijd oefenden naast hun functie in het hof nog verschillende –belangrijker– functies uit.

De bevoegdheden van de pastor van het begijnhof bleven beperkt tot het g estelijke leven in het hof. Alleen aktes die louter het religieuze leven betreffen dragen dan ook zijn handtekening. In tegenstelling tot sommige andere hoven vinden we in Ieper geen sporen van inmenging van de pastor in de wereldlijke zaken van het hof. Hier werd de theoretische scheiding tussen het wereldlijke en het geestelijke dus wel in acht genomen²⁵⁹. Volgens het gewoonterecht in het Ieperse begijnhof had de pastor recht op inspraak bij de aanvaarding van een nieuwe begijn²⁶⁰. In de loop van de jaren werden wel enkele kandidaten aanvaard in afwezigheid van de pastor. Dit was het geval op 15 september 1630 bij de aanvaarding van Janneke Wille, op 27 februari 1633 bij de aanvaarding van Janneke Meeze en op 26 juli 1639 bij de aanvaarding van Joorinken Allein. Op 15 april 1641 werd de pastor opnieuw "*in margine gestelt*". De aanvaardingsakte werd door hem niet meer ondertekend. Op 26 december 1642, bij de aanvaarding van Janneke Dancoisne was de pastor wel weer van de partij. Tot 1657 ondertekende hij alle akten. In 1658 werd voor eens en altijd komaf gemaakt met deze wisselende gewoonten door een eenvormig recht op papier te stellen. In het vervolg had de pastor geen maningsrecht. Dit kwam toe aan de oudste van de voorgden. De pastor moest evenwel wel aanwezig zijn bij elke aanvaarding. Vermoedelijk had hij zelfs een doorslaggevend stemrecht, daar er met eenparigheid van stemmen werd beslist en hij een van de vier stem-

258 Bijv. verschillende hofrekeningen SAI, C.O.O. 858/31 (Hofrekening 1700-1701).

259 PHILIPPEN, *Onze begijnijes*, 68.

260 SAI, C.O.O. 806 / 6 (Akten 18de eeuw).

men bezat. Verder had de *pastor* wel maningsrecht bij de verkiezing van een nieuwe meesteres in het hof²⁶¹. Samen met de voogden kon de pastor de stemmen tellen. Ook deze bevoegdheid stond doorheen de geschiedenis van het hof ter discussie. Zo moest de *pastor* zich in 1738 weren als een duiveltje in een doosje om het maningsrecht te behouden. Hij noemde de verkiezing van de meesteres van het hof een geestelijke zaak en beweerde daarom veel beter geplaatst te zijn dan de voogden ... De voogden werden na veel *conferentien* in het ongelijk gesteld. Dit alles gebeurde na het overlijden van Anna Olympia de Rutere op 17 december 1738²⁶². Naast deze twee uitdrukkelijke bevoegdheden op belangrijke momenten in het leven van de begijnen, was de pastor toch -op de eerste plaats- de geestelijke leidsman van de vrouwen. Hij verzorgde de diensten in het hof en kreeg hiervoor van de voogden zeker in de 18de eeuw een redelijke vrijheid. De rol van de pastor verschilde uiteraard wel in zekere mate van individu tot individu. In elk geval wordt de pastor in de regel herhaaldelijk vermeld als straffende instantie bij overtredingen van de regel²⁶³.

Verschillende pastors van het hof in de Nieuwe Tijd zijn bij naam bekend. In de eerste plaats komt A. Bouckaert. Hij was pastor in het begijnhof op 10 januari 1657. Vermoedelijk gaat het hier om Antonius Bouckaert, kannunik van Sint-Maartens vanaf 25 feb. 1645. Hij stierf op 24 juli 1659²⁶⁴.

Mattheus De Cerf was zeker pastor van het hof vanaf 1665. Als kanunnik van het Sint-Maartenskapittel nam hij bezit van zijn prebende op 9 mei 1652. Op 21 juni 1683 werd er voor het laatst gewag gemaakt van ene pastor De Cerf als geestelijke vader van de begijnen. Toch stierf M. de Cerf pas op 19 september 1701²⁶⁵. Jan Baptiste Campe was vermoedelijk pastor in het begijnhof in 1700. Hij was licentiaat in de beide rechten en werd achtereenvolgens pastoor in Reninge en deken van Diksmuide. Op 17 mei 1695 nam hij bezit van de 12de prebende van het deel van Sint-Maarten. Hij nam ontslag als kanunnik in 1709 en stierf op 23 oktober 1719²⁶⁶.

261 SAI, C.O.O. 806 / 8 (Akten 18de eeuw).

262 SAI, C.O.O. 801 / I en 8 (Resolutieboekbegijnhof).

263 RAB, AK, 117 (Regel begijnhof).

264 BAB, Y105 (Fiches clerus bisdom Ieper).

265 BAB, Y105 (Fiches clerus bisdom Ieper).

266 BAB, Y105 (Fiches clerus bisdom Ieper).

Carolus De Mey tekende als pastor in 1723. Hij nam bezit van de 2de Veurnse prebende in Sint-Maarten op 3 juni 1713 en deed er afstand van in 1731. Op 17 november 1731 nam hij bezit van de 10de prebende van het deel van Sint-Maarten, waaraan ook het pastoor-schap van Sint-Maarten verbonden was.

Josephus Franciscus Bonaert ontving de normale bevoegdheden als pastor van het begijnhof op 5 december 1731²⁶⁷. Van 1713 tot 1730 bezat hij de 1ste prebende van het Veurnse gedeelte in Sint-Maarten. Op 1 juli 1730 nam hij bezit van de 3de adellijke prebende in Sint-Maarten en bekleedde deze tot op zijn dood op 16 september 1769²⁶⁸. Bonaert bleef zeker pastor van het hof tot 1765²⁶⁹. In 1757 werden zijn 26 jaar dienst met opslag beloond. Men was blijkbaar heel tevreden over hem, ondanks zijn vele andere verplichtingen had hij altijd goed dienst gedaan in het hof. Hij deed ook veel giften aan het hof²⁷⁰. J. F. Bonaert was eveneens thesaurier (1735-1742), scholaster (1742-1743), cantor (1743-1755), aartspriester (1755-1761) en aartsdiaken (1762-+). Vanaf 1763 was hij synodaal examiner²⁷¹.

Josephus Franciscus Walwein volgde hem op op 29 mei/31 mei 1765²⁷². Hij werd geboren op 16 oktober 1722 als zoon van Joseph Francois en Marie Anne Merghelynck²⁷³. Op het moment van zijn aanstelling in het hof was hij kanunnik van Sint-Maartens te Ieper. Hij nam er bezit van de 4de prebende van het Veurnse deel op 14 december 1754. Van bij zijn aanstelling toonde Walwein zich erg bezorgd om zijn taak in het begijnhof. Zijn eerste daad was het opnieuw instellen van het jaargetijde van Marie Metsu wekelijks op maandag. Hij bedacht het hof ook onmiddellijk in zijn testament met zijn zilveren kelk, zijn alben en zijn kazuifel. Hij gebruikte deze tijdens zijn leven

---

267 BAB, Y61, 317 (Acta bisschop J.B. de Smet, 1721-1732).

268 BAB, Y105 (Fiches clerus bisdom Ieper).

269 SAI, C.O.O. 801/42 De jongste akte die tot noch toe werd gevonden met het handteken van Bonaert als pastor dateert van 24 april 1765 (Resolutieboek begijnhof).

270 SAI, C.O.O. 801/29 (Resolutieboek begijnhof).

271 HERPELINCK, *Het bisdom Ieper*, 33.

272 SAI, C.O.O. 801/43 (Resolutieboek begijnhof). De oudste door hem ondertekende akte (in de functie van pastor van het hof) dateert van 3 feb. 1766. Op 18 mei 1766 werden de grootte en voorwaarden van de bezoldiging van Walwein vastgelegd. (resolutieboek).

273 *Tablettes des Flandres*, Brugge, 1948.

in het hof en na zijn dood zouden ze in de kapel blijven. In oktober 1766 liet Walwein zich weer opmerken. Hij wilde het broederschap van de H. Begga nieuw leven inblazen en getroostte zich hiervoor nogal wat moeite²⁷⁴. Zo wou hij onder andere een jaarlijkse gedenkmis voor de stichting van een algemeen jaargetijde en een jaarlijkse plechtige requiemmis voor de begijnen en de weldoeners van het huis. Verder had hij ook plannen ter verbetering van het interieur van de kapel. Daartoe vroeg hij toestemming om drie zilveren kroontjes te laten omsmelten tot een offerandekruis. Hij wilde tevens enkele oude kazuïfels wegschenken aan een buitenkerk of kapel die hier nood aan had. Verder stoorde Walwein zich aan het feit dat er te weinig kaarsen op het altaar stonden tijdens de missen van de jaargetijden. Ook hier wou hij wat aan veranderen. De voogden stemden hiermee in en lieten hem verder de volledige vrijheid om over kleine zaken in de kapel autonoom te beslissen. Dit alles getuigde van een goede verstandhouding tussen de voogden van het hof en de pastor op dit moment. In 1772 ergerde Walwein zich aan de copieuze intredemaaltijden in het hof. Uit alles bleek zijn bezorgdheid om het geestelijke leven van de begijnen. Walwein bleef pastor in het begijnhof tot 27 november 1780. Bij zijn overlijden op 24 oktober 1781 richtte hij een eeuwige fundatie op in het hof. Dit was uitzonderlijk. De fundatie had een waarde van 950 gld. courant en omvatte de betaling van een jaargetijde inclusief broodbedeling, zangers, ontbijt en misdienaars²⁷⁵. Walwein kreeg een zerk in de kapel van het hof²⁷⁶.

Ignatius Hyacinthus Rycaseys²⁷⁷ werd als opvolger van pastor Walwein aangesteld. Ignatius Rycaseys of Rycaseys werd geboren op 10 februari 1736. Hij was priester sinds 1760 en kapelaan van het O.L.V.-gasthuis in Poperinge. Hij werd pastor in het hof op 13, 15 of 18 november 1781²⁷⁸. Daarnaast was hij priester en kapelaan van Sint-Maartens, aalmoezenier van het burgerlijk hospitaal te Ieper en directeur van het godshuis Belle te Ieper. Hij werd op 26 januari 1782

274 SAI, C.O.O. 801/49 (Resolutieboek begijnhof).

275 SAI, C.O.O. 811 (Fundatie Walwein).

276 Dit werd in 1790 opgefrist SAI, C.O.O. 910/56 (Hofrekening 1789-1790) en BAB, Y105 (Fiches clerus bisdom Ieper).

277 F. BAUWEN, *Het geslacht Rycaseys*, 1987, Ieper, 179 en *Iepers kwartier*, 25, 1989, 71 e.v.

278 BAB, Y109, 246 (Kapittelakten, 1774-1788) en BAB, Y78.

kanunnik van Sint-Maartens en nam bezit van de prebende die vacant was geworden door de dood van J.F. Walwein. Pastor Rycaseys bleef juist 10 jaar in het hof. Hij stierf echter voor hij dat jubileum kon vieren op 26 februari 1791. Het handboek van de kosteres van het hof vermeldt uitdrukkelijk dat deze pastor geen jaargetijde instelde, wat ongewoon was²⁷⁹.

Joannes Franciscus Vanderghinste was de voorlaatste pastor van het Ieperse hof. Hij was priester sinds 1780 en nam op 25 oktober 1788 bezit van de 3de prebende van het Veurnse deel van Sint-Maarten. Op 10 maart 1791 werd hij benoemd tot “quaqi-pastor” van het begijnhof²⁸⁰. Hij trad in functie op 14 maart 1791 en hij bleef er de diensten celebreren tot 1794. Op 26 augustus 1794 overleed hij²⁸¹.

Nadat het ambt van pastor in het hof een tijdje vacant bleef, werd pastor Bernard Bouckaert voor het pastoorsambt betaald van 1795 tot 1797²⁸². Pastoor Bouckaert was geboren in Ledegem op 16 oktober 1759 als zoon van Bernard en Anna Maria Callens. Hij was priester sinds 1784 en onderpastoor in Zandvoorde en Passendale (1784-1786). Hij nam bezit van de 9de prebende van het Veurnse deel van Sint-Maartens op 17 april 1792 en werd pastor van het begijnhof op 8/12 september 1794²⁸³. Na het concordaat werd hij pastoor in Sint-Jacob (1801) en Sint-Maarten (1805) en deken van Ieper (1822). Hij stierf te Ieper op 5 november 1835²⁸⁴.

In de 17de en 18de eeuw bedroeg het jaarloon van de hofpastor onveranderd 120 lb.par.²⁸⁵. Dit was weinig, maar de begijnen beweerd

---

279 ARB, MERGHELYNCK, 144 (Register kosteres).

280 BAB, Y80, 126-127(Wijdingsregister, 1786-1795).

281 BAB, Y105 (Fiches clerus bisdom Ieper).

282 SAI, C.O.O. 914/31 (Hofrekening 1794-1795).

283 BAB Y 80, 148 en 164, BAB Y 110.

284 BAB, N66 (Clerus bisdom Brugge).

285 De som van 120 lb. wordt bijvoorbeeld uitbetaald aan Matheus De Cerf op 1 oktober 1666. Jan Baptist Campe verdiende in 1702 nog steeds 120 lb.par. per jaar voor het celebreren van de dagelijkse missen en de andere kerkelijke diensten. In 1738-1741 werd de toenmalige herder van het begijnhof, Jacobus Bonaert, eveneens 120 lb.par. per jaar uitbetaald voor het celebreren van de kerkelijke diensten. Dit loon werd uitbetaald op 1 april. Diezelfde Bonaert kreeg op 12 november 1757 een vermeerdering van 100 gld. boven zijn *emolumenten*. RAB, AK, 118 (hofrekening 1665-1666) en SAI, C.O.O. 859/17. Bijvoorbeeld ook SAI, C.O.O. 860/17 : 120 lb.par. pensioen, 20 lb.par. voor de maandelijkse mis van Marie Metsu, SAI, C.O.O. 861/15 idem.

den niet meer te kunnen geven²⁸⁶. Walwein, de opvolger van Bonaert vroeg in 1766 meer informatie over de opbrengsten van het ambt voor hij het aannam. Hij verzocht ook om doorbetaling van het loon als hij omwille van ziekte of andere dringende reden zijn ambt niet zou kunnen uitoefenen. Bovendien haalde hij enkele vergeten jaargetijden van onder het stof en stelde als voorwaarde voor het aanvaarden van het ambt dat deze zouden worden nagekomen zoals wettelijk vastgelegd²⁸⁷. Voor deze diensten werd Walwein 20 gld. (40 lb. par.) betaald. Ook later ondernam Walwein soms projecten die hem financieel goed uitkwamen. De vele verdiensten van Walwein ten aanzien van het hof in acht genomen kunnen we hem dit moeilijk negatief aanrekenen. Vanaf 1781 werd ook aan pastor Rycaseys voor zijn werk een basisloon van 100 gld. courant uitbetaald (200 lb. par.)²⁸⁸. De rekening van 1784-1789 vermeldde vervolgens nog 18 gld. (36 lb. par.) extra voor hem, voor het *afgetrocken* huis in het hof, dat gelaten werd in zijn profijt voor de fundatie van de donderdagse mis. Dit laat ons vermoeden dat de pastor voor 1744 in het hof een huis gratis kon gebruiken²⁸⁹. Het huis werd in 1745 *afgetrokken* nadat het door het beleg van 1744 sterk beschadigd was²⁹⁰.

De jaargetijden in het hof werden, zoals reeds vermeld, apart betaald. Zo kreeg Jan Baptist Campe in 1702 20 lb. par. voor de maandagse mis van Marie Metsu, benevens kleinere bedragen (12-8 st.) voor de afzonderlijke jaargetijden. In 1702 bedroeg het totaal van deze kleine jaargetijden voor de pastor 12 lb. par. per jaar²⁹¹. Bonaert kreeg benevens zijn loon het geld voor de maandelijks mis van Marie Metsu (een som van 20 lb. par.), 25 lb. 16 s. par. voor de 40 missen ter nagedachtenis en lafenis van de ziel van juffrouw Couromble en evenveel voor de 40 missen van juffrouw De Rutere. De opbrengst voor het celebreren van de kleine jaargetijden bedroeg in 1741 9 lb. par.²⁹². In 1763-1764 waren dit 4 gld. 10 st. B.c.²⁹³. Pastor Rycaseys

286 SAI, C.O.O. 801/29 (Resolutieboek begijnhof).

287 Cfr. *infra* jaargetijden. Het gaat hier over de stichting van een wekelijkse mis door Marie Metsu, weduwe Willemet van 5 oktober 1680.

288 SAI, C.O.O. 904/24 en SAI, C.O.O. 902/19.

289 SAI, C.O.O. 904/34 (Hofrekening 1783-1784).

290 SAI, C.O.O. 887/19 (Hofrekening 1766-1767).

291 SAI, C.O.O. 802/33 (Resolutieboek begijnhof).

292 SAI, C.O.O. 861/15 (Hofrekening 1740-1741).

293 SAI, C.O.O. 885/23 (Hofrekening 1764-1765).

kreeg bovenop zijn loon, in navolging van Walwein 20 gulden voor de maandagse mis van juffrouw Metsu en 4 gld. 16 st. voor de maandelijks mis van de confrerie van de H. Begga.

De begijnen als religieuze vrouwen

Bij haar intrede legde een begijn geloften af. Van dat moment af nam ze binnen de maatschappij een positie in tussen de religieuze staat en de lekenstaat. Haar hele verdere leven combineerde de begijn de kenmerken van de levensstijl van deze beide groepen op een originele manier. De religieuze kenmerken van het begijnenleven in het Ieperse hof worden in onderstaande paragrafen belicht.

De intrede

De intredecondities

Niet iedereen kon zomaar intreden in het Ieperse hof in de Nieuwe Tijd. Volgens de hofregel uit 1597 moesten de intredende vrouwen *eerlicke vrouwepersoonen* zijn, *van goede naeme ende fame* en ze mochten niet in opspraak zijn. Verder moesten ze vrij zijn van alle *smettelicke en vallende ziecken*. Ze mochten geen schulden hebben en moesten zichzelf kunnen onderhouden, hetzij door het maken van kantwerk, hetzij door middel van de opbrengst van hun renten. De eerste vier jaar mochten ze niet op kosten van het hof leven en ook als ze binnen deze periode ziek werden, kon er voor hen niets worden ondernomen. Over een minimumleeftijd bij intrede is in de regel geen sprake²⁹⁴. Ook een maximum aantal begijnen werd niet vooropgesteld. De voorwaarden waren vergelijkbaar met deze in andere hoven²⁹⁵.

---

294 PHILIPPEN, *Onze begijntjes*, 69.

295 M. TROOSKENS, *Begijnen in de moderne en hedendaagse tijden*, 73 en PHILIPPEN, *De begijnhoven*, 167.

De procedure

Naar aanleiding van een probleem rond de aanvaarding van een begijn in 1739 werden de gewoonten omtrent de intrede op papier gesteld, wat ons vandaag toelaat de procedure te volgen²⁹⁶. Eerst moest de kandidate zich presenteren aan de pastor, de voogden, de opperjuffrouw en de begijnen²⁹⁷. Iedereen moest haar kennen en naar waarde kunnen schatten. De eerste presentatie was die aan de begijnengemeente. Begeleid door de opperjuffrouw ging de kandidaat-begijn naar het convent, waar ze zich presenteerde. Na deze presentatie werd elke begijn apart naar haar mening gevraagd. Enkele dagen later kwam de kandidate -als ze goed bevonden werd- terug om 'welwillendheid' te vragen. Hierop duidde de opperjuffrouw een begijn aan om haar te begeleiden naar de pastor om ook deze verantwoordelijke om gratie te bidden²⁹⁸. Daarna volgde een gesprek over de *dote*. Hierover moesten de 'vrienden' van de vrouw in kwestie worden aangesproken. De opperjuffrouw lichtte de voogden, ouderlingen en de ontvanger van het hof in over de op handen zijnde aanvaarding. Alle partijen werden op dit punt apart gehoord. Daarna volgde de proeftijd. Deze ging in na een officiële aanvaarding onder toezicht van de pastor, de voogden, de opperjuffrouw, de ouderlingen en de hele gemeente, maar nadat de kandidate nog eens apart aan de tand was gevoeld. De aanvaarding moest gebeuren met eenparigheid van stemmen. Vermoedelijk waren de stemgerechtigden de pastor, de voogden, de opperjuffrouw en de ouderlingen. De proeftijd duurde voor iedere begijn 6 maanden. Inachtgenomen dat Philippen spreekt over een gemiddelde proeftijd in de meeste hoven van 2 jaar is dit erg

---

296 SAI, C.O.O. Ieper, 806/6, 7 (Akten 18de eeuw). Het onderzoek naar bovenstaand probleem verliep grondig. In de eerste plaats werd het intrederegister nagegaan. Daar vond men drie aanvaardingen die gebeurden door de voogden, opperjuffrouw en ouderlingen zonder aanwezigheid van de pastor. Deze drie aanvaardingen waren respectievelijk van Janneke Wille, Janneke Meeze en Jorinken Allein, allen in de jaren 1630. In 1658 werd de gewoonte omtrent aanvaarden van begijnen reeds op papier gezet.

297 In andere hoven waren dit meestal de hofmeesteres en de pastor (M. TROOSKENS, *Begijnen in de moderne en hedendaagse tijden*, 73).

298 Een gewoonteoptekening uit 1658 vermeldt hierbij uitdrukkelijk ook de presentatie aan de voogden (F.C. 24/2).

kort²⁹⁹. Gedurende deze tijd moesten de begijnen volgens de hofregel in één van de conventen of bij één van de ouderlingen inwonen³⁰⁰. In deze periode droeg de kandidate nog het wereldlijke habijt. Na de proeftijd werd de kandidate aanvaard als *kynt van den huuse*, maar pas nadat de gemeenschap over haar doen en laten in de laatste 6 maanden werd gehoord. Daartoe kwamen allen samen in het convent van het hof. Elke begijn kreeg apart de kans om haar mening te kennen te geven. De pastor kon ook laten weten wat hij over de aanvaarding dacht. Ten minste 6 of 8 dagen voor de maaltijd kwamen de opperjuffrouw, de pastor, de voogden, de ouderlingen en de gemeenschap samen om te beslissen of de vrouw in kwestie *bequaem ende aenghe-naem* bevonden was. Vermoedelijk hadden de opperjuffrouw, de voogden en de ouderlingen hierbij een stem. Misschien was ook de pastor stemgerechtigd. De gemeenschap had enkel het recht geconsulteerd te worden.

In de praktijk

De richtlijnen werden gedurende de 18de eeuw betrekkelijk goed gevolgd, althans als we de akten³⁰¹ van de ontvanger mogen geloven. Van elke begijn ingetreden gedurende deze periode is er immers een akte van presentatie en een akte van aanvaarding bewaard. Op gezette tijdstippen kwam zich een vrouw in het hof presenteren om haar 'aanvraag tot beproeving' te doen. Meestal was ze op dat moment vergezeld door haar ouders en/of haar voogden. Deze voogden of familieleden stonden borg voor het intredegeld van diegene die ze aanbrachten. Bij de aanvraag om toegelaten te worden tot de proefperiode waren de voogden van het hof betrokken, maar ook de pastor van het hof, de opperjuffrouw en de ouderlingen. Zij waren allemaal steevast aanwezig bij het opmaken van de akte om de proeftijd aan te vragen. In deze akten werd ook de bruidsschat besproken. Deze liep in de 18de eeuw hoog op³⁰². Op de 17 getelde aanvaardin-

---

299 PHILIPPEN, *Onze begijntjes*, 70. In Hasselt duurde de proeftijd 1 jaar en 3 maanden (LUYTEN, *Het begijnhof van Hasselt*, 107).

300 RAB, AK, 117 (Statuten 1597).

301 SAI, C.O.O., Ieper, 801 (Resolutieboek begijnhof).

302 Dit in vergelijking met bijv. Hasselt waar de begijnen over 150 gld. moesten geschikken en 100 gld. moesten betalen (LUYTEN, *Het begijnhof van Hasselt*,

gen brachten 13 kandidaten 80 lb. gr. aan. De rente hierop leverde hen hun leven lang 4 lb. gr. per jaar. Na hun dood ging de volledige som echter naar het hof. Enkele begijnen brachten minder mee. Dit doet ons vermoeden dat de 80 lb. gr. (960 lb. par.) werden vooropgesteld maar dat het beslissingsrecht om een begijn voor minder te aanvaarden in handen van de voogden, pastor en de ingezetenen van het hofbestuur was. We konden niet achterhalen of de begijnen die kleinere bedragen betaalden eventueel begijn-weduwen waren.

De begijnen met een kleinere bruidsschat kregen tijdens hun leven ook een kleinere rente. Naast deze rente droegen de nieuwe begijnen 60 (begijn Waels), 80 (begijn Uytweert) of 100 gulden (begijn Wyndels, Matthys, Vandermeersch, Wyvekens, de Graeve, Vandenberghe, Tiberghin, Quentin, Walwein, Verleure, Delfortire, Bouten, Cailliau) bij voor de versiering van de kapel (respectievelijk 120, 160 of 200 lb. par.). Slechts in twee gevallen wordt niet over deze bijdrage gesproken.

De begijnen werden eveneens verwacht twee, drie of vier zilveren lepels van twee onsen mee te brengen; deze waren in volgorde voor de twee voogden van het hof en de ontvanger. Een enkele keer werd ook de aanstaande voogd bedacht. Daarnaast moest elke nieuwe begijn voor haar eigen huisraad instaan³⁰³, en vanaf de tweede helft van de 18de eeuw werd uitdrukkelijk gestipuleerd dat de erfgenamen van de begijn of haar *vrienden* moesten instaan voor de *lyckmaeltydt*. Na de dood van de begijn in kwestie bleef haar lijnwaad aan haar medezusters. Stilzwijgend verplichtten de voogden zich eveneens tot het betalen van de *proficiat* bij het binnengaan in het convent (1 lb.gr.) het neertellen van 9 gulden op dat moment waarmee de begijn werd voorzien met een schrapraai en wat lijnwaad. Verder moesten de opperjuffrouw en de pastor bedacht worden met een dubbele ducaat, de kosteres en de meid van de opperjuffrouw moesten een patacon krijgen, en elke begijn zag haar linnenkast bijvullen met een el wit lijnwaad. De opperjuffrouw kreeg naar goede oude gewoonte het dubbele³⁰⁴. Na enkele dagen werd de kandidate toegelaten *voor kynt ende*

---

107) en Aarschot, waar een jaarrente van 50 gld. volstond (T.J. GERITS, *Het begijnenleven te Aarschot*, in: Het begijnhof van Aarschot, 1976, 57).

303 Dit werd gespecificeerd bij het tekstgedeelte over de huisraad en de kledij van de begijnen.

304 Bijv. SAI, C.O.O. 801/62, 801/56, 801/59 (Resolutieboek begijnhof).

*tot broot van desen godtsbuysse omme naer den ordinairen tydt te ontfanghen t'cleedt, ende t'habit van desen hove*³⁰⁵” Op dat moment werd een recreatiemaaltijd gehouden. De proeftijdakte stipuleert dat die maaltijd moest voorzien zijn. Slechts een enkele keer werd die niet opgenomen in de akte. We gaan er echter van uit dat deze maaltijd altijd doorging na de plechtige kleding van de begijnen, die zeker na 1766 plaatsvond in de kapel van het hof³⁰⁶. Bij deze gelegenheid werd het kruis gebruikt dat door pastor Walwein werd aangekocht. Dit gebeurde tijdens een solemne mis. Er was een bruidskaars van 2 lb. par. en er werd licht voorzien ter waarde van 7 lb.³⁰⁷ par. In de praktijk werd hierbij eveneens een ring aan de vinger van de kersverse begijn geschoven. Deze ring ging na het overlijden van de begijn volgens de voorschriften naar de opperjuffrouw, om te vermijden dat deze in wereldlijke handen terecht kwam. Tijdens de plechtige kleding ging de pastor voor in de gebeden en de gezangen. Het hoogtepunt was het uitspreken van de geloften. Dit gebeurde volgens de regel met de volgende formule³⁰⁸: *Ick, N, belove onsen eerweerdighen heere den Bisschop van Ypre, den pasteur van dezen hove ende d'opperjoncvrouwe ende alle haerlieden wettelicke naecommelynghen gehoorsaemheit naer de statuten van den hove, ende te leven in reynheit alzo langhe als ick beghyneke zijn zal, zoo wil ik God helpen, Maria zijn ghebenedijde moeder ende alle her heilighen. Amen.* De begijnen beloofden dus in de eerste plaats gehoorzaamheid aan de bisschop van Ieper, de pastor en de opperjuffrouw. De gelofte van gehoorzaamheid was algemeen voor alle religieuzen. De begijnen beloofden kuisheid voor zolang als ze in het hof verbleven. In geen geval mochten er in het convent mannen overnachten³⁰⁹. De begijnen behielden wel hun meisjesnaam en mochten ook contact hebben met de buitenwereld.

305 SAI, C.O.O. , 801/11 (Resolutieboek begijnhof).

306 SAI, C.O.O. 801/50 (Resolutieboek begijnhof).

307 Bijv. SAI, C.O.O. 802/17 en andere akten van aanvaarding.

308 RAB, AK, 117 (Statuten 1597).

309 RAB, AK, 117 (Statuten 1597).

Het religieuze leven

Religieuze diensten

De meeste diensten waar de begijnen aan deelnamen hadden in de Nieuwe Tijd plaats in de kapel van het hof. De Ieperse begijnen hadden, zoals hun Kortrijkse collega's, ook een voorbehouden plaats in hun parochiekerk. Ze betaalden hiervoor een klein bedrag³¹⁰. Vermoedelijk volgden ze de zondagsmis en de zondagse diensten in de Sint-Maartenskerk.

Voor de voorbereiding van de diensten in de kapel van het hof stond de kosteres in. Daarnaast werd een misdienaar apart betaald. Wie deze misdienaars waren is moeilijk te achterhalen³¹¹. In elk geval kregen deze personen voor een heel jaar misdienen 9 gld. B.c. uitbetaald in 1785.

Grote feestelijkheden (zoals de jaarlijkse viering van de kerkwijding, het feest van de H. Christina, de H. Begga of de H. Thomas) werden met gezang opgeluisterd. Hiertoe werd een zangmeester ingehuurd. Voor de periode 1743-1757 was dit de heer Menage³¹². In 1759-1767 werd de heer Van Hecke eveneens herhaaldelijk voor zijn gezang betaald³¹³. Hij kreeg voor zijn diensten 24 gld. B.c.³¹⁴. In 1767-1776 werd de heer Duprez vermeld³¹⁵. Hij ontving 21 gld. B.c.. Zijn collega Picman kreeg in 1779-1780 ongeveer evenveel³¹⁶. In 1782-1791 werd de heer Larcins betaald voor zijn zangprestatie. Hij diende de begijnen voor iets meer dan 36 gulden³¹⁷.

---

310 In 1780 bedroeg dit bijvoorbeeld (SAI, C.O.O. 899/46) 3 gld. 5 st. 4 den..

311 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 904/24 (Hofrekening 1783-1784).

312 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 863/18, SAI, C.O.O. 869/15, SAI, C.O.O. 875, SAI, C.O.O. 874, SAI, C.O.O. 870, SAI, C.O.O. 870, SAI, C.O.O. 866, SAI, C.O.O. 878, SAI, C.O.O. 879 en SAI, C.O.O. 868/22 (Diverse hofrekeningen).

313 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 881/21, SAI, C.O.O. 883/21, SAI, C.O.O. 884/22, SAI, C.O.O. 886/26 (Diverse hofrekeningen).

314 SAI, C.O.O. 887/25 (Hofrekening 1766-1767).

315 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 894, SAI, C.O.O. 891, SAI, C.O.O. 893, SAI, C.O.O. 892, SAI, C.O.O. 889, SAI, C.O.O. 890 en SAI, C.O.O. 888/27 (Diverse hofrekeningen).

316 SAI, C.O.O. 899/27 (Hofrekening 1778-1779).

317 SAI, C.O.O. 908/50, SAI, C.O.O. 910/36, SAI, C.O.O. 910/50, SAI, C.O.O. 909/39, SAI, C.O.O. 906/86-87, SAI, C.O.O. 907, SAI, C.O.O. 911/21 en SAI, C.O.O. 912/34 (Diverse hofrekeningen).

De belangrijkste religieuze dienst in het hof zelf was de dagelijkse mis³¹⁸. Vanaf 1422, kort na de bouw van de kapel, stond deze dienst reeds vast³¹⁹. Volgens de regel moest de dagelijkse mis 's morgens zo vroeg mogelijk plaatsvinden. De begijnen dienden ten laatste om 5 uur 's morgens op te staan³²⁰. We vermoeden dan ook dat de misviering omstreeks 5 u 30 plaatshad³²¹. Daarnaast hadden de begijnen ongetwijfeld nog andere gezamenlijke en afzonderlijke gebedsston- den³²². Zo stipuleerde de regel bijvoorbeeld het dagelijks bidden van de zeven psalmen voor de weldoeners van het convent en het hof. De kosteres luidde voor dit gemeenschappelijk gebed gedurende een half kwartier. De zeven psalmen werden afgesloten met een avondge- bed³²³.

Ook wekelijks terugkerende diensten zorgden voor structuur in het leven van de Ieperse begijn. Wekelijks werd op maandag een dienst gehouden voor Marie Metsu³²⁴, dit in uitvoering van een jaar-

318 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 802/31 (Resolutieboek begijnhof), SAI, C.O.O. 903/24, SAI, C.O.O. 902/21, SAI, C.O.O. 905/30, CO.O. 903/35.

319 DIEGERICK, III, 112.

320 RAB, AK, 117 (Statuten 1597).

321 Dit is geen ongewoon uur. Ook de begijnen van de beide Gentse begijnhoven hadden hun mis omstreeks 5 u 30. (CAILLIAU, " *Soo geluckigh als een beggijn* ", 146 en MESTDACH, *Het Gentse Sint-Elisabethbegijnhof*, 140). De Kortrijkse begijnen konden wat langer slapen. Zij werden in de Nieuwe Tijd pas om 7 u 30 in de kapel verwacht (BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijn- hof*, 112).

322 SAI, C.O.O. 801/55. Op 22 december 1772 wordt er beslist voortaan 12 lb. kaarslicht in de rekening te brengen voor de missen, getijden en andere gebeden.

323 KBB, MERGHELYNCK, hs. 144, 3 (Handboek kosteres 18de eeuw) en RAB, AK 117 (Statuten 1597).

324 Eén enkele bron meldt ons ook de aanwezigheid van paters karmelieten in het begijnhof: een akkoord van 30 oktober 1532 tussen Marie van Belle (weduwe Romain de Clarhout Ardoye) en de prior van de karmelieten. Om het werk van de kanunnik van Sint-Maartens te verlichten zou de dagelijkse mis voortaan door een karmeliet worden opgedragen. Ze stichtte daarvoor een fundatie van 6 lb.gr. per jaar. Ze werd onderhouden tot 1566, toen de godsdienststroebelen begonnen en veel fundaties vervielen. In 1591 werd de gewoonte niet meer hersteld. In 1770 werd na veel heen en weer gepraat beslist dat minstens op zon- en feestdagen de tweede mis in het hof door de karmelieten zou opgedragen worden. In 1774-1776 ontvingen de *paters discalsen* voor 81 missen in de kapel van het hof iets meer dan 14 gld. B.c. In 1780-1781 deden de *carmeres* 44 missen in de kapel van het hof voor 7 gld. 14 st. B.c. Datzelfde jaar werden in de periode januari-sep- tember voor ongeveer 18 gld. missen opgedragen door de recoletten. Vermoedelijk was dit ter ontlasting van de pastor van het hof, daar in dat jaar juist een pastorswissel doorging. De bijkomende missen werden dus niet door de kar

getijde gesticht op 5 oktober 1680. Dit jaargetijde werd een tijd niet meer nagekomen³²⁵, maar pastor Walwein herstelde het in 1766³²⁶. Vanaf datzelfde jaar was er ook op donderdag een mis voor Marie Metsu met als bedoeling de niet-gecelebreerde diensten in te halen. In 1774 wordt er melding gemaakt van een donderdagse mis ter ere van het H. Sacrament³²⁷. Op zaterdag en op alle vooravonden van hoogtijden werd het bidden of zingen van de getijden van Onze-Lieve-Vrouw voorgeschreven door de regel³²⁸. Veel derde orden en religieuze genootschappen kenden dit als dagelijks gebed. Ze werden zo genoemd omwille van de eenvoudige samenstelling. Op zondag waren dan weer een hele reeks diensten voorgeschreven in de parochiekerk zoals de hoogmis, een sermoen voor en na de middag, de vespers en het Onze-Lieve-Vrouw- of sacramentslof. Ook deze religieuze verplichtingen zijn vergelijkbaar met die van de begijnen in andere Vlaamse hoven³²⁹.

Daarenboven waren er sinds 1422 een aantal dagen waarop in het hof een plechtige mis en vespers moesten plaatshebben. Deze solemnele diensten vielen op Kerstmis, Pasen, Sinksen, de vijf feestdagen van Onze-Lieve-Vrouw, de Besnijdenis, Driekoningen, Onze-Lieve-Vrouw- Tenhemelopneming, Sint-Jan-de-Doper, Petrus en Paulus, Sint-Thomas, de aartsengel Michaël, Sint-Christina, Sint-Catharina, H. Margareta, de derde zondag van juli of de Kerkwijding. Op deze feestdagen werden in het hof eveneens een maaltijd en een bedeling georganiseerd.

---

melieten gecelebreerd. KBB, MERGHELYNCK, hs. 144, 40 : de pastor beroept zich op een afschrift uit 1672 van de akte in het Zwart Register van Sint-Maartens. Het gaat hier over de geschoeide karmelieten, daar de ongeschoeide op dit moment (nog) niet in Ieper verbleven. FEYS en NELIS, *Les cartulaires*, doc. 945. In het archief van de Ieperse ongeschoeide karmelieten zijn er geen sporen van terug te vinden. Het is wel logisch dat zij er niet op gebrand waren een stichting die ooit betaald werd aan de geschoeide karmelieten zomaar over te nemen. SAI, C.O.O. 900/38 (Hofrekening 1779-1780).

325 SAI, C.O.O. 802 /31. In de rekening van 1702 wordt pastor Campe betaald voor het celebreren van deze missen.

326 SAI, C.O.O. 801/45 (Resolutieboek begijnhof).

327 KBB, MERGHELYNCK, hs. 144, 12 (Handboek kosteres 18de eeuw).

328 RAB, AK 117 (Statuten 1597).

329 Bijvoorbeeld: Voor het Kortrijkse hof: BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijnhof*, 116.

Elk jaar was er, sinds 1766, een requiemmis voor de begijnen en de weldoeners van het huis. Pastor Walwein³³⁰ had deze ingesteld. Net als in vele begijnhoven werd ook in Ieper de Goede Week indringend beleefd. Op Palmzondag vond de palmwijding plaats³³¹. In de 18de eeuw waren er voor de Goede Week strikt voorgeschreven plechtigheden voorzien³³². Op Witte Donderdag was er om 7 uur een liturgische plechtigheid in de kerk van het hof. Tijdens die dienst, waarin de kosteres erop moest letten het altaar op de juiste manier te bekleden (met de goede altaarkleden en de juiste kandelaars), ging een processie tot bij het H. Graf. De priester ging voorop met de acolieten. De gemeenschap volgde al zingend en met brandende kaarsen in de hand. Ondertussen ontkleedde een koorknaap het altaar. De priester bracht de monstrans en de andere heilige vaten naar een *secrete* bergplaats. De kosteres mocht op deze dagen het hof niet verlaten tenzij om zeer dringende redenen. Ze moest er immers op blijven toezien dat het licht op het graf verder bleef branden. Alle begijnen moesten voor deze vieringen hun beste gewaden en handschoenen dragen. Het was een oud gebruik in het hof op deze dagen de 50de psalm 33 keer te herlezen met telkens een *vaderons en een weesgegroet* tussendoor. Dit werd gezien als een meditatie. Er was geen jaargetijde aan verbonden en het was dus een vrijwillig aangegaan gebruik.

Op Goede Vrijdag zelf werd het altaar opnieuw opgemaakt. Het kruis werd met zwarte kanten bedekt. De zes verzilverde kandelaars sierden het altaar. Om 7 uur gingen de misdienaars driemaal rond de kerk van het hof om te *adverteren met den kracker*³³³. De celebrant kwam uit de sacristie en legde zich languit op de trap voor het altaar waar de kosteres een kussen klaargelegd had. Hij bleef er enige tijd in gebed liggen. Op het altaar stond ondertussen nog steeds geen licht. Daarna ontblootte de celebrant stapsgewijs het kruis, te beginnen met het hoofd. Het werd herhaaldelijk aan de gemeenschap getoond ter-

---

330 SAI, C.O.O. 801/50 (Resolutieboek begijnhof). Hiervoor liet hij een gezongen gregoriaanse requiemmis kopiëren. Deze kopie kostte hem *meer dan een pistole*, maar hij vond het de moeite, daar ze ook kon gebruikt worden bij uitvaarten. Het was overigens een eenvoudige dienst, die niet meer dan 4 of 5 zangers vereiste en het hof dus hoogstens 4 gld. in het totaal zou kosten.

331 KBB, MERGHELYNCK, hs. 144, blad gevoegd tussen p. 7 en 8.

332 KBB, MERGHELYNCK, hs. 144 p. 122 e.v (Handboek kosteres 18de eeuw).

333 Ratel.

wijl de voorgeschreven gebeden worden geciteerd afgewisseld met een knieval. Als dit gedeelte was afgerond ging de celebrant in zijn zetel zitten, trok de schoenen uit en de begijnen gingen, de opperjuffrouw op kop, in rang de drievoudige knieval doen. Daarna spreidde de pastor de korporaal op het eerste altaar uit en ging met de zwarte kap naar het tweede altaar. De begijnen volgden hem. Vervolgens werd het graf vereerd. Men eindigde met een *paternoster* en iedereen blies de kaars uit die men de hele tijd brandend in het koorgestoelte in de hand had gehouden. Op paasavond wijdden de pastor, de diaken en de subdiaken in eerste instantie de nagels van de paaskaars en dan werd de paaskaars zelf gewijd. De gebeden voor deze dienst waren opnieuw strikt voorgeschreven, soms zelfs verplicht als gevolg van stichtingen. Enkel de pastor of de biechtvader kon voor deze diensten dispensatie verlenen³³⁴. Andere diensten waren dan weer vrijblijvend. De participatie valt echter niet meer te achterhalen. Klachten omtrent absentisme zijn in het begijnhofarchief -in tegenstelling tot andere Vlaamse begijnhoven- niet bewaard.

Heiligenverering

De H. Begga was voor de Ieperse begijnen een belangrijke heilige. Begga was hertogin van Brabant (694 of 695) en dochter van Pepijn van Landen. Na de moord op haar echtgenoot trok ze op bedevaart naar Rome. Bij haar terugkeer trad ze in het klooster van Andenne. In het zoeken naar een stichteres voor de begijnen in Vlaanderen kwam deze vrouw in de 16de eeuw naar voren naast de Luikse Lambertus Li Bèges. Vooral in de Brabantse begijnhoven werd de H. Begga als stichteres vereerd. In de 17de eeuw werden pogingen ondernomen om de H. Begga als officiële stichteres te laten erkennen, maar men verkreeg enkel de toestemming haar te vereren naast de patrones van het hof. Dit gebeurde in vele Vlaamse en Brabantse hoven vanaf de 17de eeuw³³⁵. Al vóór 1619 prijkte op het doksaal in de kapel van het begijnhof een beeld van de H. Begga³³⁶. Vanaf 3 sep-

334 RAB, AK 117 (Statuten 1597).

335 BAUDOT, *Dictionnaire d'Hagiographie*, Parijs, 1935, 62 en J. GOOSSENS, *De kwestie Lambertus 'li Beges'* (+1177), Brussel, 1984.

336 KBB, MERGHELYNCK, hs. 144, 74. (Handboek kosteres 18de eeuw).

tember 1657 bestond er in het Ieperse hof een broederschap van de H. Begga. De devotie tot de H. Begga was echter erg verslapt in het hof in de 18de eeuw. Pastor Walwein wilde deze getaande devotie aanscherpen in 1766 door de aflaatbrieven te vernieuwen.

De H. Christina, patrones van het Brielense hof, werd in de 15de eeuw door de verenigde Ieperse begijnhoven overgenomen. Zoals eerder vermeld, kreeg ze bijzondere aandacht vanwege de begijnen. Ook de H. Franciscus van Sales, de H. Vincentius a Paulo en de H. Johanna Françoise Fremiot de Chantal werden vereerd in het hof. In 1772 bezaten de begijnen een relikwie van deze heiligen³³⁷ die door bisschop de Wavrans goedgekeurd was. Voor wat betreft Sint-Vincentius a Paulo ging het om een beenderrelik³³⁸. Op het einde van de 18de eeuw werd het hoofdaltaar speciaal opgetuigd met witte doeken op de feestdagen van de H. Franciscus van Sales (29 januari), de H. Vincentius a Paulo (19 juli) en de H. Johanna de Chantal (21 augustus)³³⁹.

De eerste kapel in het Baerdoncbegijnhof werd toegewijd aan de H. Thomas en de H. Margriete³⁴⁰. We weten dat het hof in de 18de eeuw een relik van de H. Thomas bezat. Pastor Bonaert staat bekend als schenker ervan. De relik zou zijn goedgekeurd door de Ieperse bisschop W. Delvaux (1732-1761) en de brieven werden in de relikkas bewaard. Zowel brieven als relik werden niet teruggevonden. De H. Thomas bleef ook in de verenigde hoven tijdens de Nieuwe Tijd een belangrijke plaats innemen. Zeker voor 1619 prijkte zijn beeltenis op het doksaal van de hofkapel³⁴¹.

In 1738 bezat het hof ook een relik van de H. Margareta van Cortona³⁴² eveneens geschonken door Bonaert. De relik was kerkelijk goedgekeurd. Ze bestond uit een deel van de onderjurk en een deel van de bovenjurk van de heilige (feestdag 22 februari)³⁴³. Op het

337 KBB, MERGHELYNCK, 144, 93 (Handboek kosteres 18de eeuw).

338 KBB, MERGHELYNCK, 144, 93 (Handboek kosteres 18de eeuw).

339 KBB, MERGHELYNCK, 144, 7 (Handboek kosteres 18de eeuw).

340 SAI, C.O.O. 799 (Verslag geschiedenis hof).

341 KBB, MERGHELYNCK 144, 79 (Handboek kosteres 18de eeuw).

342 KBB, MERGHELYNCK, hs. 144, 92 (Handboek kosteres 18de eeuw). Margareta van Cortona was een Italiaanse heilige (ca. 1247-22 feb. 1297). Ze werd pas in 1728 heilig verklaard.

343 Een speciale devotie tot Margriete van Ieper (1216-1237), door Axters 'begijn van Ieper' genoemd, werd in het hof niet teruggevonden.

einde van de 18de eeuw werd het altaar in de kapel door de kosteres op de feestdag van de H. Margareta van Cortona met wit opgesmukt.

Maria, heilige maagd en moeder Gods, werd in het begijnhof op verschillende feestdagen bijzonder vereerd. Dit valt o.a. op te merken uit het speciaal klaarmaken van de kapel voor haar feestdagen. Bovendien stond op het altaar van de hofkapel zeker in de 18de eeuw een Mariabeeld. Verder was er een beeld van Onze-Lieve-Vrouw zittende onder het kruis van haar Zoon³⁴⁴ en een beeld van Onze-Lieve-Vrouw van de Zeven Weeën³⁴⁵. De devotie tot Maria in het Ieperse hof was dus vooral gericht tot Maria als Moeder Gods. Dit is een geregeld terugkerende devotie bij de begijnen. De feestdagen van Onze-Lieve-Vrouw waren reden tot speciale festiviteiten in de kapel van het hof³⁴⁶. Hiertoe werd het altaar speciaal met wit bekleed door de kosteres. Dit gebeurde bijvoorbeeld op Onze-Lieve-Vrouw Purificatie (2 februari), Onze-Lieve-Vrouw Boodschap (25 maart), Onze-Lieve-Vrouw Bezoeking (juli), Onze-Lieve-Vrouw van Thuyne (augustus), Onze-Lieve-Vrouw Tenhemelopneming (15 augustus), Onze-Lieve-Vrouw Geboorte (8 september), Onze-Lieve-Vrouw Presentatie (21 november) en Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt ontvangen (8 december). Op het altaar prijkte eveneens een beeld van de H. Jozef, die door de begijnen op het einde van de 18de eeuw op zijn feestdag (19 maart) eveneens met een wit altaarkleed werd bedacht.

Opperjuffrouw Pille introduceerde bij haar dood in 1619 een speciale devotie tot de H. Anna in het Ieperse hof. Ze liet op het doksaal tussen het beeld van de H. Begga en dat van de H. Thomas een beeld van de H. Anna plaatsen. Hoewel de H. Anna niet de naamheilige van Marie Pille was, was de keuze voor de moeder van Maria niet ongevoel. Deze heilige had immers via Maria een direct contact met Christus. De H. Anna werd ook in andere hoven vaak vereerd. De H. Ursula en gezellinnen werden op 21 oktober herdacht. Tijdens hun viering werd het altaar met rood bekleed.

Christus werd door de begijnen aangezien als hun mystieke bruidegom. Zijn geboorte, zijn leven, zijn lijden en zijn dood werden door hen meebeleefd. Vandaar de speciale devotie in veel begijnhoven

---

344 SAI, F.C. 24.

345 ARB, MERGHELYNCK 144, 74. Dit was een schenking van Jorinken Allein.

346 KBB, MERGHELYNCK 144, 5 (Handboek kosteres 18de eeuw).

voor Christus en de H. Eucharistie³⁴⁷. Ook in het Ieperse hof zijn hier duidelijk sporen van terug te vinden. Zo hadden de begijnen een relikwie van het H. Kruis in hun bezit. Deze werd door bisschop de Wavrans³⁴⁸ goedgekeurd. Op het einde van de 18de eeuw werd ze op maandag en dinsdag voor vastenavond op het altaar tentoongesteld³⁴⁹. Ook in september was er mogelijkheid tot vereren van de relikwie. Concrete communiedagen voor de Ieperse begijnen in de Nieuwe Tijd zijn niet bekend. De regel van 1597 tracht wel de begijnen respect voor het communiceren voor te houden. Wanneer zij het H. Sacrament ontvingen konden ze geen toestemming krijgen om op dezelfde dag naar een vergadering, recreatie of maaltijd buiten het hof te gaan. Ze werden dan verwacht zich de verdere dag met *geestelijke diensten te becommeren*³⁵⁰.

Ook uit de schilderijen van het hof valt een Christusdevotie af te leiden. Zeker in 1773 waren de twee belangrijkste schilderijen in de kapel van het hof een afbeelding van de 'Neerdaling van de H. Geest over de H. Maagd en de apostelen' en een afbeelding van de 'Verrijzenis van de Zaligmaker'. Zij werden in 1768 voor ongeveer 180 gld. B.c. door het hof gekocht³⁵¹. Verder werd enkel een vermelding gevonden van een schilderij van *de gekneelden zaligmaker zittende met het riet in de hand en de doorne kroone op het hoofd* in 1775³⁵²

347 M. TROOSKENS, *Begijnen in de moderne en hedendaagse tijden*, 89 en P. VANDENBROECK, *Hooglied. De Beeldwereld van Religieuze vrouwen in de zuidelijke Nederlanden, vanaf de 13de eeuw. Catalogus bij de tentoonstelling in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel van 25 februari tot 22 mei 1994*, Brussel, 1994, 167.

348 KBB, MERGHELYNCK 144, 93 (Handboek kosteres 18de eeuw).

349 KBB, MERGHELYNCK 144, 5 (Handboek kosteres 18de eeuw).

350 RAB, AK 117 (Statuten 1597).

351 KBB, MERGHELYNCK 144,79 (Handboek kosteres 18de eeuw).

352 SAI, F.C. 24/10. Vermoedelijk gaat het hier over hetzelfde schilderij als besproken door J. DEWILDE, *Inventaris van de huidige kunstschaten van de Ieperse Sint-Pieterskerk* in: 10 eeuwen Sint-Pietersparochie Ieper, Ieper, 1991, dat momenteel eigendom is van de Sint-Pieterskerk, samen met 4 of 5 andere van dezelfde serie. Het werd in 1805 door Therese Bouten, toenmalige opperjuffrouw van het begijnhof, aan de Sint-Pieterskerk verkocht. De schilderijen waren van de hand van Louis de Tielt en dateerden van voor 1670. De andere 4 schilderijen beeldden andere fragmenten van het passieverhaal uit: de gekruisigde Christus, de graflegging, het laatste avondmaal en de kruisdraging. Het is niet zo vreemd dat hier slechts 1 of 2 van deze schilderijen bekend zijn. Bij hun intrede moesten de begijnen een bepaalde som afstaan tot sieraad van de kerk. Dit werd niet in de algemene rekening ingebracht, dus wat ermee werd aangekocht moet ook niet noodzakelijk in de hofrekeningen terug te vinden zijn. Wat zich in het groothuis bevond is evenmin bekend ...

en van een schilderij van Onze-Lieve-Vrouw zittende onder het kruis van haar zoon. Op secundaire Christusfeesten werd het altaar met het tweede beste kerklinnen versierd. Dit moest in de 18de eeuw bijvoorbeeld gebeuren op het feest van de Besnijdenis (1 januari) en het feest van Driekoningen (6 januari).

Het vasten en biechten

De regel schreef de Ieperse begijnen vasten voor op alle geboden vastendagen, de vigiliën van Onze-Lieve-Vrouw-feesten en alle vrijdagen³⁵³. Dispensatie kon enkel worden bekomen bij de pastor of de biechtvader. Waaruit dit vasten juist bestond, werd nergens vermeld. Dat het vasten toch als een substantieel onderdeel van het begijnenleven moet worden beschouwd, kunnen we afleiden uit het volgende verhaal. Anno 1500 zou volgens de kroniekschrijver Ramaut een begijn van Ieper een wonderlijk antwoord hebben gekregen van een crucifix in de kapel van het hof³⁵⁴. Op vastenavond zou ze zich in de kapel even zijn gaan bezinnen over het feit dat ze -tegen de regel in- zin had in een stuk vlees. Het crucifix (waar ze voor bad) zou haar erop gewezen hebben dat ze dit moest gaan opbiechten aan de *grootte juffrouwe*, wat ze deed. Dit voorval doet ons denken aan de vele verhalen van voorbeeldbegijnen die de andere Vlaamse hoven rijk zijn. In deze verhalen zijn gelijkaardige voorvallen schering en inslag. Ze moesten hun begijnen-nakomelingen helpen om het juiste pad te bewandelen. Ook dit Ieperse gegeven moet waarschijnlijk in dat licht worden gezien.

De regel van 1597 schreef aan de begijnen minstens twee keer biechten per jaar voor, één biecht in de advent en één biecht in de vasten. De begijnen mochten biechten bij de eigen pastor of bij iemand anders, maar dan wel met zijn consent³⁵⁵. In vergelijking met andere hoven³⁵⁶ is dit uitermate weinig. We vonden geen verdere gegevens en geen sporen van persoonlijke keuze van biechtvaders in het Ieperse hof.

---

353 RAB, AK, 117 (Statuten 1597).

354 SAI, RAMAUT, *Historie*, 57r^o.

355 RAB, AK, 117 (Statuten 1597).

356 Bijvoorbeeld in Aarschot moesten de begijnen eens in de maand biechten (Gerits, 62).

Broederschappen

Een andere vorm van vroomheid zijn de broederschappen. Een broederschap was volgens Defoort *“een louter godsdienstige vereniging, die openstaat voor alle katholieke gelovigen, ongeacht hun professionele of maatschappelijke hoedanigheid. Zij is toegewijd aan de Heilige Drievuldigheid of aan één van de Goddelijke Personen, aan O.L.Vrouw, aan een bepaalde heilige, een sacrament, een relikwie, een christelijk mysterie, een kerkelijke feestdag of een bepaald godvruchtig werk. Zij dient bovendien kanoniek ingesteld te zijn in een kerk, een kapel of een openbaar bedehuis. Zij spant zich hoofdzakelijk in voor een intensivering van de godsdienstbeleving, waarbij men zowel het eigen zieleheil als een bevordering van de publieke eredienst op het oog heeft. De verering van de personen of de andere hoedanigheden waaraan ze is toegewijd, komt gewoonlijk slechts op de tweede plaats³⁵⁷.”*

Begijnen waren veel genoteerde leden in broederschappen in de 17de eeuw³⁵⁸, maar minder in de 18de eeuw. In Ieper zijn er jammer genoeg niet veel ledenlijsten van broederschappen uit deze periode te vinden. Op de twee gecontroleerde lijsten van de Ieperse Sint-Maartenskerk waren de begijnen goed vertegenwoordigd. Het gaat over de broederschap van het H. Kruis³⁵⁹ en de broederschap van Sint-Jan Baptist³⁶⁰. Voor wat betreft de 17de eeuw vermoeden we dat alle begijnen zich ineens inschreven. Voor de 18de eeuw zien we op diezelfde lijst echter heel weinig aanvullingen. Hetzelfde geldt voor de tweede lijst die enkel over de 18de eeuw loopt. Daar nemen slechts enkele begijnen een inschrijving. Zeker 8 van de gemiddeld 12 begijnen in deze periode doen dat niet.

Inschrijvingen in broederschappen van verderaf gelegen kerken in de stad bleven al helemaal uit. Zo werd er in de broederschap van Sint-Elooi in de Sint-Pieterskerk voor de periode 1688-1718 slechts één begijn ingeschreven. Marie Bels prijkt er als stille getuige dat deze broederschap in het begijnhof wel degelijk bekend was³⁶¹.

---

357 DEFOORT, *De broederschappen in de Kortrijkse Sint-Maartenskerk*, De Leiegouw, 1986, 10.

358 BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijnhof*, 148.

359 SAI, IA, 111 (Ledenlijst broederschap).

360 SAI, IA, 160 (Ledenlijst broederschap).

361 SAI, IA, 259 (Ledenlijst broederschap).

Ook in het hof zelf waren er gedurende de Nieuwe Tijd twee broederschappen: de broederschap van de Heilige Drievuldigheid en de broederschap van de H. Begga. In 1759 werden de inkomsten van deze beide broederschappen overgedragen aan de centrale kas van het bisdom. In 1766 werd de broederschap van de Heilige Drievuldigheid opengesteld voor de gelovigen³⁶². De aflaten en privileges van de broederschap van de H. Begga werden in 1766 eveneens vernieuwd³⁶³.

Preken en het verdienen van aflaten

Reeds sinds het oprichten van de kapel konden de begijnen priesters die niet van Sint-Maartens waren, laten preken in hun kapel³⁶⁴. Ze moesten er wel voor zorgen dat dit niet gebeurde op de uren van het sermoen in de parochiekerk. Wie concreet kwam preken, konden we niet achterhalen. In de hofrekeningen werden geen extra uitgaven voor predikanten opgetekend. Kapelrekeningen -die voor andere hoven in dit opzicht nogal eens verhelderend zijn- ontbreken voor het Ieperse hof.

In het begijnhof vielen in de 18de eeuw op verschillende momenten aflaten te verwerven³⁶⁵. Zo stond paus Alexander VII op 3 oktober 1657 (met herhaaldelijke hernieuwing, zeker in 1766 en 1773) verschillende aflaten toe aan de leden van de broederschappen van de Heilige Drievuldigheid en van de H. Begga. Er was een volle aflat te verdienen voor de leden van de broederschap van de H. Begga op de dag van de toetreding tot de broederschap, op de feestdag van de H. Begga, de H. Christina en de H. Thomas en op de feestdag van Onze-Lieve-Vrouw Geboorte en de kerkwijding. Ook bij het toedienen van de laatste sacramenten konden de leden een volle aflat verwerven. Telkens moest de gelovige wel gebiecht en gecommuniceerd hebben. Er waren verder 60 dagen aflat voor al wie de mis bijwoonde in het hof, een lezing bijwoonde in het hof, vrede stichtte met vijanden, een uitvaart bijwoonde, in een processie liep, het H. Sacrament vergezelde, zieken bezocht, 5 onzeveraders en weesgegroeten bad of iemand op de weg van de zaligheid bracht. De leden van de broederschap van de

362 HERPELINCK, *Het bisdom Ieper*, 175.

363 SAI, C.O.O. 886/37 (Hofrekening 1765-1766).

364 DIEGERICK, III, 112-117.

365 KBB, MERGHELYNCK, hs. 144, 93 (Handboek kosteres 18de eeuw).

H. Drieuldigheid verdienden een volle aflaat bij toetreding en 40 dagen aflaat bij kerkbezoek op de feestdag van de H. Margareta van Cortona, de feestdag van de H. Thomas en de Kruisverheffing. In 1765 betaalde het hof effectief 7 gld. B.c. voor het drukken van aflaatbrieven³⁶⁶. In 1781-82 werden iets meer dan 16 gld. B.c. in rekening gebracht voor het vernieuwen van de aflaten³⁶⁷.

Processies

Het organiseren van processies was een veel voorkomende vorm van geloofsbeleving in de Nieuwe Tijd. Op begijnhoven stond men echter soms wat afwijzend tegenover deelname aan algemene processies doorheen de stad. Deze gingen immers vaak gepaard met nogal wat werelds vermaak en daaraan zag men de begijnen liever niet deelnemen. Net als de Kortrijkse begijnen lieten de vrouwen van het Ieperse hof zich daarom niet onbetuigd bij het versieren van de straten tijdens processiedagen. Zo werd begijn Petronilla De Raet in 1657 betaald voor het *pareeren vanden autaeer op de suuvelmart te H Sacramentdagh ende Tundagh vanden jaere 165*³⁶⁸. Ze kreeg hiervoor van het stadsbestuur 3 lb. par.³⁶⁹. Anders dan in Kortrijk ging het hier echter niet om door het hof georganiseerd werk. Het begijnhofarchief liet dan ook geen enkel spoor na van deze activiteiten. Het initiatief voor dit werk moest in Ieper komen van particuliere begijnen.

Overlijden

Uitvaartdiensten

De hofregel bevatte enkele devote gebeden bij het overlijden van een begijn. Men had de keuze tussen zeven psalmen of getijden van de overledenen.³⁷⁰ De volledige gemeenschap van begijnen kwam voor deze gebedswake bijeen in de kapel van het hof.

---

366 SAI, C.O.O. 887/38 (Hofrekening 1766-1767).

367 SAI, C.O.O. 900/37 (Hofrekening 1779-1780).

368 Dit was de herdenking van het afwenden van het beleg van Ieper in 1383, toegeschreven aan de tussenkomst van Onze-Lieve-Vrouw van Thuyne.

369 SAI, IA, 37, Stadsrekening 1657-1658 f°74 v°.

370 RAB, AK, 117 (Statuten 1597).

De uitvaartdiensten van de begijnen gingen in het hof zelf door. Bij de uitvaart van de begijnen was er zeker in de 18de eeuw een speciale plechtigheid. Pastor Walwein liet hiertoe in 1766 een requiem-mis kopiëren³⁷¹. De pastor kreeg een extra som geld toebedeeld als hij in de loop van het jaar een begijn ten grave moest dragen³⁷². De eerste begijn die volgens de nieuwe regeling werd begraven was vermoedelijk Rosa de Bels. Voor haar uitvaart werd meer betaald *ter cause van de nieuwe misse de requiem*. Bovendien werd vanaf dan de onkosten voor een *cruysdraeger* toegevoegd.

Afhankelijk van het soort dienst³⁷³ dat de begijn in kwestie bepaald had, werd het lijk gedragen door 4 priesters³⁷⁴ of door 6 priesters³⁷⁵. Er werden 6 tot 10 zangers uitgenodigd afhankelijk van de bestelde dienst en de klok werd één uur geluid. De pastor kreeg bij de uitvaart in de 18de eeuw 6 lb. par.. Dit was een vast tarief voor de uitvaartdienst. Meestal werd de pastor geassisteerd door twee personen die elk 4 st. par. ontvingen. De priesters die het lijk droegen, kregen elk 5 s.par.. De zangers verdienden elk 10 st. par. en de kosteres werd voor haar werk bedacht met 1 pond 10 s.par.³⁷⁶. Naast de uitvaartdienst werden soms nog andere kosten opgetekend. Zo betaalde begijn Braem 10 stuivers voor de H. Olie en voorzag eveneens een gulden voor de *sinckinge met achter officie*. Juffrouw Le Blanc betaalde 6 zangers voor het zingen van de vigiliën en de uitvaart. Juffrouw Isenbaerts uitvaartdienst begon met de zinking 's avonds en een nadienst. De zangers moesten echter maar aanwezig zijn op de uitvaart zelf. Verder voorzag de regel van 1597 bij het overlijden van een begijn 9 extra missen. Vermoedelijk werd dit aantal tijdens de tweede helft van de 17de eeuw opgedreven tot 23. Het handboek van de kosteres uit het einde van de 18de eeuw voorzag 43 missen. Deze missen werden *Gregoriusmissen* genoemd³⁷⁷.

---

371 SAI, C.O.O. 801/50 (Resolutieboek begijnhof).

372 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 860/17 (Hofrekening 1739-1740).

373 SAI, F.C. 24/8 (Verslag uitvaartkosten, 18de eeuw).

374 Bijvoorbeeld voor de begrafenis van begijn de Wee, Ensaem, de Bels en Windels.

375 Bijvoorbeeld voor de begrafenis van begijn de Boer, Braem, Le Blanc en Isenbaert.

376 Enkel van begijn Terryn is bekend dat ze de avond voor de begrafenis door de werklieden binnen werd gedragen. Zo spaarde men het recht van *portagie* uit.

377 KBB, MERGHELYNCK, hs. 144, 39 (Handboek kosteres 18de eeuw).

Verschillende begijnen hadden in de 18de eeuw een tombe in de kapel. Bij de jaargetijden die aan hun begrafenis herinnerden, werd deze tombe met kaarsen verlicht. Zo werd de aandacht van de aanwezige begijnen op het graf getrokken en hoopte men een gebed los te weken³⁷⁸. De begijnen hadden ook reeds sinds in 1422 het recht om rond hun kapel te begraven. We nemen aan dat de armere begijnen er hun laatste rustplaats kregen. Dit mocht zonder een begrafenisrecht te betalen aan de Sint-Maartenskerk. Enkel wanneer men er niet-begijnen wilde begraven moest aan de kerk een som geld worden betaald³⁷⁹.

Na de begrafenis werd een lijkmaaltijd gehouden. Men ging ervan uit dat deze door de *vrienden* van de begijn in kwestie werd betaald³⁸⁰. Op 21 december 1779 leek dit echter niet meer helemaal vanzelfsprekend. Men vond het nodig op te tekenen dat de zogenaamde vrienden hiertoe niet verplicht konden worden als dit niet uitdrukkelijk in de aanvaardingsakte stond³⁸¹. Vanaf die datum lette men er wel op de verplichting tot het houden van deze lijkmaaltijd expliciet te vermelden in de aanvaardingsakte.

Het overlijden van een opperjuffrouw betekende uiteraard iets speciaals. Zo lang *ze over aarde lag* luidde men drie keer per dag een uur de klok. Hiervoor werd een *lyuder* betaald. De rechten van de pastor en de kosteres werden bij de begrafenis van een meesteres verdubbeld. De lijkmaaltijd bedroeg ook het dubbel van de andere begijnen. De luider kreeg bij de zinking 1 gld. 10 st. en de helpers kregen elk twee schellingen. De rechten voor de zinking en het nadienst voor de pastor waren 1 gulden en de zangers kregen ieder 10 stuivers. De priesters die het lijk droegen ontvingen elk 1 gld. 10 st. en de kruisdrager ontving 6 stuivers. Na het overlijden van een opperjuffrouw werden een groter aantal missen opgedragen dan bij de dood van een gewone begijn. Voor juffrouw Vandenbroucke waren er dit bijvoor-

---

378 Bijv. SAI, C.O.O. 802/32 (Resolutieboek begijnhof).

379 DIEGERICK, *Analectes*, III, 112-116.

380 Opmerkelijk is de betaling van een uitvaartdienst en maaltijd door het hof in 1665 (ter waarde van 61 lb.par.). De missen werden ook op kosten van de gemeenschap geschreven. Had deze begijn het hof eerst iets nagelaten? De gebrekkige reeks rekeningen liet ons niet toe hier een verklaring voor te vinden. RAB, AK 118 (Hofrekening 1665-1666).

381 SAI, C.O.O. 802/4 (Resolutieboek begijnhof).

beeld 43 (in 1753). Ze werden opgedragen door pastor Bonaert op kosten van het hof³⁸².

Testamenten

Momenteel zijn er vier testamenten of uittreksels van testamenten van begijnen bekend³⁸³. Belangrijk voor het hof was de stichting van jaargetijden in de kapel. Isabelle Braem bedacht het hof omstreeks 1762 met een som van 30 lb. gr. (360 lb. par.) voor een eeuwig jaargetijde. Vanaf 1763 werden geen eeuwige jaargetijden meer gesticht, men hield het op 50 opeenvolgende jaren. Het eerste jaargetijde op deze manier gesticht was dat van Rosa Marie de Belst, die gaf er 70 gld. B.c. (140 lb. par.) voor. M. Joanne Rose³⁸⁴ Vandenberghe voorzag 200 gulden courant op 24 juli 1787 (400 lb. par.), Anne Marie Waels gaf 100 gulden B.c. (200 lb. par.) op 27 april 1790. De jaargetijdestichtingen gebeurden soms bij leven. Dan kregen de begijnen de jaren tot het overlijden het geld gewoon uitbetaald³⁸⁵.

Begijn Braem bedacht de dienstdoende pastor met 12 stuivers, de begijnen de Belst en Waels schonken hem er slechts 8. Begijn Vandenberghe voorzag 12 stuivers voor de celebrant. Isabella Braem gaf 12 broden van 3 stuivers aan de armen, terwijl Rosa Marie de Belst voor 20 broden aan 2 stuivers koos en begijn Vandenberghe 20 broden van 3 stuivers voorzag. Begijn Waels voorzag 13 broden van 2 stuivers.

De kosteres en de koster werden door Isabella Braem bedacht met elk 3 stuivers. Rosa Marie de Belst had enkel aandacht voor de kosteres. Ze kreeg volgens haar stichting 3 stuivers. Marie Joanne Vandenberghe voorzag 4 stuivers voor de kosteres, terwijl begijn Waels slechts 2 stuivers voorzag. De begijnen die de dienst bijwoonden kregen van Isabella Braem elk jaar 6 stuivers, de opperjuffrouw het dub-

---

382 SAI, C.O.O. 873 (Hofrekening 1752-1753).

383 SAI, C.O.O. 801/32 (Isabelle Therese Braem) ; SAI, C.O.O. 801/33 (Rosa Marie de Belst) ; SAI, C.O.O. 802/18 (Marie Joanne Vandenberghe) ; SAI, C.O.O. 802/23 (Anne Marie Waels). Opmerking : stichtingen van jaargetijden worden op gelijke waarde geacht als uittreksels van testamenten. Ze zijn soms moeilijk van elkaar te onderscheiden.

384 SAI, C.O.O. 812 (Fundatie begijn Rosa Van den Berghe).

385 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 914/33 (Hofrekening 1794-1795).

bele. Rosa Marie de Belst voorzag 2 stuivers voor 14 begijnen. Ook van haar kreeg de opperjuffrouw het dubbele. Begijn Vandenberghē hield het bij 5 stuivers voor elke begijn. De opperjuffrouw werd door haar niet extra bedacht. Anne Marie Waels had 3 stuivers over voor 14 begijnen. Ook zij gaf de opperjuffrouw geen extraatje.

De jaargetijden

De grote jaargetijden in het hof werden vermoedelijk gecelebreerd door de pastor. Hij werd voor de diverse diensten apart betaald. De kosteres³⁸⁶ bereidde de dienst voor. Vermoedelijk waren de meeste begijnen aanwezig, maar ook de *vrienden* van de overleden begijn waren uitgenodigd. De misdienaars kregen soms een extraatje om deze kennissen te gaan verwittigen de dag voor het jaargetijde. Bij sommige stichtingen wordt uitdrukkelijk vermeld dat enkel de kennissen binnen Ieper moeten verwittigd worden. De begijnen Braem en Vandenberghē kozen expliciet voor een gelezen mis. De begijnen de Belst en Waels opteerden voor een requiemmis. De meeste begijnen stipuleerden in hun jaargetijde wat moest worden besteld voor vier kaarsen op het altaar en vier aan de tombe. Begijn de Belst vertrouwde op het oordeel van de begijnen en voorzag twee stuivers was. Begijn Waels voorzag vier stuivers voor was en wijn. De meeste jaargetijden gingen door op de dag van het overlijden of in dezelfde periode. Na de jaargetijden van begijn Braem was er *cost* voor de aanwezigen. Vermoedelijk was dat ook voor de andere begijnen het geval.

Verschillende begijnen stichtten een jaargetijde in het hof. In 1774 werd er melding gemaakt van een jaargetijde voor Susanne Assent, Johanna Meeze, Marie Storms, Rose Marie de Bels, Joanna Griettens, Marie Vandermeersch, Margriete Francoise Hamilton, Marie de Hoorne, Brigitte Blaerenberghē, Marie Isabella van Z uutpeene, Jacoba den Duytsche, Marie Grootenduyme, Isabella Braem, Margriete Vandenbulcke, Anna Olympia de Rutere, Petronella Raedt, Bregitte de Lange en Marie Joanne Vandenberghē³⁸⁷.

---

386 SAI, C.O.O. 801/32 bijvoorbeeld : de misdienaars en de kosteres worden in de jaargetijdenstichtingen met een beloning bedacht.

387 KBB, MERGHELYNCK, hs. 144, 12-34 (Handboek kosteres 18de eeuw).

Voor 1665 kostten de jaargetijden voor alle begijnen samen over het hele jaar 117 lb. 18 s.par.³⁸⁸. Dit geld ging slechts ten dele naar de begijnen. Ook de pastor, de kaarsen, ... moesten worden betaald.

De jaargetijden waren verspreid over het hele jaar. Zo waren er in 1739 jaargetijden op 8 januari, 16 april, 5 mei, 9 mei, 24 juni, 11 augustus, 10 september, 19 september, 3 november en 3 december. We kunnen stellen dat dit toen ervaren werd als bijzondere gebeurtenissen in het hof, daar er over het hele jaar slechts 10 dergelijke jaargetijden waren en er voor de begijnen duidelijk een materiële stimulans tot volgen was. Toch werd bij sommige jaargetijden gestipuleerd dat begijnen die niet deelnamen aan de dienst in de kapel, geen recht hadden op bedeling en dat die in dit geval de kapel ten goede kwam³⁸⁹.

Er zijn weinig andere jaargetijden dan begijnenstichtingen teruggevonden. Toch moeten er in oudere periodes wel zijn geweest. Deze stichtingen, bijvoorbeeld deze van Marie Belle en Romain de Claerhout uit 1532, werden later echter niet meer nagekomen³⁹⁰. In het jaar 1785 wordt er wel gewag gemaakt van een stichting voor de overleden broers en zusters. In datzelfde jaar wordt het jaargetijde van de overleden pastor van het hof, de heer J.F. Walwein, veranderd in de volgende zin: er was een bedeling van broden aan de gesupprimeerde kloosters van de arme klaren en de capucijnen. Deze konden nu wel niet doorgaan. In de plaats ontvangen 5 zangers elk 10 ? stuivers, wat ook nadien gebeurde³⁹¹.

Van haar intrede tot haar overlijden werd het leven van de Ieperse begijn door de religie gestructureerd en beheerst. Na een uitgebreide intredeprocedure werd van de begijn verwacht dat ze dagelijks (misviering, avondgebed), wekelijks (stichtingen, zondagsdiensten, ...) en jaarlijks (Goede Week, kerstperiode, ...) aan een aantal religieuze diensten deelnam. Daarenboven moest ze sober leven, gehoorzaam

---

388 RAB, AK 118 (Hofrekening 1665-1666).

389 Voor de berekeningen op basis van jaargetijdenlijsten verwijzen we naar bijlage 3. Ter vergelijking: in 1795 (SAI, C.O.O. 914/32) waren er jaargetijden op 12 januari, 16 april, 5 mei, 9 mei, 24 juni, 19 juli, 11 augustus, 10 september, 19 september (2), 3 november en 3 december.

390 KBB, MERGHELYNCK, 92 (Genealogische nota).

391 SAI, C.O.O. 904/31. Dit hele jaargetijde kostte 23 gld. 7 st. 6 den.. Dit is het dubbel van de duurste van alle begijnenstichtingen.

zijn aan haar oversten, op gezette tijdstippen biechten en communiceren en zich inzetten voor het religieuze leven in het hof. De testamentaire stichtingen en schenkingen illustreren de religieuze overtuiging van de begijnen.

De economische situatie van het hof

De belangrijkste bron voor het bestuderen van de economische geschiedenis van het Ieperse begijnhof is de hofrekening. De oudst bekende rekening van de verenigde Ieperse begijnhoven dateert uit 1468³⁹². We beschikken slechts over een zeer fragmentarische reeks rekeningen geconcentreerd rond de periode 1664-1677³⁹³ en de periode 1738-1796³⁹⁴. Ook de hofrekening van 1700-1701 is bewaard.

De inkomsten

Hoewel Philippen stelt dat de meeste middeleeuwse begijnhoven rijkelijk begiftigd waren door schenkingen van goederen, cijzen en renten bezaten de Ieperse hoven voor 1468 slechts enkele kleinere stukken land³⁹⁵, hoogstens een gemet groot, de grootste een achttal gemeten. De inkomsten uit renten waren daarentegen talrijker. Daarvan getuigt het renteboek van de verenigde begijnhoven uit 1402³⁹⁶. Ook later blijft deze inkomstenpost in de rekening als eerste vermeld. De inkomsten uit renten op land en goederen en bezette renten waren in de Nieuwe Tijd echter sterk wisselend. Sommige jaren werden ze gewoon niet geïnd. Jaren later werden alle achterstallige renten dan in één jaar opgehaald zodat het procentueel aandeel van de inkomsten uit renten bij steekproeven nogal bedrieglijk is. De grondrenten werden in de rekeningen geordend per straat. Het gaat om zeer kleine bedragen. Zo waren er twee renten op een huis en erf in de *Zuidstraat west*. Deze renten brachten het hof respectievelijk 2

392 Vermelding uit 1671. SAI, C.O.O.799/3.

393 RAB, AK, 118.

394 SAI, C.O.O. 858-915.

395 SAI, C.O.O. 799.

396 BAB, Y134.

lb. 8 s. par. en 16 s. par. per jaar op³⁹⁷. Andere renten waren bezet op huizen in de *Suydstraete Oost, de Nederstraete St. Pieters, de Sacht St. Nicolaeys, de Boesyneckstraete, de Zuvielmarkt, de Dixmuydestraete, de Taurrautstraete oost, bij het groenewady, de Antwerpstraete, het vulderhof te Vlamertinge, een stuk land in Roosebeke, Langemark, Leisele en Loo, ...*³⁹⁸. Daarnaast waren er nog renten ingebracht in de rekeningen als *bezette renten*. Deze rubriek bedroeg in de 17de eeuw nog 15 % van het totale hofinkomen. Op het einde van de Nieuwe Tijd is dat nog slechts 3%. De sommen van deze renten zijn groter dan deze uit de vorige rubriek. Zo was er bijvoorbeeld een rente op het *Nieuw gedelf en t'sas bij Nieuwport* van 36 lb. par.³⁹⁹. Nog vier andere renten op hetzelfde *gedelf* werden al even weinig regelmatig uitbetaald als de eerste. Daarnaast waren er ook verschillende renten op *de impost op bier en wijn, de malderijerente, de impost van het quartier van Ipre*, een rente ten laste van de kasselrij Cassel als deel van de schadevergoeding voor het land gebruikt in de fortificaties, een gelijkaardige rente ten laste van de kasselrij Belle en *syne mte spijkere in t'quartier van Ipre*.

In de Nieuwe Tijd vormen de inkomsten uit pachtgoederen een groot deel van de inkomsten van het hof. Doorheen de volledige bestudeerde periode bedragen de pachten en de tienden samen ongeveer 1/3 van de totale inkomsten. Naar het einde van de 18de eeuw verminderde dit aandeel. Voor 1775-1776 is de inbreng van de pachtgoederen en tienden samen slechts goed voor 13 % van de inkomsten. Er werden dan ook weinig aankopen of nieuwe schenkingen van pachtgoederen genoteerd in de Nieuwe Tijd, waar andere posten van inkomsten wel toenamen.

De pachtgoederen bestonden in de 16de - 17de eeuw uit naar schatting ongeveer 300 gemeten land⁴⁰⁰. Deze lagen voornamelijk in

---

397 SAI, C.O.O. 916/6.

398 Hier werd gekozen voor een opsomming van de renten die doorheen de Nieuwe Tijd kunnen worden gevolgd. Er zijn ook renten die op een bepaald moment opduiken of verdwijnen. Voor een volledige omschrijving verwijzen we naar de bijlagen.

399 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O. 861/6.

400 Deze paragraaf is het resultaat van puzzelwerk op basis van de hofrekeningen en pachtbrieven. Het biedt dus eerder dan exacte cijfers een idee van de bezittingen van het hof.

de gemeenten rond Ieper⁴⁰¹. Een groot deel van de landgoederen lagen in Boezinge. Dat zouden in de 18de eeuw zo'n kleine 200 gemeenten geweest zijn. Deze behoorden grotendeels tot twee hofsteden. Daarnaast lagen er nog 14 gemeten land in Sint-Jan waarvan een deel behoorde bij de twee voorgaande hofsteden. In Langemark bezat het hof ongeveer acht gemeten. In Zonnebeke lagen er een 11-tal gemeenten. De voornaamste bezittingen in Zillebeke waren een zevental gemeten bos (nu nog de begijnenbossen genoemd). In Vlamertinge bezat het hof zes gemeten onder Crommenelst. In Staden lagen er een drietal gemeten begijnenland en in Reninge ongeveer evenveel. In Noordschote bezat het hof dan weer een achttal gemeten. In de Sint-Jacobsparochie bezat het hof een zevental gemeten waaronder het land waar ooit het Baerdonckhof op gestaan had. Een groot deel van deze landerijen gingen verloren bij het bouwen van de stadsversterking. Hetzelfde geldt voor een 22-tal gemeten in Brielen. Ook van dit land werd een deel ingenomen door de nieuwe verdedigingswerken rond 1680. Ter compensatie van deze verliezen kreeg het hof enkele renten. Reeds in 1696 werden -zoals eerder vermeld- verschillende van deze renten niet meer betaald⁴⁰².

Daar de inkomsten uit landgoederen een groot deel van de inkomsten van het hof uitmaakten was het verpachten van de landerijen een van de belangrijke bezigheden van de ontvanger van het hof. Bij het aangaan van een nieuwe pacht werd uiteraard een pachtbrief opgemaakt. Deze brief werd zeker in bepaalde periodes overgepend in het pachtboek van het hof⁴⁰³ en met alle bepalingen van de nieuwe pacht. Gewoonlijk werd de pacht aangegaan in aanwezigheid van de opperjuffrouw, de ouderlingen, de voogden en de ontvanger. Beide laatsten tekenden samen met de pachter. De pachttijd bedroeg in de 18de eeuw in de regel 6 jaar voor landerijen. Bij het ingaan van een nieuwe pacht

---

401 Dit is iets minder dan bijvoorbeeld het Aarschotse begijnhof (GERITS, *Het begijnenleven te Aarschot*, 193) dat in de Nieuwe Tijd ongeveer 185 hectaren bezat voor een vergelijkbaar (misschien iets groter hof) dat in de Franse Revolutie 13 begijnen telde. Om echter de rijkdom van de instellingen te kunnen vergelijken zou het nodig zijn de volledige omzet van de rekeningen naast elkaar te leggen!

402 SAI, C.O.O. 858 (Hofrekening 1700-1701).

403 Bij het betalen van de pacht werd dan door de ontvanger notitie gemaakt voor de rekening. Heel zorgvuldige ontvangers noteren bij de rekening de pagina uit het pachtbrief. Pachtboeken van het hof zijn tot nu toe niet teruggevonden.

had de pachter enkele bijkomende financiële verplichtingen. Zo moest hij *een godspenninck* betalen. In 1750 was dit bijvoorbeeld 2 s.par. voor een stuk land van 3 gemeten 2 lijnen 25 roeden⁴⁰⁴. Daarnaast was er het *hoofdkleed voor de jouffrouwen Beggijnkens*. Dit bedroeg in 1750 bijvoorbeeld 10 s. par. per begijn voor 3 gemeten 2 lijnen 25 roeden land. De opperjuffrouw kreeg het dubbele. De ontvanger moest voor het schrijven en het doubleren worden betaald⁴⁰⁵. In 1750 kreeg hij voor een stuk van 3 gemeten 2 lijnen en 25 roeden, 7 lb. 10 s.par..

Verder werd in de pachtbrief het pachtgeld vastgelegd. In 1701 kreeg het hof voor de 6 gemeten 47 roeden onder Crommenelst 55 lb. 9 s.. Dit pachtgeld werd in de loop van de tijd hoger, hoewel het geen substantiëler deel van de inkomsten ging innemen. Voor diezelfde 6 gemeten betaalde de pachter in 1774 33 gld. B.c. per jaar. In 1788 waren dat er 60. Voor 5 gemeten 1 lijn 50 roeden gras- en zaai-land was dit in 1798 62 gld. B.c.⁴⁰⁶. 4 gemeten 2 lijnen 19 roeden en half hovenierland, bedrijf- en maaigras brachten in hetzelfde jaar 72 gld. B.c. op⁴⁰⁷. Daarbij kwam bij de grote hofsteden nog een verplichte bemesting.

Meestal waren de pointingen en andere taksen dan wel ten koste van de eigenaars. Per pachtgoed konden verder nog aparte afspraken worden gemaakt. Zo werd er meestal gestipuleerd dat de pachters zelf konden kiezen welke vruchten ze op hun landerijen konden telen. Ook de hoeveelheid meststof kon meestal vrij worden gekozen. Bomen en struiken die op en rond de velden stonden mochten wel gesnoeid worden, maar bleven ten profijte van het hof. De hofstedegebouwen moesten -als die mee werden verpacht- goed worden onderhouden. Er mochten geen gebouwen worden bijgezet. De pachters kwamen jaarlijks hun pachtgeld betalen op een bepaalde datum in het hof. Vermoedelijk gebeurde dit gewoonlijk in handen van de opperjuffrouw, al dan niet in aanwezigheid van de ontvanger en/of de ouderlingen. Bij het uitblijven van de verkiezing van de nieuwe opperjuffrouw in 1738-1739 werd deze taak uitzonderlijk

---

404 SAI, C.O.O.920/4 (Pachtbrieven 17de - 18de eeuw).

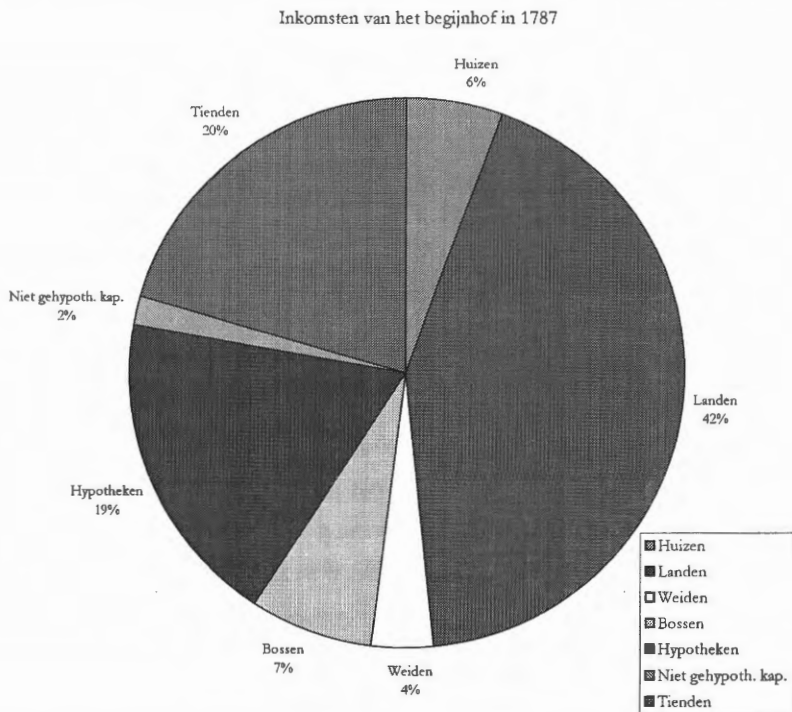
405 Deze sommen voor een pacht van 7 lb.gr. B.c. per jaar : SAI, C.O.O.921.

406 SAI, C.O.O.920/7 (Pachtbrieven 17de - 18de eeuw).

407 SAI, C.O.O.920/9 (Pachtbrieven 17de - 18de eeuw).

overgenomen door de ontvanger. De meeste pachten werden betaald op *Baefmisse*. Soms vermeldde de pachtbrief uitdrukkelijk dat verlies door *legghers trouppen* recht gaf op *moderatie*⁴⁰⁸.

Naast landerijen beschikte het hof ook over een aantal gemeten bos, met de jaren steeds minder. Het verpachten van bossen verliep totaal anders dan het verpachten van land. Zo werd voor de bossen een boswachter aangesteld. In 1763/64 werd Thomas Serijn bijvoorbeeld 3 gld. 12 st. uitbetaald als bosbewaarder⁴⁰⁹. Om de zeven jaar werd het bos verkocht aan de meestbiedende. Het werd dan gekapt en nieuwe *troncken* werden geplant. Deze konden dan weer zeven jaar onder toezicht van de boswachter groeien.

Cirkeldiagram van de inkomsten van het Ieperse begijnhof in 1787. (Op basis van de hofrekeningen.)

408 Vermindering van pachtgeld. SAI, C.O.O.920/4.

409 SAI, C.O.O.885/35 (Hofrekening 1764-1765).

De belegering en de troepenpassage in 1744 veroorzaakten niet alleen schade aan het hof zelf. Ook de pachtgoederen van de begijnen en de pachters hadden er sterk onder te lijden. Deze konden soms niet betalen wat een grote invloed had op de inkomsten van het hof. We zien de pachters in de periode volgend op de oorlogstroebelen een voor een de revue passeren. Ze verschenen voor de voogd, ouderlingen en opperjuffrouw van het hof vragend om kwijtschelding van een deel van de pacht omwille van de verliezen in de oorlog onmogelijk konden betalen. De meesten werden één, anderhalf of twee jaar pacht kwijtgescholden, afhankelijk van de verliezen. Die kwijtscheldingen werden opgetekend in het cartularium van het begijnhof⁴¹⁰. Men kan zich afvragen waarom de begijnen zo makkelijk toegaven aan de vraag van de pachters. Zelf verklaarden ze hun beweegredenen als volgt: ze vreesden (bijvoorbeeld voor de hofstede van Pieter Samijn) geen andere pachter te vinden en ze moesten hoge *pointinghe* betalen voor het hof. Daarenboven was het zo dat de meeste pachters echt insolvent waren. Zij klaagden over het algemeen allen over dezelfde problemen. Het verloren gaan van de vruchten door *de trouppen van het beleg deser stede* sprong het meest in het oog. Dit was bijvoorbeeld het geval in 1744 bij Pieter Samijn in Sint-Jan, Boezinge en Langemark. Ook de weiden hadden te lijden. Joannes Wallaert uit Brielen beklagde zich hierover. Zijn hagen waren kapot en zijn weiden werden niet gebruikt door het beleg. Pieter de Rieu en Lannois van Brielen hadden dan weer problemen omdat *alle syne huysinghe ter oorsaecke van het beleg verbrandt ghewest* zijn. Lannois verloor eveneens zijn vruchten. Daarnaast rezen er problemen met *de gonne die gecantonneert laeghen omtrent deser stadt*. Een derde probleem lag in het

---

410 SAI, C.O.O.801/10-20 (Resolutieboek begijnhof). Op die manier zien we op 14 juli 1746 Pieter Samijn (pachter van een hofstede in Boezinge en Langemark) in het hof verschijnen, gevolgd door Johannes Wallaert (pachter uit Brielen) en Pieter de Rieu (eveneens uit Brielen) op dezelfde dag. Op 4 februari 1747 werden deze heren opgevolgd door Pieter Jacobus Lannois (pachter uit Brielen), Ignatius de Bant en Pieter Lehouck. Op 15 juli 1747 verschijnen Anthone Verbrugge, Cornelis van Eecke en Marie Françoise Marquais. Ook zij kregen kwijtschelding. We waren inmiddels 4 jaar na de feiten als op 6 juni 1748 Judocus Debacker zijn *moderatie* kwam vragen, op dezelfde dag als de weduwe Thomas Six, Jacobus Louwyck en Pieter van Doolaege. 11 dagen later verschenen de laatste pachters met problemen voortspruitend uit deze oorlogsprikelen: François L'estienne, weduwe Desmyttere, Pieter Lehouck, Joannes de Molder, Jacobus Cardinael en Thomas Jacobus Boone.

verlies van de *coeybeesten*. Dit was tot twee keer toe het geval bij Lannois uit Brielen. Van Ignatius De Bant leren we dat deze kocien stierven aan *de regneerdende plaeghe*. Deze plaag sloeg ook toe bij de weduwe Six. Men kon als gevolg hiervan de weiden niet meer afdrijven, maar er wordt eveneens gewag gemaakt van een verbod dezelfde weiden af te maaien en het maaigras te verkopen, ... Dit kwam bovenop de normale moeilijkheden van de boeren, te wijten aan bijvoorbeeld de weersomstandigheden. Zo klaagde dezelfde Pieter Samijn dat in het rampjaar 1740 alle *besaeyteyt van kooren is vervrosen*. Pieter Lehouck had dan weer een heel apart probleem als gevolg van de troepenpassage. Hij kocht even voor het aankomen van de Franse troepen de partij hout bij de Bellewaerde. Het grootste deel van het gekochte hout ging echter verloren voor het was betaald als gevolg van de aankomende Franse troepen. Hij kon niet geloven dat de begijnen dit helemaal voor zijn rekening zouden laten. Daarom presenteerde hij zich verschillende keren in het hof. Na veel contestatie moest Lehouck toch de volledige som betalen, zij het in Frans geld⁴¹¹. Eens te meer betaalden de Ieperlingen de tol als inwoners van een grensstreek.

Op 27 mei 1780 werd in het resolutieboek van het hof opgetekend dat verschillende goederen van het begijnhof werkelijk onder de waarde in cijns werden gegeven en dat hieraan een einde werd gesteld. Volgens de nieuwe *costumen ende placcaeten* mochten goederen in dode hand immers niet voor een langere periode dan 6 jaar in pacht worden gegeven⁴¹². Het einde van de 18de eeuw is dan ook voor de financiële situatie van het hof, zeker voor wat betreft de inkomsten uit pachten en renten een zeer verwarde en blijkbaar ook moeilijke tijd.

Een andere bron van inkomsten bleven gedurende de hele geschiedenis van het hof de tienden van Houtem en Hollebeke⁴¹³.

---

411 SAI, C.O.O.801 / 18 (Resolutieboek begijnhof).

412 SAI, C.O.O.802/5. In dezelfde periode steeg de levensduurte vermoedelijk aanzienlijk, want de begijnen kregen een verhoging van hun *pensioenen*.

413 Theoretisch betekenden de tienden 1/10 van de opbrengst van de gewassen en dierlijke producten van alle hofsteden in een bepaald gebied. Aanvankelijk gingen van deze tienden 1/3 naar de pastor, 1/3 naar de kerkfabriek en 1/3 naar de armenzorg. In de loop der eeuwen verloren deze tienden echter hun oorspronkelijke bestemming. Ze kwamen in handen van leken en later van kloosters. Men maakte een onderscheid tussen de 'grote tienden' (dit zijn de tienden op grote

Deze tienden werden door Jan Baerdonck en zijn vrouw in juli 1273 aangekocht ten behoeve van het hospitaal buiten de Antwerppoort⁴¹⁴. Na de fusie werden de tienden overgedragen op de verenigde begijnhoven. In de 17de eeuw wordt melding gemaakt van het bezit van 3 schoven voor Houtem, terwijl de bisschop van Doornik 1,5 schoven had. Deze tienden werden verpacht. De tiendeverpachting werd eerst publiek aangekondigd. In 1784-1785 kostte deze administratie de begijnen 15 gld. B.c. Bij de tiendeverpachtingen werd een goed glas gedronken. Daar waar de opperjuffrouw voor de gewone verpachtingen wat bier reserveerde werden er voor de tiendeverpachtingen 2 stopen wijn in rekening gebracht⁴¹⁵. In 1662 werden de tienden bijvoorbeeld verpacht op 10 juli. Voor de tienden van Hollebeke was er slechts één pachter: Joos Braem. Ook de tienden van Houtem werden aan één man verpacht: Jan Dehem. De twee betalingen brachten het hof samen 95 lb. gr. op. Bij de verpachting gingen er 6 lb. naar de kerk, 10 st. naar de wijnpot en 1 pond naar de tafel. Ook de ontvanger werd door de tiendepachter betaald. In 1774-1776 werd de tiende van Hollebeke gepacht door Hubert Titeca, een man die deze tiende verschillende jaren na elkaar zou pachten. De tiende van Houtem werd in deze periode opgedeeld in vier kantons. Het eerste kanton werd *de Pourrij* genoemd. Lauwereins pachtte dit kanton tegen 187 gld. 10 st. B.c.. Het tweede, *Le quatre* en het derde, *pon Walle* stonden respectievelijk op naam van Cornel Milleville tegen 207 gld. en François Mahieu tegen 114 gld. 2 st. 6 den. Michiel Titeca betaalde voor het vierde kanton, *den Hant* 193 gld. Vijf jaar later werd dezelfde opdeling gehanteerd, maar slechts één van de vier pachters was dezelfde en die pachtte dan nog eens een ander kanton. Er zijn dus geen constanten in de pachters van de tienden te vinden in de tweede helft van de 18de eeuw. Waarschijnlijk werden ook de tienden van het hof aan de meestbiedende verpacht.

---

gewassen als tarwe, rogge, haver, ...) en de 'kleine tienden' (dit zijn de tienden op kleine gewassen zoals erwten, bonen, penen, knollen en de vleestienden). A. VAN-CLOOSTER, *Aspecten van het kerkelijk leven in het bisdom Ieper 1732-1761*, Leuven, Licentiaatsverhandeling K.U.L., 1971, 46.

414 DIEGERICK, VII, 12,2124.

415 SAI, C.O.O.900/46 (Hofrekening 1784-1785) en SAI, C.O.O.887/29 (Hofrekening 1766-1767). In 1765 kostte dit het hof bijvoorbeeld 5 gld. 11 st. B.c.

In de Nieuwe Tijd bedroegen de inkomsten uit deze twee tienden nog ongeveer 10 % van het totale inkomen van het begijnhof. Deze tienden brachten echter ook lasten met zich mee. Zo werd in 1779-1780 bijvoorbeeld de pastorie van Houtem verbouwd op kosten van het hof. Pieter Nicolais Vandermarliere, timmerman op Crommenelst in Vlamertinge, verdiende hier maar liefst 4470 gld. aan. De kosten van het hof liepen nog hoger op want er moest nog verf (Spaans groen), controle van de timmerman, verschillende brieven, consulten en bezoeken e.d. worden betaald. Zelfs het pachtgeld voor een huis voor de pastoor (48 gld. B.c.) werd in rekening gebracht. De bisschop van Doornik betaalde zijn 1431 gld. 15 st. 2 den. nog hetzelfde jaar terug aan het hof. In 1781-1782 kreeg de kerk van Houtem een nieuwe klok, deels door het hof betaald⁴¹⁶. In 1785 werden de begijnen reeds opnieuw dringend verzocht de pastorie in Houtem te herstellen. De pannen aan de noordzijde waren aan vervanging toe. Voor dit werk werd timmerman Vandermarliere aangesproken. De pastoor werd met medeweten van de voogden van het hof opgedragen alles te regelen alsof het voor hemzelf was⁴¹⁷. De rekening van 1784-1785 vermeldde voor 73 gld. 4 st. B.c. reparaties aan het pastoriehuis. De bisschop van Doornik was hen op dat moment voor 1784 nog 37 lb.par. verschuldigd ...⁴¹⁸. In augustus 1795 moesten de tienden in natura geleverd worden aan de Franse magazijnen. Hiervan werden verder geen sporen teruggevonden⁴¹⁹. De Franse Revolutie heeft alle tienden afgeschaft.

Daarnaast waren er voor het hof nog de inkomsten uit verpachting van de vier huizen binnen en buiten het hof. De huizen binnen het hof werden in de tweede helft van de 18de eeuw per huis verpacht tegen 57 gld. B.c. per jaar⁴²⁰. Buiten het hof bezaten de begijnen 4 huizen in de Nieuwweg Sint-Maartens⁴²¹. Halfweg de 18de eeuw werden deze verpacht tegen 33 gld. B.c. per jaar per huis⁴²². Doorheen de

416 SAI, C.O.O.902/30 (Hofrekening 1781-1782).

417 SAI, C.O.O.803/6-8 (Briefwisseling diverse personen).

418 SAI, C.O.O.904/38 (Hofrekening 1784-1785).

419 L. PRENEEL, *Kathedraal en parochie in de Franse tijd (1792-1804)*, in: *De Sint-Maartenskathedraal te Ieper, Ieper, 1990, 173.*

420 Bijvoorbeeld: SAI, C.O.O.898/13 (Hofrekening 1777-1778).

421 Momenteel de Slachthuisstraat.

422 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O.897/13 (Hofrekening 1776-1777).

volledige Nieuwe Tijd bedroegen de inkomsten uit huishuren ongeveer 5 % van de inkomsten van het begijnhof⁴²³.

De rekeningen bevatten ook een onderdeel buitengewone ontvangsten. Deze rubriek was uiteraard sterk wisselend. Voor de jaren waarin een steekproef werd genomen bedroeg het aandeel van deze rubriek tot 33% van de totale inkomsten van het hof. Onder deze rubriek vielen onder andere de jaargetijdestichtingen. Deze betekenden voor het begijnhof ongetwijfeld een extra financiële stimulans. Het bedrag van deze stichtingen varieerde van begijn tot begijn. Bijna alle bekende begijnen uit de Nieuwe Tijd stichtten een jaargetijde in het hof. Bij sommige rekeningen zijn renten in deze rubriek ingebracht. Anders dan in de aparte rubrieken met inkomsten uit renten betreft het hier renten aan particulieren en renten aan de kasselrij en de stad. Naarmate de 18de eeuw vorderde steeg het aandeel van deze renten in de inkomsten zienderogen. Ook het aantal obligaties ten laste van privé-personen steeg. Buitengewone inkomsten kunnen zijn: inkomsten uit de verkoop van bomen, schenkingen (anoniem meestal), ... Ook de dotes werden onder deze rubriek ingebracht. Soms werd in deze rubriek het overschot van de vorige rekening inbegrepen en betekent het saldo van de rekening de liquide eigendom van het hof⁴²⁴.

De uitgaven

De betaling van kerkelijke en andere diensten vormde voor de begijnen een eerste uitgavenpost. Deze werd pas apart in rekening gebracht vanaf halfweg de 18de eeuw. De diensten namen een hap van ongeveer 5 % uit het hofbudget. Dat aandeel verminderde nog iets naar het einde van de 18de eeuw toe.

Een belangrijker deel van de koek ging naar subsidies en pensioenen, een rubriek waarvan het leeuwendeel de begijnen zelf ten goede kwam onder de vorm van pensioenen. Daarnaast waren er de jaargetijden, de recreaties op feestdagen en de bedelingen van hout, bier en potten en pannen, ... Deze volledige rubriek was in de 17de eeuw

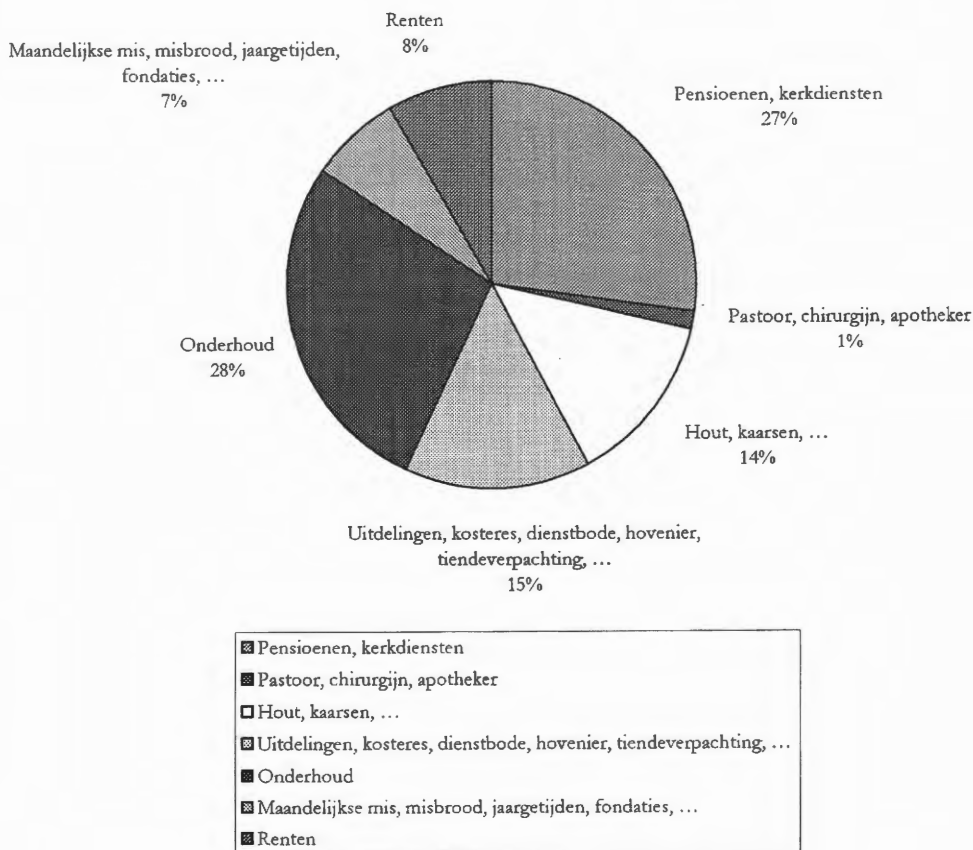
---

423 Op basis van berekening aan de hand van analyse van de bestaande hofrekeningen.

424 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O.897/13 (Hofrekening 1776-1777).

samen met de voorgaande goed voor een derde van de hofuitgaven. Het aandeel van deze uitgaven steeg tot halfweg de 18de eeuw om vervolgens te dalen. In 1775-1776 wordt bijvoorbeeld nog slechts 20% van het budget aan dit soort uitgaven gespenseerd.

Uitgaven van het begijnhof in 1787

Cirkeldiagram van de uitgaven van het Ieperse begijnhof in 1787. (Op basis van de hofrekeningen.)

Van jaar tot jaar werd een wisselend deel besteed aan herstellingen en onderhoud van de kerk, het convent, de huizen en de hofsteden van de begijnen. Toch menen we een evolutie te zien. In de 17de eeuw bedraagt het aandeel van deze uitgaven (in gewone jaren) ongeveer 15-16% van de totale uitgaven, naar het einde van de 18de eeuw toe is dit aandeel verdubbeld.

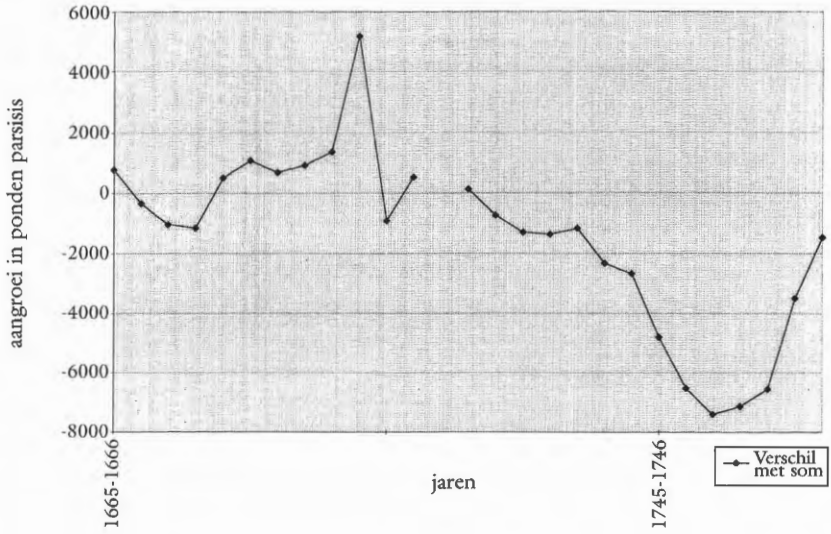
Daarnaast waren er eveneens een aantal renten af te betalen: het *spijcker*, *andere heerlijjcke renten* en enkele lijfrenten aan begijnen. Samen met de taksen op de huizen in het hof en in de Nieuwweg Sint-Maartens naast de pointingen op de landerijen maakt deze rubriek zo'n 5 % van het totale budget uit. Net als bij de inkomsten uit renten zien we hier een erg onregelmatige betaling zodat soms jaren na elkaar weinig tot geen uitgaven op renten opgetekend zijn terwijl in één bepaald jaar dan alle schulden worden vereffend. Ook hier gaat het meestal om kleine bedragen, wat het gedrag van de ontvangers kan verklaren.

Een balans

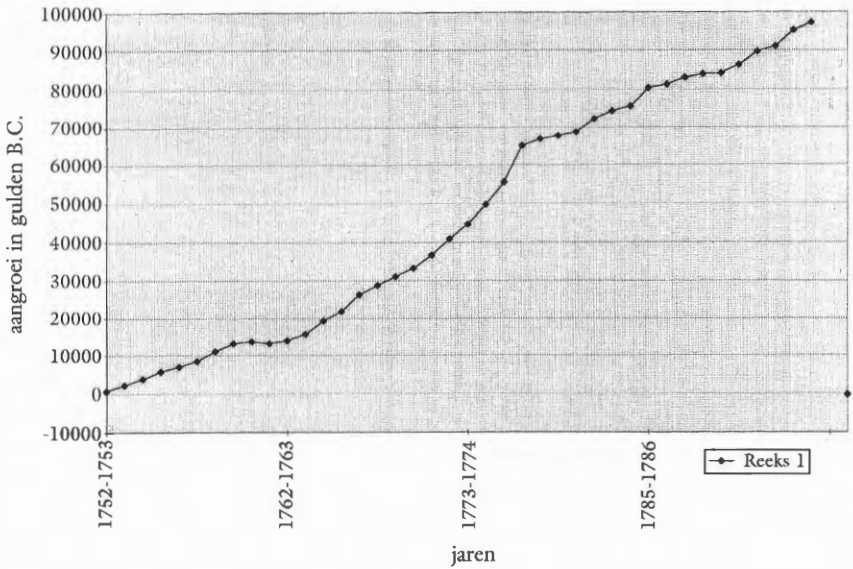
De enkele gegevens die bekend zijn uit de 17de eeuw geven een weinig positief beeld van de financiële situatie van het hof in deze periode. In de jaren 1666-1669 werd het negatieve saldo van de hofrekeningen steeds groter. De jaren 1670-1671 en 1675-1676 lijken iets beter, maar slagen er niet in het negatieve beeld dat we van de 17de eeuw krijgen goed te maken. Toch is dit niet dramatisch. Waarschijnlijk stak het hof slechts in de periode 1666-1669 en na 1797 echt in de schulden.

Deze financiële situatie is verklaarbaar, daar de betreffende periode voor het Ieperse nogal rumoerig was. Als grensstad kende Ieper in de tweede helft van de 17de eeuw verschillende bezettingen. In 1657 werden de Spanjaarden door de Oostenrijkers opgevolgd. De stad werd versterkt, maar in 1658 werd de stad door de Spanjaarden aan de Fransen overgeleverd. Niet voor lang echter, want na het verdrag van de Pyreneeën werd Ieper opnieuw Spaans tot 1678. In maart van dat jaar kon de Franse koning, door de vrede van Nijmegen, Ieper nogmaals bezetten. Het Franse bewind duurde tot 1713, toen de kasselrij Ieper opnieuw in Oostenrijkse handen overging. Deze oorlogsperikelen waren uiteraard slecht voor de handel. Vooral de levens-

Aangroei kapitaal Ieperse begijnhof Nieuwe Tijd

Aangroei kapitaal Ieperse begijnhof Nieuwe Tijd

duurte speelde de gewone Ieperling in deze periode parten. Intern voor het begijnhof ging het meeste geld in deze periode naar pensioenen en lonen en naar herstellingen van huizen en pachtgoederen. De schamele inkomsten konden deze uit de hand gelopen uitgaven niet dekken.

De jaren 1713-1740 brachten waarschijnlijk een verbetering. Bij gebrek aan reeksen rekeningen kunnen we dit niet uitwerken of bewijzen. Reeds in 1740 zien we rode cijfers opduiken in de boeken van het hof. Dat is niet verwonderlijk want het gaat om een crisisjaar in de hele Zuidelijke Nederlanden, vooral veroorzaakt door barre weeromstandigheden. Het beleg van de stad in 1744 betekende een bijkomende financiële aderlating daar verschillende pachters het lieten afweten en vermindering van hun pachtgeld moest toegestaan worden. Ook de jaren 1744-1748 waren ten gevolge van de Oostenrijkse Successieoorlog weer eens ronduit negatief. Het hof komt dit pas in 1753-1754 te boven. De tweede helft van de 18de eeuw was voor het begijnhof op financieel gebied een bloeiperiode. Er werden geen rode cijfers meer opgetekend en het kapitaal van het hof groeide gestaag, tot de troebele tijden van de Franse Revolutie het hof in 1797-1798 weer in het rood deden gaan.

De vrouw onder de kap

In de Nieuwe Tijd hadden alle vrouwen in het Ieperse begijnhof hetzelfde statuut. Hoewel in bepaalde periodes huizen in het hof verhuurd werden aan leken, namen deze niet deel aan het gemeenschapsleven⁴²⁵. In de eerste eeuwen van het bestaan van de Ieperse infirmerieën was dit vermoedelijk anders. Voor de hier besproken periode is het statuut van de vrouwen echter duidelijk. Ze waren

---

425 Uitzondering op deze regel is juffrouw Marie Isabelle van Zuutpeene. Ze trok evenwel geen jaargeld en nam geen deel aan de auditie van de hofrekening. Ze had, net als begijn Wijvekens die op latere leeftijd het hof verliet om directrice van de Lamotteschool te worden, wel een lijfrente in het hof. Deze werd zeker van 1723 tot het overlijden van juffrouw van Zuutpeene in 1754 uitbetaald. Vermoedelijk was zij een geestelijke dochter en geen begijn. Zie ook HERPELINCK, *Het bisdom Ieper*, 470.

begijnen, leefden in gemeenschap, legden tijdelijk twee geloften af (de gelofte van gehoorzaamheid en de gelofte van kuisheid) en leefden van eigen goederen. In dit hoofdstuk willen we enkele niet-religieuze aspecten uit het dagelijkse leven van de begijnen belichten.

Het werk

Zoals dit in de middeleeuwse Ieperse hoven het geval was, bleef ook in de Nieuwe Tijd het begijnenleven gekenmerkt door twee constanten: religie en werk⁴²⁶. Toch kreeg de religie in de Nieuwe Tijd stilaan maar zeker meer aandacht. De contrareformatorische geest die door de meeste instellingen waaide was hier uiteraard niet vreemd aan. Waarschijnlijk werden de Ieperse begijnen gaandeweg uit andere (rijkere) bevolkingsgroepen gerecruiteerd. Aangezien de vrouwen intussen andere middelen van bestaan hadden, kwam het werk soms op een tweede plaats te staan.

Volgens de Ieperse begijnhofregel van 1597 wordt van de begijnen verwacht dat ze *naarstig arbeiden om hun brood te winnen*⁴²⁷. Ze moesten echter tevreden zijn met het werk dat God hen gaf ... Of hier een allusie werd gemaakt op het verhaal van Maria en Martha blijft de vraag. Er wordt uitdrukkelijk vermeld dat er na 10 uur 's avonds niet meer mag worden gewerkt. Iedereen diende dan een avondgebed op te zeggen en daarna te gaan slapen⁴²⁸.

Vermoedelijk wijdden de Ieperse begijnen hun leven aan dezelfde zaken als hun lotgenoten in de andere Vlaamse hoven: onderwijs, handwerk, ziekenzorg en gebed. De regel van het hof uit 1597 verbood jongens te onderwijzen en te laten inwonen, hoe jong ze ook zijn⁴²⁹. De Vroede spreekt zich niet duidelijk uit over eventueel meisjesonderwijs in het Ieperse begijnhof in de Nieuwe Tijd⁴³⁰. De moge-

---

426 Simons schrijft treffend dat enkel een begijn zich ongestoord en in volledige vrijheid aan beide kon overgeven (W. SIMONS, *Begijnen in de Middeleeuwen*, 7).

427 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

428 LUYTEN, *Het begijnhof van Hasselt*, 164. Ook in Hasselt mochten de begijnen na 9 uur 's avonds niet meer werken. Zo verschenen ze uitgerust in de ochtenddienst.

429 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

430 M. DE VROEDE, *Religieuses et béguines enseignantes dans les Pays-Bas méridionaux et la principauté de Liège aux XVIIe-XVIIIe siècles*, Leuven, 1996, 135 : in Ieper waren, zoals op andere plaatsen alleen zeer jonge jongens toegelaten ; DE VROEDE, 123 : Misschien hielden de Ieperse begijnen zich niet met onderwijs bezig ...

lijkheid blijft echter open⁴³¹. Wel verliet Therese Wijvekens in 1769 het begijnhof nadat ze in 1766 directrice geworden was van de Ieperse armenschool Lamotte. Ze gaf er vermoedelijk reeds jaren voordien les, want ze werd door de stichteres zelf als haar opvolgster aangeduid. We vonden geen andere voorbeelden van lesgevende begijnen, wat niet wegneemt dat ze er mogelijk zijn geweest. Van de activiteiten van juffrouw Wijvekens was ook geen spoor te vinden in het archief voor ze het hof effectief verliet.

Het Ieperse begijnhof was gesticht met de intentie van ziekenverpleging⁴³². In de Nieuwe Tijd bleef hier echter weinig tot niets van over. Als schamele restant merken we een infirmeriekamer in het convent. Zieke begijnen werden in deze kamer verzorgd. De geneesmiddelen voor zieke begijnen werden gekocht op kosten van het hof. Ook de dokterskosten werden door de gemeenschap gedragen. Dit is een sociale opstelling in vergelijking met bijvoorbeeld het Kortrijkse begijnhof, waar geen algemene regeling werd getroffen tot financiële steun aan zieke medebegijnen⁴³³.

We kunnen met zekerheid zeggen dat minstens één iemand in het begijnhof zich onledig hield met het gieten van kaarsen⁴³⁴. Dit kan echter ook tot de taken van de kosteres hebben behoord. Daarnaast werd er jaarlijks betrekkelijk veel geld uitgegeven aan het herstellen van waskuipen. Op het einde van de 18de eeuw was er zelfs discussie in het hof over het bouwen van een nieuw washuis. Dit kan wijzen op waswerk. Grof naaiwerk werd uitbesteed en van kantwerk was in geen enkele bron sprake. Ook van het bakken van misbrood voor derden was nergens sprake. Toch bestond er in het convent een gemeenschappelijke *werkkamer*.

---

431 O. COLPAERT, *Korte geschiedenis van het Lager Onderwijs te Ieper*, Ieper, 1901, 52 In 1753 was er in het begijnhof volgens Colpaert één erkende lerares : Jacoba van Kerckhove. We vonden deze naam echter in geen enkele bron terug. Het was geen begijn, nog een huurster van één van de huizen in het hof.

432 DE PUE, *Geschiedenis van het oud Dominikaner klooster te Ieper*, 55 en DE VROEDE, *Religieuses et béguines enseignantes*, 111.

433 BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijnhof*, 47.

434 Er is verschillende keren sprake van bestellingen van was en niet van kaarsen C.O.O. 802/17.

Inkomsten buiten het werk

De lijfrenten

De begijnen in Ieper trokken een vast inkomen uit een rente die zij -zeker in de 18de eeuw- verplicht meebrachten bij hun intrede⁴³⁵. Dit werd de *burse* genoemd⁴³⁶. De Vroede stelt dat dit in veel hoven het geval was. Volgens hem lag de betrokken rente meestal tussen de 18 à 24 gld. per jaar⁴³⁷. Dit was bijvoorbeeld in het begijnhof van Rijsel het geval, maar niet in Kortrijk⁴³⁸.

In concreto bracht deze rente in het Ieperse hof in 1740 voor praktisch alle begijnen jaarlijks 48 lb. par. op. Enkel begijn De Boer bleek een rente van 36 lb. par. te hebben gefundeerd⁴³⁹. Deze rente werd aan iedere begijn afzonderlijk uitbetaald op de verjaardag van haar intrededatum⁴⁴⁰. In 1741 wordt juffrouw Van Zuutpene 54 lb. par. lijfrente uitbetaald en juffrouw De Vulder 60. In 1785⁴⁴¹ krijgen praktisch alle begijnen 24 gld. B.c. (48 lb. par.). Dit is niet het geval voor de begijnen Quintin, Hughebaert en Obaey die slechts 18 gld. krijgen (36 lb. par.). Begijn De Graeve krijgt er 21 (42 lb. par.).

---

435 In de 17de eeuw komt een lijfrente veel minder voor. Zo trekken in 1668-1669 slechts 5 begijnen op 11 een lijfrente. Dit is het geval voor Joanna Meeze (2 keer 36 lb.par.), Martynken Vandepitte (48 lb.par.), Marie de Clerq (72 lb.par.), Marie Vandermeersch (54 lb.par.) en Joorinken Allein (12 lb.par.). Vermoedelijk was voor de tweede helft van de 17de eeuw het intrededatum dus niet zo hoog en zeker niet gelijklopend en verplicht voor alle begijnen. Door hiaten in het bronnenmateriaal kunnen we deze stelling echter alleen staven met bovenstaande gegevens (AK 118 Hofrekening 1667-1668, f° 34 v°).

436 SAI, C.O.O. 799/3 (Geschiedkundig verslag).

437 DE VROEDE, *Religieuses et béguines enseignantes*, 111.

438 Vgl: BAERT-VANDENBERGHE, *Leven in het Kortrijkse begijnhof*, 170 waar arme begijnen leningen of schenkingen kregen. Ze konden vaak ook tegen gering huurgeld in het armenconvent wonen. Door de lijfrenten en pensioenen was dit in Ieper ondenkbaar, zeker in de Nieuwe Tijd.

439 SAI, C.O.O. 860/25, 861/19 (Hofrekeningen 1739-1740 en 1740-1741).

440 Een steekproef leert ons dat de herinnering echt levendig werd gehouden en dat steevast elk jaar de betaling één keer gebeurde op de verjaardag van de definitieve intrede. Bijvoorbeeld : SAI, C.O.O. 860/22. Dit gegeven werd dan ook gebruikt om de intrededata op de lijst achteraan toe te voegen.

441 SAI, C.O.O. 904/36 (Hofrekening 1783-1784).

Het pensioen en de kleine jaargetijden

Naast de lijfrenten, die eigenlijk niets anders waren dan een verplichte inkomensverzekering bij intrede, werd het inkomen van de begijnen aangevuld met een deel van de opbrengsten van het hof zelf, het pensioen genoemd. In 1738 werd aan de 12 begijnen samen een pensioen van 1248 lb. par. uitbetaald. Dat is 102 lb. par. per persoon⁴⁴². Daarnaast werd er voor elke begijn 78 lb. par. opgetekend als *ordinaïr pensioen*⁴⁴³. Het volgende jaar krijgen 10 begijnen elk 104 lb. par. aan eigen pensioen. In 1767 ontving de opperjuffrouw 156 gld. (312 lb.par.) en de begijnen 52 gld. B.c.⁴⁴⁴ (104 lb.par.). Dit was in 1780 nog steeds het geval⁴⁴⁵.

Op 5 december 1781 wendden begijnen Waels en Vandermeersch zich tot de opperjuffrouw en voogden van het begijnhof. Ze spraken in naam van de gemeenschap (of beweerden in naam van de gemeenschap te spreken). Hun *pensioen* volstond absoluut niet meer volgens hen. *Den dieren tijd* in acht genomen en de *augmentatie vande pachten* besloten de voogden inderdaad de leefgelden van de begijnen op te trekken met 14 gld. courant per jaar. Dit was herroepbaar door een resolutie van het hofbestuur. De opperjuffrouw kreeg ook een stijging van haar *pensioen* met 14 gld.. Ze kreeg dus niet een dubbele stijging⁴⁴⁶. Voortaan ontving de opperjuffrouw een pensioen van 170 gld., de andere vrouwen van 66 gld. B.c.⁴⁴⁷.

Op 25 november 1786 werd opnieuw om *augmentatie* gevraagd door ouderlinge Waels. Alle levensmiddelen en kleren waren volgens haar duurder geworden zodat het pensioen was niet meer volstond om te leven⁴⁴⁸. Ongeveer een maand later werd gewag gemaakt van een extraordinaire toelag van de begijnen en de opperjuffrouw. Werd het probleem aan de hand van een lijfrentestichting opgelost? Meer specifieke gegevens over dit feit werden niet teruggevonden. In 1789 was de bovenstaande maatregel nog steeds van kracht⁴⁴⁹. Acht jaar

442 SAI, C.O.O. 859/16 (Hofrekening 1738-1739).

443 SAI, C.O.O. 859/21 (Hofrekening 1738-1739).

444 SAI, C.O.O. 887/26 (Hofrekening 1766-1767).

445 SAI, C.O.O. 899/30 (Hofrekening 1778-1779).

446 SAI, C.O.O. 802/6 (Hofrekening Resolutieboek begijnhof).

447 SAI, C.O.O. 902/22 (Hofrekening 1781-1782).

448 SAI, C.O.O. 802/8 (Resolutieboek begijnhof).

449 SAI, C.O.O. 887/31 (Hofrekening 1766-1767).

later is men echter overgestapt naar een systeem van maandelijks betalingen⁴⁵⁰. Na de afschaffing van het hof werden de renten verder uitbetaald, maar deelname aan de algemene inkomsten zat er natuurlijk niet meer in⁴⁵¹. De begijnen kregen geregeld de kans enkele stuivers bij te verdienen bij de *kleine jaargetijden* in het hof. Grosso modo gaat het hier over een som tussen de 2 en de 3 lb.par. per begijn per jaar⁴⁵².

Bedelingen in geld en in natura

In verschillende rekeningen wordt melding gemaakt van een bedeling per begijn. Dat is bijvoorbeeld het geval voor het feest van Sint-Christina. Hierbij kreeg elke begijn halfweg de 18de eeuw⁴⁵³ ongeveer 2 lb.par.. Op het feest van de kerkwijding kreeg elke begijn halfweg de 18de eeuw ongeveer 2 lb.par., maar ook de voogden en de ontvanger werden met 4 lb.par. bedacht. Er was eveneens een bedeling op Sint-Maartensdag (11 november). In 1738 kreeg elke begijn op deze feestdag 2 lb.par.. Bij bijna alle bovenstaande feesten kreeg de opperjuffrouw het dubbele. Onze-Lieve-Vrouw-Tenhemelopneming was goed voor een gulden voor elke begijn en voor de opperjuffrouw. Sint-Thomasdag werd gevierd met een bedeling van een gulden voor elke begijn in 1665. De opperjuffrouw kreeg opnieuw het dubbele. Dertiendag, vastenavond en vette donderdag leverden dezelfde tractatie op. Op Sint-Jansdag en Sint-Jacobsdag werd elke begijn eveneens met 1 gulden bedacht, de opperjuffrouw kreeg 2 gulden en de ontvanger ook 1 gulden. Op Sint-Beggadag (december) kreeg elke begijn in 1665 dan weer een gulden, de opperjuffrouw kreeg uiteraard het

---

450 In de troebele tijden van de Franse Revolutie was het echter niet aangewezen alle redenen van het doen en laten in het hof op papier te stellen en na te laten. We konden bijgevolg niet achterhalen waar de plotse bedelingen van 171 gld. tot 386 gld. per persoon voor twee maanden vandaan kwamen SAI, C.O.O. 915/17 (Hofrekening 1795-1796).

451 SAI, C.O.O. 1801 (Rekening Burgerlijke Godshuizen, 1807).

452 SAI, C.O.O. 858/32 : 1702 totaal 32 lb.par. in rekening gebracht. Dit te verdelen over 12 en de opperjuffrouw dubbel. Voor 1740 werd er aan de begijnen 32 lb.par. betaald (SAI, C.O.O. 860/17), in 1741 (eigenlijk juli 1740-juli 1741) voor 12 begijnen 32 lb.par. (SAI, C.O.O. 861/15), in 1785 zijn dat 16 gld. (SAI, C.O.O. 904/24).

453 SAI, C.O.O. 904/28 (Hofrekening 1785) Dit werd 1 gld. voor 13 begijnen en hun pastor, 2 gld. voor de voogden.

dubbele. Op kerstdag, Pasen en Pinksteren waren er voor elke begijn in de 17de - 18de eeuw 15 stuivers voorzien. De opperjuffrouw kreeg 3 ponden en de ontvanger 25 stuivers⁴⁵⁴. Bij de auditie van de rekening kreeg elke begijn 4 lb.par.⁴⁵⁵. Dit was een traditie gedurende de hele Nieuwe Tijd. De opperjuffrouw besloot daarnaast nog tot bedelingen belopende over het jaar 1700-1701 tot 113 lb.7 s.par..

Naast de geldelijke bijdrage van het hof waren er geregeld bedelingen in natura. Zo werd op 14 december 1779 opgetekend dat vanaf 1 augustus van dat jaar 200 *iepen claweur* aan 35 gulden voor 100 en 300 *mutsaerders*⁴⁵⁶ aan 12 gulden voor 100 in rekening mochten worden gebracht ten behoeve van de vergaderingen gehouden bij de opperjuffrouw. (Voordien waren dat er van elk 200⁴⁵⁷). De begijnen in het convent krijgen via de conventmeesteres 200 *mutsaerders* (voordien 100) ieder en 50 *iepen claweur*⁴⁵⁸. Deze bedeling gebeurde zeker al de hele 18de eeuw, alleen de hoeveelheden en de prijzen ondergingen kleine veranderingen⁴⁵⁹. Het hout werd meestal geleverd door de pachters van de hofsteden van de begijnen⁴⁶⁰.

Naast deze bedelingen vielen ongetwijfeld ook de bedelingen van bier in de smaak. In het convent werden in 1665 7 halve tonnen *grootbier*⁴⁶¹ bedeed, naast 39 halve tonnen *cleenbier*. Dit kostte de

---

454 RAB, AK, 118 (Hofrekening 1667-1669 f° 25 v°).

455 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 859/20 (Hofrekening 1738-1739), RAB, AK, 118 (Hofrekening 1665-1666 f° 22 r°).

456 Houtbundel (J. WEYNS, *Volkshuisraad in Vlaanderen*, 1974, 48).

457 Bijvoorbeeld : SAI, C.O.O. 859/22 : in 1739 zelfs slechts 100 *mutsaerden* en 50 *iepen claweur* : 860/20.

458 SAI, C.O.O. 802/4 (Resolutieboek).

459 SAI, C.O.O. 858/36 : 200 *iepen claweur* aan 3 lb.per 100 en 200 *mutsaerders* voor de opperjuffrouw. 100 *mutsaerders* en 50 *iepen claweur* voor het convent. Bijvoorbeeld ook : SAI, C.O.O. 861/18, SAI, C.O.O. 904/32. In 1785 is hier nog niets aan veranderd, behalve dan dat de 50 *mutsaerden* op dat moment 15 gld. per stuk mogen kosten. RAB, AK, 118 (Hofrekening 1665-1666 f° 28 v°) in 1665 werd er 150 *claweur* aangekocht tegen 3 lb. voor de opperjuffrouw en 450 voor het convent tegen 3 lb.per 100. Dit kostte samen 270 lb.par.. Er werden 1300 *mutsaerts* aangekocht voor de huizen en 400 voor de opperjuffrouw, 900 voor het convent. Dit kostte 312 lb.par..

460 Bijvoorbeeld in 1763-64 door Anthone Verbrugge SAI, C.O.O. 885/38 (Hofrekening 1764-1765).

461 Goed bier (dobbels, groot, dik, sterk, zwaar bier). Dit bier wordt gemaakt van de eerste struik of eerste aftreksel van de gekookte mout. Slap bier (half, klein, enkel, dun, drinkebier) wordt gemaakt van de tweede struik. (WEYNS, *Volkshuisraad in Vlaanderen*, 577)

gemeenschap 105 lb.4 s.par.. De accijnzen bedroegen nog eens 29 lb. 10 sch.⁴⁶². In 1700-1701 is er sprake van een bedeling van *kleenbier* en *eenigh grootbier*⁴⁶³. Daarnaast kregen de begijnen (zowel deze in het convent als *ter poorte*) 9 lb.par. voor een *quartier grootbier*. In 1740-1741 is er sprake van een *vatken en half grootbier*. Dit kostte het hof 99 lb.par. voor de toenmalige 11 begijnen (opperjuffrouw exclusief)⁴⁶⁴. De begijnen die apart woonden kregen zowel hun bierbedeling als de andere bedelingen zelf in handen. Ze ontvingen evenveel als de conventbegijnen.

De oude karnemelkbedeling werd zeker voor 1665 omgezet in een bedeling van 1 gulden per begijn elk trimester, de opperjuffrouw kreeg naar oude gewoonte het dubbele. Samen betekent dit 100 lb. par. ten laste van de rekening van 1665-1666⁴⁶⁵.

De *minuteyten* van het convent werden door de gemeenschap betaald. De begijnen in de huizen konden hier niet van meegenieten. Zo werd het convent in 1700-1701 bijvoorbeeld bedacht met 83 lb. roeten kaarsen⁴⁶⁶.

Halfweg de 18de eeuw kreeg een gemiddelde begijn in het Ieperse begijnhof jaarlijks: 48 lb.par. lijfrente, 102 lb.par. pensioen, 2 lb.par. uit de kleine jaargetijden en 6 lb.15 stuivers par. uit bedelingen in het hof. Dit maakt samen iets meer dan 150 lb.par. per jaar. Daarbij kwamen nog bedelingen van bier, kaarsen en hout. Afgezien van het feit dat de begijnen in gemeenschap leefden en dus geen kosten hadden aan huisvesting blijft dit toch weinig. Begijnen die geen eigen middelen hadden uit renten, pachten e.d. waren dus genoodzaakt te werken voor de kost. Aangezien dit echter tot het louter persoonlijke leven van de begijnen behoorde zijn er in het archief van het hof - zoals eerder vermeld - bitter weinig sporen van de verschillende manieren van inkomstenverwerving te achterhalen.

462 RAB, AK, 118 (Hofrekening 1665-1666 f° 28 v°).

463 Bijvoorbeeld : SAI, C.O.O. 858/37 (Hofrekening 1700-1701).

464 SAI, C.O.O. 861/18 (Hofrekening 1740-1741).

465 RAB, AK, 118 (Hofrekening 1665-1666).

466 SAI, C.O.O. 858/36 (Hofrekening 1700-1701).

Levensgewoonten voor begijnen en bezoekers

De regel schreef de begijnen een vreedzame en waardige levenswandel voor. Ze mochten niet omgaan met ondeugdzaamheden, noch op minder eerbare plaatsen komen. Bovendien moesten ze er overal en altijd op letten dat het hof niet in opspraak kwam. Er konden geen mannen, jongens noch vrouwen (uitgenomen moeders) bij de begijnen inwonen tenzij de begijnen hiervoor uitdrukkelijk toestemming kregen⁴⁶⁷. Hetzelfde gold voor de personen die bij de begijnen *naar schole* gingen. In de huizen van het hof mochten volgens de regel uit 1597 enkel ongehuwde vrouwen wonen⁴⁶⁸.

Na 9 uur 's avonds werden er geen maaltijden of *zittinghen* meer gehouden in het convent. Iedereen moest dan naar zijn eigen cel vertrekken en daar de rest van de avond en nacht doorbrengen⁴⁶⁹.

De begijnen mochten geen ruzie zoeken. In het begijnhof werd niet luid geroepen of gelachen en ook alle andere ongemamierdheid was uit den boze. Onbetamelijke liedjes en spelletjes zouden niet geduld worden ...

De woning

In tegenstelling tot het Kortrijkse begijnhof woonden de meeste Ieperse begijnen in het begijnenconvent, soms het *klooster* genoemd. In dit klooster leefden er in het begin van de 18de eeuw een achttal begijnen onder toezicht van de conventvrouw. De regel verraadt enkele betrachtingen uitdrukkelijk: zo was het de begijnen verboden in elkaars cel te gaan babbelen. Ze mochten ook onder geen beding samen in één bed slapen⁴⁷⁰. Wie liever wat meer privacy had, kon na enige tijd verhuizen naar een van de vier begijnhofhuizen⁴⁷¹. Deze

---

467 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

468 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

469 Deze regeling werd ook in het Hasseltse begijnhof in dezelfde periode aangetroffen. (LUYTEN, *Het begijnhof van Hasselt*, 164).

470 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

471 Dit was niet ongewoon. Bijvoorbeeld in Sint-Truiden verbleven de begijnen minstens tot hun 23ste in het convent, in Tienen moest dit minstens nog vijf jaar na de professie. Hoewel er geen officiële regeling was in Ieper, lag de gewoonte hier toch in dezelfde lijn. PHILIPPEN, *Onze begijntjes*, 1944, 72.

huizen waren in de Nieuwe Tijd te huur. De rijkste begijnen huurden een volledig huis. Minder kapitaalkrachtige begijnen of begijnen die minder wensten te spenderen aan hun woning konden één of meerdere kamers huren in deze huizen. Het is moeilijk na te gaan welke de beweegredenen waren voor de keuze van sommige begijnen voor een huis. De regel vermeldt enkel dat *wie het te zeer moeitelick valt* in het convent mag wonen⁴⁷². Het ging hier zeker niet altijd om de oudere begijnen. Zo woonden in de vier huizen van het hof in 1779 twee begijnen die nog geen 10 jaar in het hof waren.

In tegenstelling tot de gewoonten in de meeste begijnhoven⁴⁷³ konden er in het Ieperse hof geen huizen worden aangekocht. Wie in een huis wilde wonen kon niet anders dan het pachten. De pacht-sommen lagen redelijk hoog.

De huizen waren dus duidelijk eigendom van de gemeenschap. De eerste woningen die door de begijnen op de laatste locatie van het begijnhof werden gebouwd waren uiteraard nog van hout. Wanneer het versteningsproces plaatshad is ons niet bekend, noch wie de stenen gebouwen financierde⁴⁷⁴. In de 18de eeuw werden deze huizen voorzien van *citernes*. Deze en andere verbouwingen gebeurden op kosten van het begijnhof.

In de praktijk was het convent vermoedelijk meteen een soort uitgebreid noviciaat. De jongste begijnen verbleven er immers altijd. Na verloop van tijd konden de begijnen een kamer of een huis in het hof huren. Wonen in het convent was kosteloos. Elders bleven vooral armere begijnen in een convent wonen.

Het hof voorzag het novicenconvent van enkele benodigdheden. Zo was er bijvoorbeeld de jaarlijkse levering van *wascuypen*⁴⁷⁵. Verder leverde de conventoverste aan haar begijnen *roeten keerssen*⁴⁷⁶. In 1665 vernieuwde men eenmalig de *pluimen tot het vullen van de bedden*. De 36 lb.17s. die hiervoor nodig waren, werden betaald door de

---

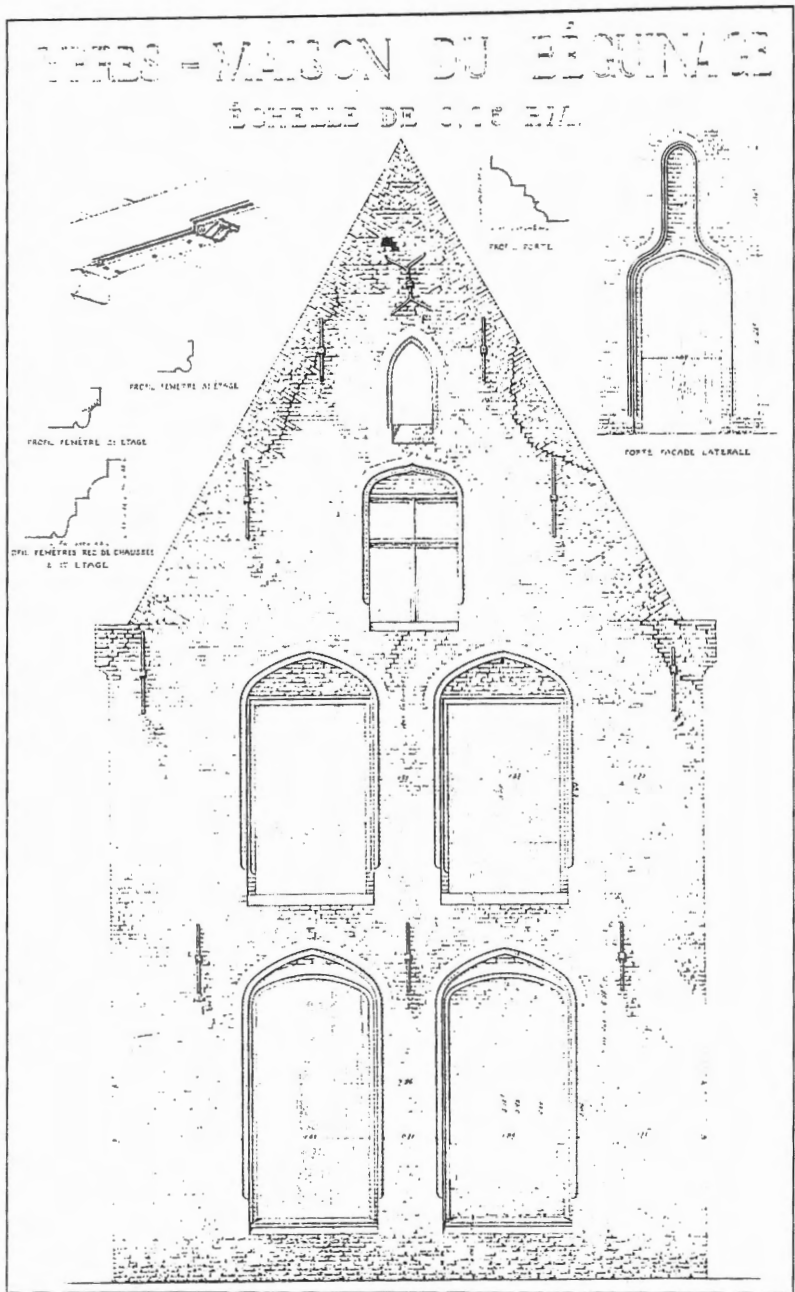
472 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

473 Bijv. VERMUYTEN, *Vlaamse begijnhoven*, 23. In het Antwerpse hof werden de huizen gekocht voor één of twee levens.

474 Op foto's rest ons wel het jaartal 1638 in een medaillon op de voorgevel van één van de huizen.

475 SAI, C.O.O. 860/28 (Hofrekening 1739-1740).

476 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 904/37 deze kostten het hof in 1784-1785 50 gld. 17 st. B.c.

Tekening van een huis in het begijnhof in 1917. (uit H. Stynen e.a., *Het verwoeste gewest. 15/18 Mission Dbnicque*, Brugge, 1985)

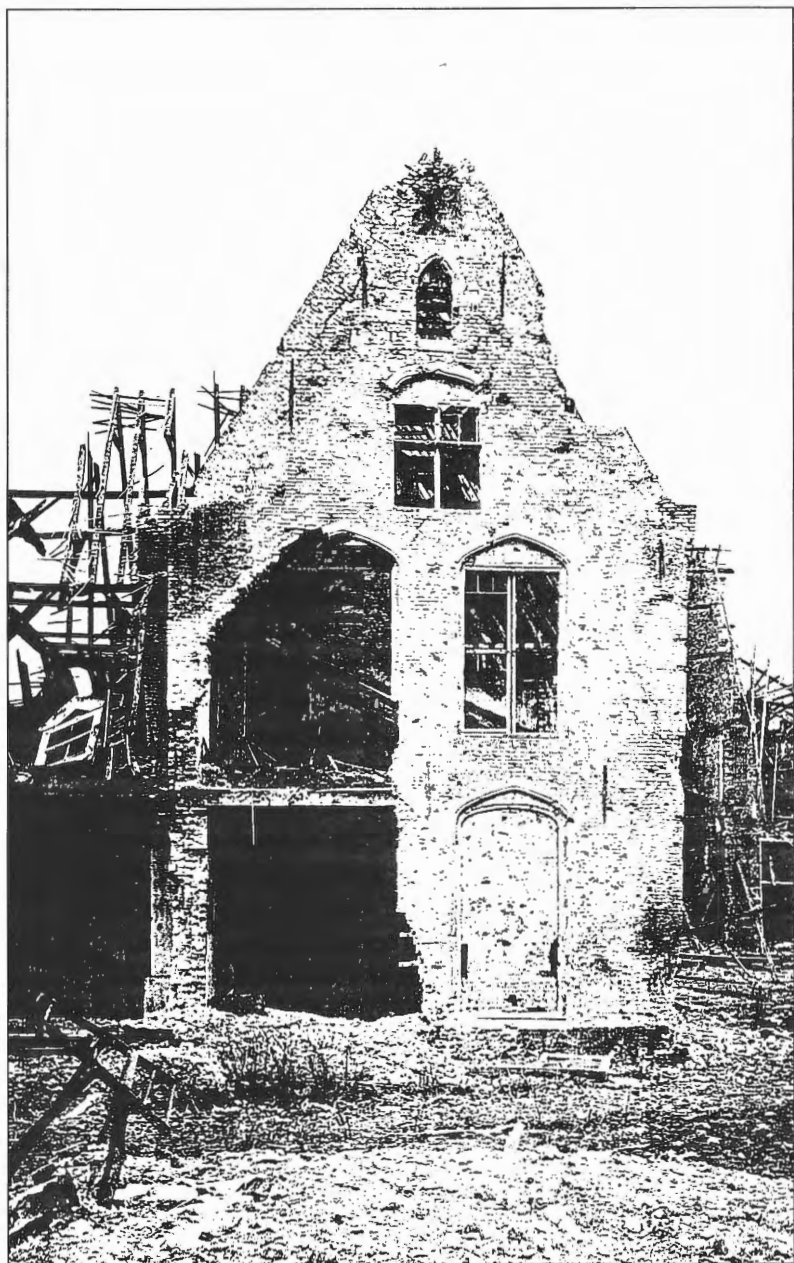

Foto van een huis in het begijnhof in 1917. (uit H. Stynen e.a., *Het verwoeste gewest. 15/18 Mission Dhuicque*, Brugge, 1985)

gemeenschap. Ook verbouwingen aan het convent gebeurden op kosten van de gemeenschap⁴⁷⁷.

Het gebrek aan ego-documenten speelt ons parten bij het achterhalen van het interieur van de Ieperse begijnenwoning. Van de begijnen werd soberheid verwacht⁴⁷⁸. Het ziet ernaar uit dat het convent niet al te rijkelijk was gestoffeerd. Alle begijnen beschikten over een gelijkaardige schapraai⁴⁷⁹. Bij hun intrede dienden ze slaaperief mee te brengen en ook lijnwaad en twee stoelen⁴⁸⁰.

Dagelijkse voeding en feestmaaltijden

Aangezien de begijnen in de regel niet in gemeenschap van goederen leefden, waren de maaltijden voor hen een persoonlijke aangelegenheid. Vermoedelijk geldt de voorstelling van Philippen⁴⁸¹ als zouden de begijnen elk apart, aan een schapraai met berd, hun eigen maaltijden nuttigen. Dit gebeurde volgens hem ook in de novicenconventen. De begijnen beschikten over apart eetgerei en de maaltijd verschilde van begijn tot begijn.

Op geregelde tijdstippen werd tijdens de 18de eeuw een collectieve maaltijd gehouden in het hof. Deze vonden plaats in het huis van de opperjuffrouw⁴⁸². Dit gebeurde zeker wanneer een nieuwe begijn intrad, want de akte van intrede stipuleert duidelijk dat er geld moest worden voorzien voor een *recreatiemaaltijd*⁴⁸³. Deze maaltijden waren in de tweede helft van de 18de eeuw vaak heel copieus. Dit blijkt uit een klacht van pastor Walwein en de voogden uit 1777. De klacht werd opgesteld naar aanleiding van de professie van begijn Obacy. Sinds 1771 hadden zich een tweetal meisjes gemeld voor de proeftijd. Omwille van de hoge dote lieten ze zich echter ontmoedigen. De ene trok naar de abdij van Roesbrugge en de andere werd novice bij de norbertinessen in Veurne. Ondertussen waren beiden

---

477 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 872 (Hofrekening 1751-1752).

478 PHILIPPEN, *De begijnhoven*, 184.

479 Eenvoudige kast, zowel als provisie- als opbergkast gebruikt. (WEYNS, *Volkshuisraad in Vlaanderen*, 253).

480 Bijv. SAI, C.O.O. 801/56, SAI, C.O.O. 802/14 (Resolutieboeken begijnhof).

481 PHILIPPEN, *Onze begijntjes*, 102.

482 SAI, C.O.O. 884/25 (Hofrekening 1762-1763).

483 Bijvoorbeeld : 860/19 (Hofrekening 1739-1740).

religieuzen geworden⁴⁸⁴. Dit werd door begijn Obaey als aanleiding aangegrepen om bij de pastor van het hof haar beklag te doen. Hoewel deze klacht in het begijnhofarchief geen enkel spoor heeft nagelaten, hadden we het geluk dit stuk in een onafhankelijk fonds van het Ieperse stadsarchief terug te vinden. Obaey stelde dus dat het hof veel goede (en niet onbemiddelde) kandidaten verloor, door de hoge kostprijs van de intrede, maar vooral door de hoge eisen voor eten en drinken bij deze intrede. Dit vond ze ongehoord. In 1757-1758 schrapten de voogden al eens de tweede feestdag bij een intrede. Sedert enkele jaren echter had men de draad weer opgenomen en er werd -zij het in afnemende mate naar het einde toe- nu vier dagen gefeest bij een nieuwe intrede.

Bij zo'n feest waren er 50-70 personen (familie, vrienden en mede-begijnen) aanwezig. De ene wilde natuurlijk niet onderdoen voor de andere en er werd duchtig uitgegeven. Als voorbeelden haalde begijn Obaey de feesten aan van begijn Verleure, van begijn Delfortire en van begijn Boutens. Geen enkele akte verplichtte echter tot deze maaltijd.

Concreet werd er gestart de avond van de eerste ontvangst op het hof met een recreatiemaaltijd voor 27 à 28 personen. Dezelfde recreatie werd verwacht bij de tweede ontvangst en op het einde van het noviciaat. Vroeger waren dat wat versnaperingen en een glas wijn, nu ging het om een volledig souper. Op de dag van de professie en de dagen erna werd er gefeest. De opperjuffrouw vroeg begijn Obaey een voorschot van 200 gulden, terwijl haar nicht Moncomble reeds voor ham, kaarsen en dessert zorgde. Van dit geld zou vier dagen worden gegeten en gedronken, niet alleen 's middags, maar ook 's avonds en gedurende de hele nacht. Het voorstel wilde het aantal dagen, het gespenseerde geld en de hoeveelheid eten verminderen tot 2 dagen na de professie⁴⁸⁵. Daarna mocht de gemeenschap (en enkel zij) de resten opeten. Alleen de conventbegijnen zouden hiervan kunnen profiteren.

Hoewel er in eerste instantie plannen waren om dit probleem aan de bisschop voor te leggen, gebeurde dit waarschijnlijk niet. De opperjuffrouw leverde als bewijs van het tegendeel een rekening af

484 SAI, F.C. 24/12 (Bevoegdheden onder privéraad, 1772).

485 Het was niet zo ongewoon dat op begijnhoven meer dan twee dagen werd gefeest bij een professie. Dat gebeurde bijvoorbeeld ook in 1687 in het hof van Tienen (PHILIPPEN, *De begijnhoven*, 213).

van de intrede van begijn Wijvekens. De lijfrente van 480 gulden betekende de grootste kost. Daarnaast betaalde deze begijn 100 gulden voor de kerk van het hof en iets meer dan 5 gulden voor wijn bij de recreaties. 109 gulden gingen naar het hout voor haar bed en dergelijke. 25 gulden werden betaald aan het convent. Er werden iets meer dan 120 gulden lijnwaad voorzien en de ring, de pastor en de voogden waren betaald bij het steedsel met een kleine 70 gulden. De tweede en de eerste receptie samen kostten begijn Obaey slechts 45 gulden en de derde recreatie op de dag van de professie bedroeg geen 110 gulden. De muziek en de kaarsen tijdens de dienst kostten 20 gulden en er werden een kleine 90 gulden uitgegeven aan andere kleinheden. Samen kostte de intrede van begijn Wijvekens 1306 gld., 8 st. en drie den.. De opperjuffrouw voegde hieraan toe dat er in het verleden begijnen waren die tot 1800 gulden moesten neertellen. Bovendien maakten de pastor en de voogden misbaar over zeer oude gebruiken in het hof. Over dit probleem werd in de administratie van het hof in alle talen gezwegen, zodat we niet konden achterhalen wat er werd beslist.

Toch bleef het geval pastor Walwein bezig houden, want in een brief van 28 februari 1772 vroeg hij pastoor Thijs, zijn collega uit het Brusselse hof om raad. Een edict van de Geheime Raad als zouden alle richtlijnen bij het aanvaarden van nieuwe vrouwen verboden zijn, baarde Walwein zorgen. Daarom vroeg hij zijn collega of de onkosten voor een maaltijd, het inrichten van een kamer en kleren, 80 lb.gr. voor een lijfrente en 100 gulden voor de kerk ook zouden moeten worden verstaan onder het voorschreven edict. De pastoor antwoordde hem dat de begijnen niet vielen onder het edict van 13 mei omdat ze geen religieuzen waren. Volgens hem heeft men wel het recht op geld voor de kerk, maar in Brussel waren dergelijke praktijken wel al sinds 1750 afgeschaft!

Gobert, advocaat van het magistrat in Gent antwoordde op 16 maart 1772 in dezelfde zin op de vraag van Walwein. De hoven vielen niet onder het edict van 13 mei 1771. Ook in het Gentse hof werd er bij een professie gefeest. Hoewel de voogden er nog niet helemaal gerust in waren en er nog een drukke correspondentie zou volgen, werden de Ieperse begijnen op 18 april 1772 definitief gerustgesteld. Ze mochten professies blijven vieren (als de bijhorende feesten maar binnen de perken bleven).

Naast deze intredemaaltijden werd er op bescheidener voet gefeest op de feestdagen van de H. Begga, de H. Christina en de H. Thomas en de verjaardag van de kerkwijding. Het geld voor deze maaltijden werd gehaald uit fundaties. Men noemt ze in het hof de *grote maaltijden*. In 1665 werd voor de feesten van de kerkwijding en Sint-Thomas 12 lb. 18s. uitgegeven⁴⁸⁶. In 1668 kostten de feesten van Sint Jozef, Sint Christina, Onze-Lieve-Vrouw Tenhemelopneming, de H. Begga en Sint-Thomas samen 120 lb.par.⁴⁸⁷. In 1739-1740 werd in het Ieperse hof bijvoorbeeld voor 379 lb. 7s. par. gefeest op Sint-Christina's feestdag, het feest van de kerkwijding, Sint-Beggadag, Sint-Thomas en de beide eerste feesten in 1740⁴⁸⁸. In 1740-1741 schoot de opperjuffrouw in totaal voor de feesten van de H. Begga, de H. Thomas en de dag van de laatste rekening van de ontvanger 135 lb. 8 s. par. voor. Daarin waren enkele kleinere feesten begrepen, benevens enkele uitdelingen aan de begijntjes. Voor de feesten op de dag van de H.Christina en de kerkwijding werden 59 lb. 12s. neergesteld⁴⁸⁹. Daarnaast werd er 100 lb. 5s. par. gespenseerd aan wijnbedelingen op deze feestdagen. In 1765-1766 werd er op Sint-Begga, Sint-Thomas en Drie-koningen gevierd voor 48 gld. 45 st. Daarnaast werden er iets meer dan 45 gld. uitgegeven voor Sint-Christina en kerkwijding⁴⁹⁰. In 1785 werd voor de feesten van de H. Begga en de H.Thomas en Drie koningen 56 gld., 1 s. 3 st. B.c. neergesteld⁴⁹¹. In 1798 werd er voor deze feesten samen bijna 120 gld. uitgegeven⁴⁹².

Op Driekoningen, vette zondag, vastenavond, Pasen en Pinksteren was er een gewone feestmaaltijd. Hetzelfde gold voor de kleinere feesten. In 1665 werd voor Driekoningen, Sint-Maartensdag en vastenavond samen 96 lb. par. in rekening gebracht⁴⁹³ en twee jaar later 72 lb. par.⁴⁹⁴. Voor het slachtfest en feest van de appeloogst werd in 1665 24 lb. 2s. uitgegeven⁴⁹⁵. Het jaar daarop kostten dezelf-

486 RAB, AK, 118 (Hofrekeningen 17de eeuw).

487 RAB, AK, 118 (Hofrekeningen 17de eeuw).

488 SAI, C.O.O. 860/20 (Hofrekening 1739-1740).

489 SAI, C.O.O. 861/19 (Hofrekening 1740-1741).

490 SAI, C.O.O. 887/29-30 (Hofrekening 1766-1767).

491 SAI, C.O.O. 904/32 (Hofrekening 1783-1784).

492 SAI, C.O.O. 908/37 (Hofrekening 1787-1788).

493 RAB, AK, 118 (Hofrekeningen 17de eeuw).

494 RAB, AK, 118 (Hofrekeningen 17de eeuw).

495 RAB, AK, 118 (Hofrekeningen 17de eeuw).

de festiviteiten slechts 21 lb. 6 s. Voor bovenstaande feesten werd in 1666 114 lb. 10 s. in rekening gebracht. Voor al deze feesten samen werden er in 1667 meer dan 180 lb. par. neergeteld⁴⁹⁶. In 1701-1702 werd aan deze kleinere feesten grosso modo 2 lb. par. per persoon gependeed⁴⁹⁷. Gewoonlijk waren de voorbereidingen het werk van de opperjuffrouw, die vermoedelijk de bestellingen deed en betaalde. In 1738 werd er op de dag van de schinkelfeesten en op vastenavond in het convent feest gevierd. Dit waren de kleinere feesten. Omwille van de *cleenigheit van het import* mochten beide wel op dezelfde dag plaatshebben. Vermoedelijk moest de voorbereiding gebeuren door de jongste begijnen, want in dezelfde akte werd gestipuleerd dat er tot *solaes van deze jonge jousfrouwen* iemand mocht gehuurd worden om te koken. Men moest deze persoon wel kunnen betalen uit de fundatie van de feesten⁴⁹⁸. Bij gebrek aan meesteres stelde ontvanger Esnault Johannes in 1739 een kok aan die de maaltijd voorbereidde. Voor zijn werk en de leveringen rekende hij het hof 72 lb.7 s.par. aan⁴⁹⁹.

Bij feestelijke en bijzondere gebeurtenissen werden wijn en/of bier geschonken. In de rekening van 1665-1666⁵⁰⁰ worden 21 lb.12 s.ingebracht voor Spaanse wijn ter tractatie op Witte Donderdag van dat jaar⁵⁰¹. Deze som was niet constant, want in 1738 is er sprake van 30 lb. 16s. en in 1789 werden er maar liefst 61 gld. B.c. gependeed. In 1665 werd ook melding gemaakt van uitgaven voor *spijze* op de dag van de auditie van de rekening. Voor de begijnen ging het sluiten van de rekening zeker niet onopgemerkt voorbij. Het was overigens ook het enige moment waarop de gewone begijnen inzage hadden in het hofbestuur en de financiën van het hof⁵⁰². In 1765⁵⁰³ werd er een

496 RAB, AK, 118 (Hofrekeningen 17de eeuw).

497 SAI, C.O.O. 858/34 (Hofrekening 1700-1701).

498 SAI, C.O.O. 802/21 (Resolutieboek).

499 SAI, C.O.O. 859/30 (Hofrekening 1738-1739).

500 RAB, AK, 118 (Hofrekening 1665-1666) .

501 In 1758-1758 is er sprake van een tractatie van *muscadewijn* (SAI, C.O.O. 880/32). Dit was het resultaat van een zeer oude stichting. Op 1 februari 1285 schonk begijn Beatrice Cabillians een stuk grond buiten de Thoroutpoort aan het hof met als bedoeling een jaarlijkse bedeling te doen aan de begijnen op witte donderdag. (MERGHELYNCK 92). Andere bedragen: SAI, C.O.O. 904/34 (Hofrekening 1784-1785), SAI, C.O.O. 887/30 (Hofrekening 1766-1767) en SAI, C.O.O. 908/39 (Hofrekening 1787-1788).

502 In 1665 werd 69 pond 12 s. gependeed aan deze maaltijd. RAB, AK, 118 (Hofrekening 1665-1666 f° 23 r°).

503 SAI, C.O.O. 887/29 (Hofrekening 1766-1767).

distributie gedaan ter waarde van een goede 45 gld.. In 1789⁵⁰⁴ werden hieraan 66 gld. gespendeerd maar 6 jaar later waren dit er nog slechts 20⁵⁰⁵. Naast de gewone feesten werd in het jaar 1738 de viering van thuyndaghe⁵⁰⁶ apart vermeld. Ter gelegenheid van dit Ieperse feest lieten de begijnen een halve ton grootbier aanrukken. We vonden hetzelfde in de rekeningen van de daaropvolgende jaren. Dit bleef zo tot op het einde van de 18de eeuw. Naast alle bovenstaande feesten vermeldt de rekening van 1665-1666 een uitgave van 82 lb. 15 s. par. voor de kwartaalrecreaties. Vermoedelijk werd er dus nog meer gefeest in de 17de eeuw⁵⁰⁷! De tiendeverpachting gaf steeds aanleiding om wijn te schenken. In 1763-1764 werd hieraan in totaal 6 gld. 2 st. B.c. besteed⁵⁰⁸. Over festiviteiten bij jubilea (die in andere hoven soms uitvoerig werden gevierd) werd tot nu toe niets teruggevonden.

Hoewel de rekeningen heel moeilijk een gemiddeld besteed bedrag per begijn per periode laten uitrekenen (de posten worden zeer wisselend ingebracht en ze worden ook vaak heel vaag omschreven), probeerden we aan de hand van de gespendeerde bedragen en het vermoedelijke aantal begijnen in die respectievelijke jaren toch aan een zekere parameter ter vergelijking te geraken. We berekenden op deze manier het gespendeerde bedrag aan drank en voeding voor feestmaaltijden per begijn per jaar. Voor het eerste natrekbare jaar, het jaar 1665 ligt dit bedrag heel erg hoog (76 lb.par. per begijn). Bij gebrek aan een volledige reeks rekeningen kunnen we niet achterhalen of dit representatief is. Zeker is dat de feestmaaltijden in de 18de eeuw in de meeste hoven in omvang afnamen. In 1741-1744 schommelt het bedrag rond de 30 lb.par. per begijn. In de periode 1745-1750 werd een zeer wisselend bedrag uitgegeven aan feesten, vermoedelijk ten gevolge van de moeilijkere omstandigheden. Na 1750 werden er ongeveer 10 gld. B.c. per jaar per begijn gespendeerd. Dit bedrag werd in de jaren '60 van de 18de eeuw opnieuw tot een 15-tal gld. opgetrokken om na 1773 tot de Franse Revolutie op ongeveer 10

---

504 SAI, C.O.O. 908/37 (Hofrekening 1787-1788).

505 SAI, C.O.O. 914/39 (Hofrekening 1794-1795).

506 Bijvoorbeeld SAI, C.O.O. 861/19 (Hofrekening 1740-1741), SAI, C.O.O. 887/30 (Hofrekening 1765-1766), SAI, C.O.O. 884/26 (Hofrekening 1762-1763).

507 RAB, AK, 118 (Hofrekeningen 17de eeuw).

508 SAI, C.O.O. 885/18 (Hofrekening 1763-1764).

gld. B.c. per jaar per begijn te stagneren. In elk geval werd het monotone leven in het hof herhaaldelijk door feesten onderbroken.

Uitgaan

De regel van 1597 stelt dat niemand buiten het hof mocht komen zonder toestemming van de opperjuffrouw. Na zonsondergang mag er niemand zonder goede reden toestemming krijgen om uit te gaan. Wie met toestemming uit is moest in de winter om 8 uur en in de zomer om 9 uur opnieuw thuis zijn⁵⁰⁹.

Enkele plaatsen en feesten waren uitdrukkelijk en bij regel verboden voor de Ieperse begijnen. Zo mochten zij niet aanwezig zijn op kermissen en ommegangen, wereldlijke bruiloftmaaltijden, nieuwjaarsfeesten, Dertienavonden, vastenavondvieringen en andere, zeker niet als daar mannen op aanwezig waren. Huwelijksinzegeningen en doopplechtigheden mochten wel, maar enkel op voorwaarde dat de begijnen zich voornam gedroegen⁵¹⁰. Verder mochten de vrouwen geen huizen bewaken voor derden, geen ziekdienst doen, niet gaan koken of wassen buiten het hof, ... Ook mannenkloosters waren voor de begijnen verboden terrein⁵¹¹.

Bij het reizen moesten de begijnen zich laten vergezellen. Als ze weer terug in het hof waren, moesten ze zich bij de opperjuffrouw melden en haar verslag uitbrengen van de bezochte plaatsen. Voor reizen buiten de stad was een toelating vereist. De begijnen in kwestie mochten hoogstens een maand weg zijn, afhankelijk van de reden van het vertrek. Wie werd ontboden door de meesteres en niet terugkwam mocht worden uitgesloten⁵¹².

Kledij

Begijnen onderscheidden zich van leken door hun eigen kledij. Deze was niet dezelfde voor alle hoven, maar was steeds eenvoudig⁵¹³.

509 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

510 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

511 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

512 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

513 PHILIPPEN, *De begijnhoven*, 178.

De begijnenregel van Ieper is heel formeel in het stipuleren van de voorgeschreven kledij⁵¹⁴: Aan het oud gewaad (het gewaad van vóór 1597) mocht niets worden veranderd. *Costelick of curieus lynwaet in hooftkleederen ofte andere* is uit den boze. Ook riemen, beurzen, messen, voorschoten, schoenen, enz. mochten niet opvallend zijn. Het haar moest minstens twee keer per jaar worden afgeknipt en moest zedelijk kort worden gehouden. Als de begijnen zich buiten het hof begaven, moest dit altijd in habijt gebeuren.

Iedere begijn beschikte volgens de intredeakte zeker in de tweede helft van de 18de eeuw over: een ring, 2 zwarte kleden (*een met vellen ende rock*). Ze had ook het volgende lijnwaad: 2 dozijn hemdjes, 4 paar slaaplakens, 4 *fluwijnen*, een dozijn servietten⁵¹⁵ Verder had iedereen nog twee dozijnen *van elckx hoofcyraet* en 8 blauwe schorten. De oorspronkelijke blauwe kleur van het Sint-Christinabegijnhof in Brielen bleef dus behouden. Ze moesten eveneens een zijden en een *greine volle* hebben en beschikken over twee zwarte schorten en twee faliën⁵¹⁶. Hoewel iedere begijn duidelijk zelf voor de eigen kledij moest instaan werd hier in 1795 een uitzondering op gemaakt. Er werden 16 paar schoenen besteld voor de 15 aanwezige vrouwen. Ze kostten het hof ongeveer 46 gld. B.c.⁵¹⁷.

De begijnen dienden in de kapel de voorgeschreven kledij te dragen. Volgens een verordening van 19 februari 1771 zag die er als volgt uit: Op bijzondere feestdagen moest er een zijden sluier worden gedragen, op andere dagen volstond een wollen sluier. Het ganse jaar door werd in de kerk een boezendoek en een zwarte voorschoot verwacht. *Sajetten* handschoenen waren verplicht. Van Pasen tot Allerheiligen mochten dit handschoenen zijn zonder vingers. De rest van het jaar moesten ook de vingers van de begijnen worden bedekt. Ook het schoeisel was volgens de regel eenvoudig⁵¹⁸.

---

514 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

515 Bijv. SAI, C.O.O. 802/24, CO.O. 802/14, SAI, C.O.O. 802/17 (Resolutieboek begijnhof).

516 Lange hoofddoeken of ommedoeken. Ze werden over het habijt gedragen en waren vermoedelijk van zware stof (voor de winter); K. ELSSEN, *Het groot-begijnhof te Leuven rond 1700. Sociale aspecten van het leven als begijn*, Onuitgegeven licentiaatsverhandeling K.U.L., Leuven, 1986.

517 SAI, C.O.O. 914/52 (Hofrekening 1794-1795).

518 CORNILLIE, *Ieper*, 138.

Waarschijnlijk zagen de begijnen er bijgevolg uit zoals deze in vele andere hoven: met habijt en voorschoot, falie en doek⁵¹⁹. De kledij was blauw zoals in het Gentse groot begijnhof.

Ziek zijn in het hof

In de 17de eeuw werden de zieke en oude begijnen vermoedelijk niet altijd in het hof verzorgd. Zo stond Jacquemine de Duytsche ingeschreven in het broederschap van Sint-Jan Baptist in de Sint-Maartenskerk onder de leden uit het Sint-Jansgodshuis, hoewel ze op dat moment zeker begijn was. Vermoedelijk werd ze daar verzorgd⁵²⁰.

Zeker in de 18de eeuw was het in het begijnhof de gewoonte dokterskosten terug te betalen aan de begijnen. Hieromtrent werd in 1787 een bijkomende regeling getroffen. Op 24 juli 1787 werd beslist dat het hof zelf in alle gevallen van ziekte (en niet alleen als een van de juffrouwen doodziek was) alle geneesmiddelen die nodig waren voor hun herstel zou bekostigen. Er werd eveneens een dokter of chirurgijn betaald door het hof en als zijn kunde niet volstond werd er eventueel ook een tweede geroepen⁵²¹. Hierop kwam men op 3 oktober van datzelfde jaar echter al terug. Er werd vanaf dat moment enkel een tweede dokter betaald als de eerste het echt nodig achtte een tweede te roepen. Bovendien moesten de geneesmiddelen die betaald werden door het hof, door de gewone dokter voorgeschreven zijn en aangekocht worden bij een zekere heer Lucien⁵²². Hetzelfde gold voor de siropen en kruiden die eventueel wenselijk waren. In sommige periodes was dit echt van betekenis. Uitschieter is 1795 waarin bijna 160 gld. B.c. werden uitgegeven aan geneesmiddelen⁵²³.

Enkele vaste dokters zijn bij naam gekend. Franssens werd als dokter genoteerd in de rekening van 1738-1739-1740. Hij haalde op 12 mei 1739 zijn loon op in het hof (24 lb.par.). Dit blijft gelijk op 12 mei 1740⁵²⁴ en 12 mei 1741⁵²⁵. Devroe was dokter van het hof, vanaf

---

519 PHILIPPEN, *De begijnhoven*, 180.

520 SAI, IA, 160.

521 SAI, C.O.O. 802/12 (Resolutieboek begijnhof).

522 In 1796-1797 kwamen de gezamenlijk aangekochte medicamenten nog steeds van citoyen Lucien. SAI, C.O.O. 915-19.

523 SAI, C.O.O. 914/50 (Hofrekening 1794-1795).

524 SAI, C.O.O. 860/22 (Hofrekening 1739-1740).

525 SAI, C.O.O. 861/19 (Hofrekening 1740-1741).

1757⁵²⁶ tot zeker 13 april 1790. Zijn loon bedroeg 12 gld. B.c. (of 24 lb.par.) per jaar. Rond 1790 was hij zelf echter voortdurend ziek, zodat men een andere dokter moest aanstellen. Berten was dokter van het hof vanaf 1 mei 1790 en ontving drie lb. gr. Vlaams per jaar meer dan zijn voorganger. In 1791 was hij nog steeds in functie, want hij ondertekende de verklaring tot hulpbehoevendheid van Françoise Quintin⁵²⁷.

Berseau was chirurgijn van de begijnen vanaf 21 december 1760 tot zeker 1780. Frans Jacobus Pyssonnier werd *cherursijn* van het hof op 28 april 1782 en bleef het 6 jaar. Gregoire Pyssonnier was de zoon van Frans Jacobus en werd chirurgijn van het hof op 1 januari 1788. Hij werd aanvaard op dezelfde condities van zijn vader en kreeg ook dezelfde *emolumenten*. Er was echter een klein verschil. Van Pijssonnier de jongere werd verwacht dat hij zonder tegenstrubbelen zou zorgen voor het trekken van de tanden van de juffrouwen begijnen. Pyssonnier bleef zeker chirurgijn tot 1795⁵²⁸.

Voor zieke begijnen was er in het hof een infirmeriekamer. Ze werden er verzorgd door een conventbegijn. Zo schoot juffrouw Quintin in bepaalde periodes de uitgaven voor geneesmiddelen voor.

Uittreden

Een begijn kon te allen tijde vrijwillig het hof verlaten. Ze legde immers geen eeuwige geloften af. Voor het Ieperse begijnhof is er voor de 17de en 18de eeuw slechts één uittrede bekend. Dit geval liet heel veel stof tot nadenken na, daar een uitgebreide briefwisseling omtrent het probleem bewaard bleef. Het gaat om begijn De Grave. Ze verliet het hof op 6 oktober 1790. Ze wilde echter de akte omtrent vrijwillig verlaten niet ondertekenen omdat zij vond dat ze om gezondheidsredenen wegging. In het eerste geval kreeg ze enkel nog haar rente uitbetaald. In het tweede geval hoopte ze op meer. De regel vermeldt dat wie vrijwillig het hof verliet het habijt en het bed moest nalaten en moest teruggeven wat ze reeds van het hof ontving⁵²⁹. C. De Grave kreeg uiteindelijk haar rente verder uitbetaald maar genoot niet meer van de andere voordelen⁵³⁰.

526 SAI, C.O.O. 879/25 (Hofrekening 1758-159).

527 SAI, C.O.O. 803/134 (Briefwisseling einde 18de eeuw).

528 SAI, C.O.O. 914/38 (Hofrekening 1794-1795).

529 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

530 SAI, C.O.O. 806/8 (Diverse akten 18de eeuw).

Een begijn kon echter ook verplicht worden het hof te verlaten. Uitsluiting was de strengste straf voor overtredingen van de regel. Een uitsluiting was de zaak van de hele gemeente en in dat geval werd dan ook volgens de regel iedereen bijeengeroepen. De begijnen, de voogden en de pastor beslisten samen over het lot van de vrouw in kwestie. Kwam het definitief tot uitwijzing, dan verloor de vrouw alles wat ze in het hof had meegebracht⁵³¹. Voor zover bekend werd te Ieper geen enkele begijn uit het hof gesloten.

Besluit

Het Ieperse begijnhof van de Nieuwe Tijd was heel klein in zijn soort. Zelfs in betere periodes woonden er in het Sint-Christinabegijnhof slechts een 14-tal vrouwen samen in een convent en enkele huisjes in de schaduw van het bisschoppelijk verblijf. De huisjes flankeerden een kleine kapel met kerkhof, waar de begijnen de meeste religieuze diensten bijwoonden. Rond het hof stond een muur.

Het basisdocument voor het samenleven in het Ieperse Sint-Christinabegijnhof tijdens de besproken periode was de regel van 1597. Deze regel bevatte richtlijnen over praktisch alle facetten van het leven in het hof. Aan het hoofd van het Ieperse begijnhof stond de opperjuffrouw, door de gemeenschap verkozen voor het leven. Ze werd bijgestaan door twee ouderlingen. Deze drie vrouwen regelden alle interne zaken in het hof. Hun beleid werd beïnvloed door twee wereldlijke voogden, een pastor en een ontvanger. De voogden en de pastor hadden vetorecht bij belangrijke zaken als het aanvaarden van een nieuwe begijn of de verkiezing van een nieuwe opperjuffrouw. De ontvanger acteerde alle belangrijke beslissingen en stelde de hofrekeningen op. Hij voerde eveneens alle financiële transacties uit.

Na een uitgebreide intredeprocedure werden de Ieperse begijnen aanvaard als kind van het hof. Vanaf dat moment werden ze verwacht de regel te onderhouden. Ze werden verwacht op de dagelijkse mis in de kapel van het hof en op de zondagsdiensten in de Sint-Maartenskerk. Daarnaast werden een aantal kerkelijke feesten volgens

---

531 RAB, AK, 117 (Statuten begijnhof).

traditionele gebruiken gevierd. De belangrijkste waren de tradities in de Goede Week. Naast de patroonheiligen (Sint-Christina en Sint-Thomas) van de beide middeleeuwse hoven, werden ook de H. Begga en Maria vereerd door de Ieperse begijnen. Bij hun overlijden kregen de begijnen een uitvaartdienst in het hof waar de meesten gedurende hun leven reeds -onder de vorm van een jaargetijde- regelingen voor troffen. Op de verjaardag van het overlijden van deze begijnen ging dan hun jaargetijde door.

Hoewel de religie het leven van de Ieperse begijnen domineerde, was er toch nog ruimte voor andere zaken. Zo was er het dagelijkse werk waarmee de vrouwen de kost verdienden. Enkel de conventmeesteres, de begijn-portierster en de begijn-kosteres oefenden een functie uit ten dienste van de gemeenschap. De andere begijnen hielden zich, net als de vrouwen in andere hoven, bezig met handwerk, onderwijs en waswerk.

De meeste Ieperse begijnen woonden samen in het convent van het hof. Dit samenwonen zorgde voor een zekere geborgenheid en solidariteit. Zieken werden bijvoorbeeld door de gemeenschap verzorgd. Maar het samenleven was niet voor iedereen even makkelijk. Sommige begijnen kozen er voor in één van de begijnenhuizen te gaan wonen. In het Ieperse hof was het over het algemeen wel goed leven. De begijnen woonden er voor die tijd comfortabel, hadden geen gebrek en kregen zelfs een 'deelname in de opbrengsten van het hof'. Van tijd tot tijd was er een feestje dat het leven moest opfleuren.

Het begijnhof als instelling kende op financieel gebied in de 17de eeuw zeker geen bloeiperiode. In de periode 1713-1740 was er even een keerpunt waarbij het iets beter ging met het hof. In 1740 ging het slecht en het beleg van de stad in 1744 betekende een bijkomende financiële aderlating. In 1753-1754 had het hof zich hiervan hersteld en kwam er zelfs een bloeiperiode waar abrupt een einde aan kwam met de strubbelingen op het einde van de 18de eeuw.

Bijlage

Vrouwen in het Ieperse hof in de Nieuwe Tijd

De onderstaande lijst is samengesteld op basis van alle gelezen bronnen. De meeste gegevens komen uit de rekeningen van het hof (van de respectievelijke aangegeven jaren). Andere inlichtingen komen uit ledenlijsten van broederschappen, een lijst met enkele namen van begijnen uit het einde van de 18de eeuw, enkele teruggevonden testamenten, de documenten rond jaargetijdenstichtingen en de intredeakten. Enkele gegevens omtrent bezittingen van de begijnen werden teruggevonden in het fonds Merghelynk.

Allein Georgia (meestal Joorinken genoemd). Aanvaard 26 juli 1639. Volgde Marie Storm op als opperjuffrouw van het hof. Vanaf 1657 tot 1683 was ze zeker meesteres van het hof. Ze schonk het hof het beeld van Maria van de 7 weeën en de statiën hierbij. Ze voorzag ook een rente om deze statiën te onderhouden. Haar devotie ging nog verder want later schonk ze een som om een lamp te kopen om dit beeld te verlichten en een altaar. De lamp werd in de 18de eeuw omgesmolten omdat ze te *kaduck* was. In 1668 trok ze een lijfrente van 12 lb. par. in het hof. Dit was, in vergelijking met sommige anderen, een kleine som. Niet alle begijnen trokken echter een lijfrente op dat moment. Joorinken Allein is gestorven op 12 juni 1683. Het ambt van haar opvolgster, Joanna Meeze ging 9 dagen later in.

Assent Susanne. Testament van 4 januari 1646. Haar fundatie bedroeg de hoge som van 100 lb. par.. Ze stierf in Diksmuide maar werd begraven in de kapel van het Ieperse hof.

Bels Marye. Was zeker reeds begijn in 1665. Conventmeesteres in 1702. Ze woonde eveneens in dit convent in 1702. Ouderlinge in 1702. Op dat moment genoot ze van een rente van 40 lb. 10 s. par. als surplus van haar kwartaalgeld. Schreef zich in 1688 in in het broederschap van Sint - Elooi in de Ieperse Sint-Pieterskerk. Ze is vermoedelijk omstreeks 1735 gestorven. Haar jaargetijde tot 50 jaar na haar overlijden stopte immers tussen 1785 en 1788.

Bels(t) de, Rose Marie. Ingetreden voor 1739, want in dat jaar trok ze

een lijfrente in het hof. Haar intredegeld werd in deze rekening ingeschreven, dus vermoedelijk omtrent 1736-1739 ingetreden. In 1741 woonde begijn de Belst in het convent van het hof. Op 1 augustus 1755 verhuisde ze naar het vierde huis in het hof. In 1769 woonde ze hier nog steeds. Ze stichtte op 23 november 1763 een jaargetijde voor 50 jaar op haar sterfdag. Daarvoor liet ze het hof 70 gld. B.c. na. Tijdens haar leven trok ze uit deze som 4 gld. per jaar. Na haar leven werd het geld gebruikt voor 50 missen met 2 stuivers voor 14 begijntjes, het dubbel voor de opperjuffrouw, 20 broden voor de armen en 2 stuivers was. In 1769 is ze toegetreden tot het broederschap van het H. Kruis in de Sint-Maartenskerk. Op 24 februari 1773, op haar sterfbed voegde ze hieraan nog 36 gld. toe. Maar dit was volgens de toenmalige ontvanger niet genoeg en hij trok met dit bericht naar het stadsbestuur, althans dat plan had hij. Of hij het ook uitvoerde konden we niet achterhalen. Ze is gestorven op 29 maart 1773 en kreeg een middelste begrafenis. Vanaf dat moment ging er voor 50 jaar een jaargetijde voor haar door in het hof. Dit werd in 1785 gecelebreerd op 29 maart.

Blaerenberghe Birgitta Blaren, van Therese. Therese van Blaren trok kwartaalgeld als begijn in het hof in 1702. Toen woonde ze in het convent van het begijnhof. Bij de visitatie op 25 mei 1723 is Brigitta Blaerenberghe novicenmeesteres. In 1724 was deze vrouw verwickeld in een verkoop van een huis in Nieuwkerke, ook in de daaropvolgende jaren wordt ze in enkele Nieuwkerkse verkoopakten vermeld. Ze zou een broer Franciscus Willem hebben die priester en kanunnik was in Cassel. Tijdens haar leven schonk Brigitta Blaerenberghe en communiebank aan de kapel van het hof. Brigitta Blaerenberghe stierf op 24 juni 1729. Op 24 juni 1785 ging nog steeds een jaargetijde voor haar door in het hof.

Blan, Le of Blanc, Le Marie Therese. De eerste rente van vrouwe Le Blan in het hof dateert van 4 augustus 1727, vermoedelijk de datum van haar intrede of van haar proeftijd in het hof. Vreemd genoeg werd er in de rekening van 1739 een rente van 60 lb. op 4 huisjes in Roeselare in de rekening gebracht. Misschien was dit enkel ter verheldering na de dood van opperjuffrouw de Lange. In 1741 woonde begijn Le Blan in het convent. Ze werd vermoedelijk nooit huisbewoonster. Op 17 februari 1742 belegde begijn Le Blan 60 lb. gr. als lijfrente. Voordien was deze rente bezet op een hypotheek. Deze werd echter verkocht door het overlijden van haar oom, Jacobus Grootduyme, pastoor van Pittem, op 27 juli 1741. In 1746-1764 was juf-

frouw Le Blanc kosteres. Even voor haar dood werd ze vervangen. Begijn Le Blan stierf in 1766. Ze kreeg een middelste begrafenis. De heer Godtschalck trad op als uitvoerder van haar testament.

Boer, de Clare (soms Joanne, vermoedelijk dezelfde). Trad vermoedelijk in op 13 februari. Het jaar van intrede is ons tot nog toe onbekend. Was kosteres in het hof in 1739. Ouderlinge in 1741 en 1742. Vreemd genoeg wordt ze in de rekening van 1746-1747 niet meer als ouderlinge vernoemd. Begijn de Boer stierf op 2 mei 1748. Haar begrafenis kostte 4 gld. meer dan die van de gemiddelde begijn. Dat was te wijten aan het feit dat ze zes priesters wou om het lijk te dragen in de plaats van vier.

Bouten, Catherine Trese Josphine. Dochter van Jacobus Albertus Bouten en Marie Joanna Ursula Audemey, werd geboren in Ieper op 18 maart 1753. Haar vader was thesaurier van de zaal van Ieper. De vraag tot de proeftijd ging uit van Isabella Clare Audemey, haar meter. De voogd aan vaderszijde, Donatius Bouten, was niet aanwezig. De aanvraag werd ingediend op 21 januari 1771. Haar intredégeld werd door haar moeder betaald. De bruidsschat bedroeg 80 lb. gr. B.c. in de vorm van een rente. Ze hield de gewone bedelingen (zie begijn Verleure). De 100 gld. als sieraad voor de kerk werden echter niet vermeld. Begijn Bouten is ingetreden op 19 juni 1777. Ze deelde bij deze gelegenheid rijkelijk voedsel uit en bespaarde zich (en haar familie) weinig kosten. Haar *cleen habijt* kreeg ze op 28 januari 1777. In de meeste bronnen waarin deze vrouw ter sprake kwam, had men het over Trese of Theresia. We nemen aan dat ze haar tweede naam als roepnaam gebruikte. Therese Bouten kreeg haar rente uitbetaald telkens op 19 juni, de verjaardag van haar intrede. Ze bezat een lijfrente van 24 gld. B.c., de hoogste die er op dat moment in het hof bestond. In 1788 was Therese Bouten kosteres van het begijnhof. Dit ambt gebruikte ze echter alleen als springplank, want op 13 april 1790 werd Catherina Theresia Josephina Bouten opperjuffrouw van het begijnhof. Ze volgde hiermee begijn De Langhe op. Catherine Trese Bouten bleef opperjuffrouw van het hof tot de afschaffing ervan. Bij een volkstelling in 1815 woonde ze vermoedelijk in de Elverdingestraat. Ze was op dat moment 60 jaar en staat ingeschreven als rentenierster. Ze stierf op 12 januari 1815 te Ieper.

Braem, Isabella Theresia. Was zeker al begijn in 1723. Haar intrededatum valt vermoedelijk op 16 maart. Ze was van welgestelde afkomst en haar

vader (Hinderyck) was *raadsheer presidiaal*. Ze bezat o.a. een leen van 6 gemeten in Voormezele. In 1739 bewoonde ze het vierde huis in het hof tegen 132 lb. par. per jaar. In 1740 werd deze huurprijs verlaagd tot 114 lb. par.. Ze bewoonde het huis zeker tot 1760. Ze tekent een akte als oudelinge in 1753. Tijdens haar leven schonk begijn Braem het hof twee zilveren handkandelaars met het wapen van haar vader erop (2 leeuwen en 2 braambossen). In 1761 of 1762 legateerde begijn Braem bij testament 30 lb. gr. aan het hof om een jaargetijde te stichten. Er was een bedeling voorzien van 6 stuivers onder de begijnen, de koster en de kosterin werden bedacht en er waren broden voor de armen. Het geld voor 4 kaarsen werd ook niet vergeten. Dit moest jaarlijks gebeuren op haar sterfdag. Bij testament schonk ze het hof nog eens 50 lb. gr. voor een nieuwe ciborie voor de kapel. Ze is gestorven op 18 september 1762. Haar begrafenis kostte 10 gld. meer dan die van de gemiddelde begijn. Op 19 september 1785 ging nog steeds een jaargetijde voor haar door in het hof. Het was een jaargetijde van hogere prijsklasse. Testamentair schonk ze het hof 300 gld. dienende tot sieraad van de kerk van het hof.

Bulcke, van den Marguerite. Er werd voor haar een jaargetijde gedaan in het hof in 1739 -1741 op 19 september. Het is niet zeker dat zij begijn geweest is.

Cailliau, Angélique Victoire. Dochter van Joannes Cornelius. De vraag tot 'beproeving' (proeftijd) gebeurde op 3 november 1778 door Joannes Jacobus Cailliau en Philibertus Emmanuel Behaegle, voogd van de stad Waasten. Deze heren waren respectievelijk haar broer en oom. Haar bruidsschat bestond uit een rente van 80 lb. gr. B.c., 100 gld. voor de kerk en de gebruikelijke bedelingen (zie begijn Verleure). Op 18 maart 1779 werd begijn Cailliau kind van het huis. Telkens op 18 maart kreeg ze dan ook haar lijfrente uitbetaald. Op 19 februari 1794 schreef ze haar testament en bleek hierin zeer bezorgd om haar zieleheil. Een groot deel van haar geld ging naar 30 missen die moesten opgedragen worden.

Clerq, de Marie. Was zeker begijn in Ieper in 1665-1675. Misschien was ze al in 1621 begijn in het hof. In 1665 trok ze zeker een lijfrente als begijn in het hof. Ze was toen reeds ouderlinge van het hof. Haar lijfrente bedroeg 72 lb. par., de op één na grootste lijfrente die het hof uit te betalen had. In 1673 schreef Marie de Clerq zich in in het broederschap van het H. Kruis in

de Sint-Maartenskerk. Twee jaar later ging ze een huisje bewonen aan de poort van het hof. Ze werd echter geen portierster. Voor dit huisje betaalde begijn De Clerq 24 lb. par. per jaar.

Coolens, Brigitta. In 1702 trok ene jonkvrouw Coolens kwartaalgeld in het hof. Ze woonde in 1702 in het begijnhofconvent. In 1718 werd er in een Nieuwkerkse verkoopakte een begijn Coolens opgetekend. Deze kocht 3/8 van een leen van 30 gemeten in Nieuwkerke, die ze op 14 oktober 1721 opnieuw verkocht. Op dat moment was ze nog steeds begijn. Haar vader, Philippe Coolens, was baljuw van Pittem. Haar broer Phillippe was griffier in dezelfde parochie.

Corte, de Anne Marye. Begijn in 1657.

Dancoisne, Joanne. Ze werd aanvaard op 26 december 1642. In de 17de eeuw staat ze als begijn ingeschreven in het broederschap van het H. Kruis in de Sint-Maartenskerk.

Debvoir. In 1702 duikt ene jonkvrouw Debvoir op bij de door het hof uitbetaalde renten aan begijnen. Ze woonde in het convent van het hof op dat moment.

Delfortire, Marie Anne Catharine. Marie Delfortire werd geboren in Beselare. Vanaf 18 november 1776 begon begijn Delfortire haar beproeving. Ze was op dat moment 18 jaar. De aanvraag hiertoe gebeurde door haar ouders: Pieter Jacobus, schepen van de zaal en de kasselrij van Ieper en Marie Anna Catherina Talpe. Haar bruidsschat was vergelijkbaar met die van begijn Verleure: een rente van 80 lb. gr. B.c., 100 gld. sieraad voor de kerk en dezelfde bedelingen als Verleure. De beproeving werd positief beëindigd op 21 april 1777. Er volgde een zeer uitgebreide recreatiemaaltijd die dagen duurde. Ze bewoonde één van de vier huizen in het hof (vermoedelijk het vierde). Haar rente bedroeg 24 gld. B.c. per jaar, dit was de gewone hofrente. Ze bleef begijn tot de afschaffing van het hof en ging daarna in de *Rue du Petit Pré* nr. 4 wonen. Ze stierf er op 3 januari 1820 op 62-jarige leeftijd. Haar overlijdensakte vermeldt haar als *béguine supprimé*.

Desramaulx, Clara. Ingetreden op 27 november 1674.

Dewael, Marie Joanne. Ze werd in 1685 als begijn ingeschreven in het broederschap van het H. Kruis in de Sint - Maartenskerk.

Dhonis, Marie waarschijnlijk zelfde als Mayke Hoone. Begijn De Hoone werd in 1621 lid van het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint - Maartenskerk. In 1638 was ze ouderlinge in het hof. Ze stichtte er een jaargetijde op 17 dec. 1648. Waarschijnlijk dezelfde als Mayke de Moone gestorven 18 dec. 1648. Haar jaargetijde werd voor het laatst gedaan in december 1735 omdat de rente (gezet op de vaart) niet meer werd betaald. Omtrent 1770 werd het jaargetijde weer een tijdje gecelebreerd. In 1785 was dit echter alweer niet meer het geval.

Doorne, Marie of Hoorne, de Marie. De eerste sporen van Marie de Hoorne als begijn in het Ieperse hof dateren van 1666. Op dat moment trok ze een lijfrente als begijn. Dit bleef zeker tot 1675 duren. Daarna zijn we haar spoor bijster. Doorne Marie werd als begijn ingeschreven op 3 mei 1683 in het broederschap van het H. Kruis in de Sint - Maartenskerk.

Duytsche, den Jacoba. Was in de 17de eeuw (vermoedelijk reeds in 1621) lid van het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint - Maartenskerk. Ze stond er als begijn ingeschreven en is gestorven op 31 augustus 1648. Ze stichtte een jaargetijde in het hof dat in 1702 doorging op de verjaardag van haar overlijden. Dit gebeurde nog steeds op 11 augustus 1785.

Elstlande, van Barbara. Werd in 1621 ingeschreven in het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint - Maartenskerk.

Ensaem, (soms Eynsaem en zelfs Synsaem) Angelina Theresia. De oudste sporen van een begijn Ensaem dateren van 1702. Op dat moment kreeg ze kwartaalgeld in het hof en woonde ze er in het convent. Vermoedelijk viert begijn Eynsaem haar intredeverjaardag op 28 maart. In 1738 bleek ze dit convent *ontgroeid* te zijn, want op dat moment kreeg ze haar bedeling als alleenwonende. Ze werd vanaf datzelfde jaar betaald als portierster. Daar ze geen pachtgeld betaalde in het hof gaan we ervan uit dat ze in de portierswoning woonde. Ze woonde hier nog steeds in 1758. Ze is gestorven in 1759 en kreeg een middelste begrafenis.

Fonteine, van Magdalena. Werd in 1621 ingeschreven in het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint - Maartenskerk.

Gavels, Susanna. Aanvaard op 25 april 1641.

Graeve, de Catharina. Dochter van Charles Josephus. Vroeg om beproeving op 29 december 1763. Ze nam zelf dit initiatief en had geen ondersteuning in de vraag. Als bruidsschat had ze een rente van 70 lb. gr. B.c., 100 gld. voor de kerk, een recreatiemaaltijd en drie zilveren lepels. Op 14 mei 1764 werd ze aanvaard. Verder werd haar lijfrente (iets minder dan de andere begijnen) uitbetaald elk jaar op 14 mei. Op 6 oktober 1790 wilde ze volgens de bronnen het hof verlaten. Ze weigerde echter een formulier te ondertekenen dat ze vrijwillig wegging.

Griettens of Gryetens, Joanna. Dochter van de bekende Ieperling Joos Griettens. Ze was zeker reeds begijn in 1665. In 1673 werd ze ingeschreven in het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint - Maartenskerk. Ze is gestorven op 16 april 1675. Door het hof werden na haar overlijden haar lijkmaaltijd, het *sinken* van haar lichaam en de uitvaart geregeld. Haar jaargetijde ging door in de kapel van het hof vanaf 24 januari 1676, tot de afschaffing van het begijnhof. Het was een jaargetijde van gemiddelde prijsklasse in dat jaar. Haar uitvaart en 48 missen tot lafenis van haar ziel kostten het hof 276 lb. par.. Daarenboven werd er nog een *expresse* naar Gent gestuurd om aan de procureur-generaal haar overlijden te melden. Op haar graf werd een witmarmeren zerksteentje gelegd. Enige van haar lopende schulden werden eveneens door het hof vereffend. Wist dit erop dat begijn Griettens voordien een milde schenking deed aan het hof?

Grootduyme of Grootenduyme, Marie Therese. Was reeds begijn in 1702, want op dat moment trekt ze al kwartaalgeld in het hof. Ze woonde samen met zeven andere begijnen in het convent van het hof en stierf op 10 september 1724. Op het einde van de 17de eeuw woonde eveneens een Marie Magdalena Grootduyme in het hof. Ze bewoonde er een huisje maar was geen begijn. 10 September 1724 is ook de stichtingsdatum van de fundatie van begijn Marie Therese Grootduyme in het hof. In 1785 vond dit jaargetijde nog steeds plaats.

Hamilton, Margriete Françoise. Ingetreden op 21 september 1674. Ze

huurde in 1700 - 1701 de kelder en de keuken van het derde huis tegen 40 lb. par. per jaar. Na 1 maart 1702 huurde ze het hele derde huis. Dit kostte haar 60 lb. par. per jaar. Ze was wel begijn, want ze trok zoals alle begijnen kwartaalgeld in 1702. Ze stichtte een fundatie in het hof op 18 juni 1722. Zou in 1723 verpleegster worden. De visitator stelde in 1723 vast dat ze anders was dan de andere begijnen van het hof, maar vermeldde niet in welk opzicht. Ze is gestorven op 9 mei 1724 of 1727. In 1737 werd haar jaargetijde niet meer gedaan, daar de rente die het geld moest opbrengen niet werd betaald. Op 9 mei 1741 ging er wel weer een jaargetijde van 6 lb. par. door. Op 9 mei 1785 was dit nog steeds het geval.

Huyghebaert, Josephine Philipine. Haar proeftijd werd gevraagd op 31 januari 1776 door haar vader Joannes Baptiste, Ieperling woonachtig op de parochie Sint - Pieters. Ze kreeg een bruidsschat mee van 40 B.c. en er werden een aantal andere regelingen getroffen voor betaling. Bijvoorbeeld: 1 lb. gr. als ze in het convent ging, 9 gld. als ze kind van het huis wordt, een dubbele ducaat voor de heer pastor, een patacon voor de opperjuffrouw en de kosteres, een el wit lijnwaad voor de meid van de opperjuffrouw, alle begijnen twee ellen wit lijnwaad (de opperjuffrouw inclusief), een deftige uitzet en 4 zilveren lepels. Van 100 gld. voor de kerk, noch van een recreatiemaaltijd wordt gewag gemaakt. Deze vrouw is ingetreden op 27 juli 1776. Vanaf dat moment kreeg ze een lijfrente van 18 gld. B.c. per jaar uitbetaald. Dat is één van de kleinste van het hof in deze periode. Ze bleef er tot de afschaffing van het hof. Vermoedelijk ging ze daarna op de Houtmarkt wonen op het nummer 6. Daar werd ze als *religieuze* ingeschreven in 1815-1816. Ze was toen 62 jaar.

Huyghes, Petronella. Werd in 1674 als begijn ingeschreven in het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint - Maartenskerk.

Langhe, de Bregita Josephina. ° 1707 Sint-Maartens te Ieper. De eerste lijfrente van deze dame in het hof dateert van 17 april 1731. Vermoedelijk is dat de datum van haar intrede. Haar rente (80 lb. gr. bezet op 8 roeden in Bikschote, werd echter maar in 1739 in de rekening opgenomen en in 1741 herhaald. Ofwel is de intrededatum foutief, ofwel is dit te wijten aan de administratieve problemen omtrent de dood van opperjuffrouw De Rutere. Op 8 mei 1741 trekt begijn de Langhe haar lijfrente bij het hof op met 80 lb. gr.. Ze wordt opperjuffrouw op 21 februari 1753. In 1769 liet ze zich inschrij-

ven in het broederschap van het H. Kruis in de Sint - Maartenskerk. Op 23 december 1771 stichtte begijn de Langhe een jaargetijde in het hof en voorzag daarvoor 70 lb. gr. Bij leven kreeg ze een rente. Na haar dood moest er gedurende 50 jaar op haar sterfdag een mis worden gecelebreerd. Hiervoor moest de pastor 10 stuivers krijgen. Er moest wijn en was worden voorzien ter waarde van 4 stuivers. Alle begijntjes (9) kregen 4 stuivers. De opperjuffrouw kreeg er 9. Er waren 4 stuivers voorzien voor een distributie en 1 stuiver voor de misdienaar die de vrienden van de overledene op de hoogte zou brengen van de mis. Zolang ze nog in leven was kreeg begijn de Langhe een rente van 4 gld. op deze som. Ze stierf op 10 april 1790 op 83-jarige leeftijd. Ze was op dat moment 59 jaar begijn waarvan 37 jaar opperjuffrouw. Op 12 april werd ze begraven.

Mahieu, Marie Catherine Jeanne. De vraag tot haar beproeving gebeurde door haar broer, Martinus Mahieu uit Sint - Winoksbergen, van waar ze afkomstig was, meer bepaald uit de parochie Sint-Maarten. Haar vader was wijlen Martinus Mahieu, haar moeder heette Marie Struwe. Bij haar intrede betaalde ze een rente van 80 lb. gr. B.c., 100 gld. voor de kerk en de andere gewone kosten die met de intrede gepaard gingen. Ze is ingetreden op 29 december 1791 en kreeg een gewone hofrente. Ze bleef er tot de afschaffing en voorlopig verder zijn we ieder verder spoor van haar bijster. Ze ontbreekt in de telling van 1815-1816 onder de Ieperlingen.

Matthijs, Marie Jacoba. De vraag om aanvaarding van deze vrouw gebeurde op 30 maart 1750 door haar oom en voogd Baeselees. Op 21 maart 1750 werd de wezerijakte voorgelegd die deze verwantschap bewees. Begijn Matthijs kreeg een rente van 80 lb. gr. als bruidsschat, alsmede 100 gld. voor de kerk, de recreatiemaaltijd en de zilveren lepels. Op 17 augustus 1750 werd begijn Matthijs aanvaard als kind van het hof. Ze wenste het hof te verlaten in 1755. Dit gebeurde niet zonder strubbelingen, daar begijn Matthijs haar rente verder wilde op dat moment en het begijnhof deze niet wilde aflossen. Ze stierf op 4 maart 1758. Toen noteerde men in de rekening van het hof dat ze haar rente niet meer hoefde te worden uitbetaald.

Meeze, Joanne. Aanvaard 27 februari 1633. 50 jaar later, op 21 juni 1683 werd ze meesteres van het hof. Haar lijfrente werd vreemd genoeg niet uitbetaald op 27 februari maar op 18 december in 1667 en op 16 april 1668. Haar lijfrente bedroeg 36 lb. par., wat aan de kleinere kant was op dat moment. Ze bleef dit tot haar dood op 6 januari 1701. Ze stichtte een jaar-

getijde ter waarde van 5 gld.. Op 8 januari 1702 ging haar jaargetijde voor het eerst door in de kerk van het begijnhof. Op 8 januari 1785 ging het nog steeds door. Het was een jaargetijde van gemiddelde tot hogere prijsklasse.

Milne of Milvie, Catharine Françoise. De vraag om toelating tot de proeftijd gebeurde door haar vader David, ontvanger van de douane in Poperinge. Ze is ingetreden op 25 mei 1791 met betaling van een bruidsschat bestaande uit een rente van 40 lb. gr. B.c., 50 gld. voor de kerk, een maaltijd en een solemnele mis met muziek en bruidskaars, de recreatiekosten en de gewoonlijke andere onkosten beschreven in het onderdeel over de kleding. Haar rente bedroeg 3 gld. per jaar minder dan die van de meeste begijnen op dat moment in het hof. Ze ontbreekt in Ieper in de telling van 1815-1816.

Moncomble, Petronilla Constantia. Was begijn op het moment van de visitatie (25 mei 1723). Stierf op 15 september 1738. Tot op dat moment bewoonde ze een kamer in het eerste huis van het hof.

Obaey (Aubaey), Marie Elisabeth. Dochter van Benedictus Jacobus en Marie Petronella Duisenboudt. Nicht van begijn Moncomble. De aanvraag tot de proeftijd gebeurde op 21 november 1776 door Joanne Clare Duisenboudt, haar meter. Ze kreeg als bruidsschat een rente van 60 lb. gr. B.c., moest de gewoonlijke lijkmaaltijd geven. Betaalde het *proficiat*, betaalde 9 gld. als ze kind van het huis werd en deed dezelfde bedelingen als begijn Verleure. Op 15 april 1777 werd haar beproeving goed bevonden. Rond haar aanvaarding werd de omvang van de recreatiemaaltijd sterk bediscussieerd. Deze duurde wel eens meerdere dagen en werd steeds copieuzer. Begijn Obaey dreigde dit niet te kunnen betalen en daarom de mindere te worden van haar *medezusters*. Ze vroeg om een reglementaire vermindering van de feesten en werd hierin gesteund door de pastor. De opperjuffrouw en enkele andere begijnen waren hierover niet te spreken. Begijn Obaey werd aan haar intrede herinnerd op de dag van haar lijfrente, de 14de april. Deze rente lag iets lager dan deze van sommige andere begijnen. Begijn Obaey heeft het hof verlaten op 30 oktober 1789. Daarna waren er problemen omtrent de bovenbeschreven lijfrente. Op 30 april 1790 werd in akte vastgelegd dat ze het geld van deze rente niet terugkreeg. Ze werd in tegenstelling tot begijn Wijvekens geen rente meer uitbetaald in het hof.

Outerley, Janneke. In 1621 werd ze ingeschreven als begijn in het broe-

derschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint - Maartenskerk.

Pille, Marie. In 1621 werd Marie Pille als begijn ingeschreven in het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint - Maartenskerk. Ze was zeker opperjuffrouw van het begijnhof in 1622. Tijdens haar leven herstelde ze op haar kosten het doksaal in de kapel en schonk ze het hof een beeld van de H. Anna en een zilveren *schinkpateel en kannekes* voor de kerk. Ze is gestorven op 3 september 1629.

Prées, de Marie. Werd in de 17de eeuw als begijn ingeschreven in het broederschap van de Sint-Jan-Baptist in de Sint - Maartenskerk. Ze stierf tussen 1667 en 1669. Op dat moment moest er nog geld worden opgelegd voor haar dote (5 lb. gr.). Dit werd na haar dood vereffend. Het laatste laat ons vermoeden dat ze maar kort begijn was.

Quintin, Angela Francisca. Dochter van Phillipus Ludovicus en M.C. Thibaut. Ze werd door haar vader op 3 februari 1766 voorgedragen om tot de proeftijd te worden toegelaten. Ze krijgt hiertoe een rente van 60 lb. gr. B.c., 100 gld. voor de kerk, de recreatiemaaltijd, 2 lepels en de inrichting van haar cel. Ze is vermoedelijk ingetreden op 18 mei 1766, op 22-jarige leeftijd. Haar rente werd verder op 18 juni uitbetaald. Deze rente was iets kleiner dan de gemiddelde uitbetalingen, daar de intredesom van begijn Quintin iets lager lag dan die van de meeste begijnen. In 1773-1785 was begijn Quintin kosteres van het begijnhof. In 1782-1783 werd ze extra betaald voor het schoonmaken van de kandelaars in de kapel. Op 7 juni 1791 bewoonde ze een huis in het begijnhof naast dat gehuurd door begijn Verleure. Ze bleef er tot de afschaffing. Daarna ging ze in de Elverdingestraat nr. 4 wonen, waar ze stierf op 71-jarige leeftijd op 7 december 1815.

Raedt (Raet, de), Petronilla. In 1621 werd ze ingeschreven als begijn in het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint-Maartenskerk. Ze was "Vrouw in het convent" en ouderlinge in 1665-1675. In dezelfde jaren kreeg ze loon als kosteres. In 1666-1668 vierde ze haar jubileum in het hof. Er werd voor haar een kroon gekocht en een gedicht opgesteld op kosten van het hof. Ze kreeg ook een zilveren kan met een lepel en een *kanne met zilveren hulle*. Het totaal van alle gemaakte onkosten bedroeg 76 lb. 17 sch. par.. Ze stierf op 1 november 1684. Op 3 november 1785 ging nog steeds een jaargetijde door voor haar in de kapel van het hof. Het was dat jaar het goed-

koopste in het hof gecelebreerde jaargetijde.

Roels, Josine. In de 17de eeuw staat ze als begijn vermeld in de ledenlijst van het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint-Maartenskerk. Ze schreef zich in 1684 eveneens in in het broederschap van het H. Kruis in dezelfde kerk.

Roo, de Jacquemine. In 1621 werd ze als begijn ingeschreven in het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint-Maartenskerk.

Roose, Marie Therese. Ingetreden op 25 november 1788. Haar vraag tot de proeftijd te worden toegelaten werd voorgelegd door haar vader, Pieter Joseph en haar moeder, Marie Josephina Vandermeersch uit Westrozebeke op 11 april 1788. Ze kreeg hierbij de gebruikelijke bruidsschat van 80 lb. gr. B.c., 100 gld. voor de kerk en alle gebruikelijke onkosten. Ook de betaling van haar lijkmaaltijd werd haarfijn geregeld bij deze gelegenheid. Zeker in 1795 was begijn Roose kosteres van het hof. Haar rente bedroeg op dat moment 24 gld., de gewone hofrente.

Roy, le Jacquemine. Werd in 1621 ingeschreven als begijn in het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint - Maartenskerk.

Ruutere, de Oympia. Werd meesteres verkozen op 11 januari 1701. Tijdens haar leven schonk ze het hof een biechtstoel voor de kerk en een Kamerijkse albe. Ze is -waarschijnlijk plots- gestorven op 17 december 1738. Op 24 december 1738 werd haar administratie overgedragen door haar erfgenamen. Er waren hierbij echter heel wat problemen. Veel werd niet teruggevonden en er waren problemen met betaling van pachten, enz. Vanaf december 1740 ging er een jaargetijde voor haar door in de kapel van het hof. Dit werd in 1785 nog steeds gevierd op 3 december. Het was een jaargetijde van hogere prijsklasse.

Saeghere, de Susanne. Werd in 1637 als begijn ingeschreven in het broederschap van het H. Kruis in de Sint - Maartenskerk. In 1666 vinden we de eerste sporen van haar aanwezigheid in het begijnhof in het archief van het hof zelf, daar ze kwartaalgeld wordt betaald. Hetzelfde wordt uitbetaald tot 1675. Verder zijn we haar spoor weer bijster.

Storms (Storme), Marye. Marye Storme was opperjuffrouw van het hof

in 1638. Ze schreef zich ook omtrent deze periode als begin in in het broederschap van het H. Kruis in de Sint - Maartenskerk. Op 9 mei 1652 stichtte ze een jaargetijde. Ze stierf op 7 maart 1657. Haar jaargetijdenstichting bedroeg 7 gld.. In 1700-1701 werd haar jaargetijde niet meer gecelebreerd, daar de daartoe verleende rente niet meer werd betaald. In 1739 werd hetzelfde genoteerd. Haar jaargetijde moest normaal plaatsvinden in april. Omstreeks 1770 ging het jaargetijde weer een tijdje door. In 1785 was dit echter alweer niet meer het geval. Over de afschaffing van haar jaargetijde werd lang gediscussieerd in het hof. Het ging immers om een opperjuffrouw en het ging eveneens om een *kostelijk* jaargetijde. Het hof kon het financieel echter niet bolwerken jaargetijden te laten doen waarvan de renten niets meer opbrachten en er werd besloten ermee te stoppen. Dit besluit en de redenen ervan werden echter trouw elk jaar in de hofrekening genoteerd. Zo was de vrouw toch elk jaar even in ieders gedachten.

Terryn, Isabella vermoedelijk dezelfde als Terrin Constantia. In 1739 duikt juffrouw Terryn voor het eerst op in de bronnen. Op dat moment werd ze kwartaalgeld uitbetaald. Ze woonde in het convent van het hof. Isabella Terryn vierde de verjaardag van haar intrede vermoedelijk op 27 november. In 1766 was ze ouderlinge van het hof. Ze was op dat moment en zeker de volgende 9 jaar ook portierster van het hof. Isabella Terryn stierf in 1778. Ze kreeg - hoewel ze jubilarisse was - een armzalige begrafenis waarbij zelfs op het recht van *portagie* werd bespaard. De werklieden droegen haar na het inkisten gratis de avond voor de begrafenis naar de goede plaats in de kapel.

Tiberghein, Elisabeth (Marie). Dochter van Pieter. Op 28 november 1764 werd gevraagd of deze vrouw tot de proeftijd kon toegelaten worden door Pieter Jacobus Delfortire, schepen van de zaal en de kasselrij van Ieper en door Frans Tiberghein. Ze kreeg als bruidsschat de gebruikelijke 80 lb. gr. B.c. voor een rente, 100 gld. voor de kerk, een recreatiemaaltijd en twee zilveren lepels. Op 24 april 1765 volgde de aanvaarding. Dat was verder ook de uitbetalingsdag van haar rente. Haar rente werd de gemiddelde rente van de meeste vrouwen in het hof. Op 7 juni 1791 bewoonde begin Tiberghein een huis in het begijnhof.

Uytsweert, Marie Josephine. Haar aanvraag tot beproeving gebeurde op 31 maart 1751 door haar halfbroer Thomas Uytsweert, prior van de paters Augustijnen in Ieper en haar halfzuster Mary Joanne Uytsweert, weduwe van Francois Boury. Begijn Uytsweert bracht een rente in van 60 lb. gr., 80 gld.

als sieraad voor de kerk, de recreatiemaaltijd en drie zilveren lepels. Op 19 augustus werd Marie Josephine Uytswert, dochter van Johannes Baptiste, kind van het Iperse hof. Na de normale tijd kon ze het habijt aannemen.

Vandenberghe, Marie Joanne Rose. Dochter van Martinus en Marie Joanna Dumortier. Marie Joanna Rose Vandenberghe was geboortig van Wevelgem.. De vraag om beproeving werd ingediend door haar ouders op 12 november 1764. Ze kreeg 80 lb. gr. B.c. als bruidsschat, 100 gld. voor de kerk, de recreatiemaaltijd en drie zilveren lepels. Op 9 april 1765 volgde de aanvaarding als kind van het hof. Dit bleef verder de datum waarop ze haar rente in het hof ontving. In 1771 trad ze toe tot het broederschap van het H. Kruis in de Sint-Maartenskerk. Begijn Vandenberghe overleed op 17 augustus 1787. Testamentair stichtte ze in de kerk van het hof een jaargetijde voor 50 jaar. Dit moest gebeuren omstreeks haar sterfdag. Het ging om een gelezen mis met 12 stuivers voor de celebrant, 4 voor de kosteres, 3 voor de misdienaars (op voorwaarde dat ze de vrienden van de overledene verwittigden de dag voor het jaargetijde), was voor vier kaarsen op het altaar en vier aan haar grafsteen (die dus in de kerk lag), 5 stuivers voor elke begijn die de dienst bijwoonde en een bedeling van 20 broden. Hiervoor stelde ze 200 gld. courant ter beschikking in haar testament. Gestorven 17 augustus 1787. Het duurde tot 1789 voor haar erfgenamen zich neerlegden bij haar testamentaire schikkingen.

Vandenbroucke, Joanne Claire. In 1702 zagen we voor het eerst sporen van kwartaalgeld voor begijn Vandenbroucke. Op dat moment woonde ze in het convent van het hof. Wanneer ze juist intrad kon niet worden achterhaald. Haar intrededag zou eventueel 26 januari kunnen zijn. Haar lijffrente dateert zeker van voor 1705 want op dat moment werd (26 januari) een proces tegen de rentelastige Charles de Malines, burggraaf van Zuutpeene in de parochie en heerlijkheid van Merkem aangegaan. Voor haar verkiezing als opperjuffrouw in 1739 stond ze reeds in voor het openen, sluiten en gadeslaan van de poort van het hof. Ze woonde op dat moment niet in het convent. Ze werd op 30 april 1739 verkozen als opperjuffrouw en stierf op 18 februari 1753.

Vandenbulcke of Vandenbilcke, Margareta. In 1621 werd ze als begijn ingeschreven in het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint - Maartenskerk. Ze is gestorven op 19 september 1642. In 1702 ging in de septembermaand een jaargetijde voor haar door in de kerk van het begijnhof

en op 19 september 1785 was dat nog steeds het geval. Het was in dat jaar het duurste gecelebreerde jaargetijde van het hof.

Vandepitte, Martine. Was zeker begijn vanaf 1666. In dat jaar ontving ze kwartaalgeld uitbetaald. Verder lieten de bronnen geen sporen van haar na. Ze blijft opgetekend als begijn in de rekeningen tot zeker 1675. Haar lijfrente werd in 1667 uitbetaald op 13 maart. Ze trok 48 lb.. In vergelijking met de andere begijnen was dit eerder aan de grote kant.

Vanderelst, Marie. Werd in 1685 als begijn ingeschreven in de ledenlijst van het broederschap van Sint-Jan-Baptist in de Sint - Maartenskerk.

Vandermeersch, Josephine. Op 16 februari 1751 gebeurde de vraag om beproeving van Josephine Vandermeersch door haar voogd en halfbroer Franciscus Josephus Vandermeersch en door Laurens Lansfer, haar zwager. Josephine kreeg als bruidsschat een rente van 80 lb. gr. mee, 100 gld. als sie-raad voor de kerk, de recreatiemaaltijd en de drie zilveren lepels. De dochter van Jacobus Nicolaas Vandermeersch werd officieel aanvaard op 30 juni 1751. Na de voorgenomen tijd mocht ze het habijt van het hof aannemen. Ze krijgt verder ook haar lijfrente op 30 juni uitbetaald. Zeker vanaf 1779 tekende begijn Vandermeersch als ouderlinge van het begijnhof. Ze bleef zeker in het hof tot 1795. In de telling van 1815-1816 ontbreekt haar naam.

Vandermeersch, Marye. Kwam binnen in het hof voor 1665. Bewoonde in 1688 samen met Anna Velle een huis in het hof dat tegen de achterkant van de Beestenmarkt aanleunde. In 1667 trok ze een lijfrente van 54 lb. par. in het hof. Dit was een rente van gemiddelde grootte. In 1673 schreef ze zich in in het broederschap van het H. Kruis in de Sint-Maartenskerk. Marye was kosteres in het hof in 1701-1702. Ze kreeg hiervoor 72 lb. par.. Marye Vandermeersch was begijn, want in datzelfde jaar zien we haar opduiken tussen diegenen die in het hof kwartaalgeld trekken. Is ouderlinge in 1700-1701. Ze stierf op 5 mei 1719. Op 15 mei 1785 ging een jaargetijde voor haar door in het hof. Het was een jaargetijde van lagere prijsklasse, zeker op dat moment.

Verbeke, Marie Anne Therese. Dochter van Philibertus Bernardus Verbeke en Marie Anne Delaveine uit Meesen. Vraagt op 27 december 1787 om beproeving in het begijnhof. Er wordt een akkoord gemaakt over een

bruidsschat met een rente van 80 lb. gr. (die 4 lb. per jaar opbrengt), 100 gld., de recreatiemaaltijd, de drie zilveren lepels en alle onkosten die met de intrede gepaard gaan. De betrokkene verliet echter het hof vóór het beëindigen van de proefperiode.

Verleure, Regine Antoinette Victoire. De vraag om toe te treden tot de proeftijd in het hof ging op 2 juli 1776 uit van haar moeder: Maria Theresia Isabella Baeteman en Ignatius Verleure, overleden raadspensionaris van Menen. Bij het verzoek was haar voogd aan vaderszijde, Jacobus Ludovicus Anthonius Angillis aanwezig. Vrouwe Verleure kreeg als bruidsschat een rente van 80 lb. gr. B.c., gaf 100 gld. aan de kerk, verzorgde de gewone recreatiemaaltijd, gaf 1 lb. gr. bij het binnengaan in het convent, 9 gld. wanneer ze kind aan huis werd, een dubbel ducaat aan de pastor en de opperjuffrouw, een patacon aan de conventjonkvrouw, de kosteres, de meid van de opperjuffrouw, een el fijn lijnwaad aan alle begijnen en een dubbele el aan de opperjuffrouw, ze werd van huisraad voorzien en ze schonk de voorgeschreven drie zilveren lepels. Op 18 november 1776 werd begijn Verleure aanvaard. Ze werd later een van de voorbeelden van begijnen die een zeer rijkelijke bedeling en recreatiemaaltijd hielden bij hun intrede. Ieder jaar op 18 november werd ze haar lijfrente uitbetaald. Op 7 juni 1791 bewoonde ze een van de vier huizen van het begijnhof. Men besloot immers in dat huis een gedeelde waterput te maken met het huis ernaast. Ze woonde niet meer in Ieper ten tijde van de telling van 1815-1816.

Vinck, de Catharine. Werd als begijn ingeschreven in de ledenlijst van het broederschap van het H. Kruis in de Sint-Maartenskerk in 1685.

Vulder, De Maria Barbara. Trad vermoedelijk in op 26 mei. Het precieze jaar ontbreekt. Ze was zeker begijn in 1715. In 1741 trok ze nog steeds kwartaalgeld in het hof. Dit bedroeg iets meer dan dat van de meeste begijnen in het hof. Ze bezat dan ook een rente van 100 lb. gr. die voor haar lijfrente moest instaan. Op dit geld werd een speciale regeling bedongen. Daar waar het geld van de lijfrente normaal gezien na de dood van de begijn het hof toekwam, was dit bij deze vrouw niet het geval. Het hof had zich ertoe verplicht eerst levenslang 2 lb. gr. uit te betalen aan haar zuster Marie Aldegonde de Vuldere die in het klooster van de zusters annunziaten in Sint-Winoksbergen verbleef. Op 17 juni 1748 was ze echter gestorven, want haar

erfgenamen vorderden op dat moment 100 lb. gr. terug die ze blijkbaar aan het hof onder de vorm van een lening had voorgesloten.

Wael, Anne Marie. Dochter van Ignatius Wael en Marie Rosa De Bruyne. Op 30 december 1740 werd door haar moeder en broer (Ignatius Franciscus Wael) de vraag om beproefing ingediend. Haar vader was toen al gestorven. Als bruidsschat kreeg ze 80 lb. gr., 60 gld. voor de kerk, drie zilveren lepels en de onkosten van de recreatiemaaltijd. Op 15 mei 1741 werd vrouwe Wael aanvaard als kind van het hof. Ze woonde in het convent. In de hofrekening van dat jaar werden 960 lb. par. intredegeld en 120 lb. als sieraad voor de kerk opgetekend. Ze kreeg verder ook haar lijfrente op 15 mei uitbetaald. In 1767 was begijn Wael zeker kosteres van het hof. Dat bleef ze tot 1773. Een volgend spoor van begijn Wael in het hof vinden we wanneer ze haar handtekening zet onder de aanstelling van ontvanger Joye in december 1779. In dat jaar was begijn Wael *vrouwe* van het convent en ouderlinge van het hof. Ze was dit nog steeds toen ze op 27 april 1790 een jaargetijde stichtte in het hof. Ze stelde hiervoor 100 gld. B.c. ter beschikking. Tot 50 jaar na haar dood wilde ze op de verjaardag van haar sterfdag een requiemmis in de kerk van het hof. De pastor ontving bij deze gelegenheid 8 stuivers. Er werd was en wijn voorzien ter waarde van 4 stuivers en 14 begijnen kunnen bij aanwezigheid 3 stuivers krijgen. De kosteres en de misdienaars kregen twee stuivers, op voorwaarde dat de laatsten haar vrienden gaan verwittigen de dag voor het jaargetijde. Verder was er een bedeling van 13 broden van 2 stuivers. In 1795 werd ze nog steeds als ouderlinge vermeld. We vonden haar echter niet terug in de telling van 1815-1816.

Walwein, Catharine Caroline Therese. Dochter van Albertus, raadspensionaris in Blankenberge en C.T. Depotter. Op 11 mei 1772 vroeg Antonius Petrus Walwein, kanunnik en Franciscus Eugenius Walwein, tesorier en kanunnik van Sint - Maartens om toelating tot de proeftijd van hun respectievelijke nichtje en *rechtsweyve*. Ze kreeg hiertoe een bruidsschat van 80 lb. gr. B.c. als rente, 100 gld. voor de kerk, de recreatiemaaltijd, twee lepels van zilver en de inrichting van haar cel. Dochter Walwein trad in op 30 september 1772. Haar intrede ontketende felle discussie onder de pastor en de voorgeden omtrent het maningsrecht bij de tweede ontvangst. Begijn Walwein kreeg verder haar lijfrente uitbetaald op 30 september. In 1773, een jaar na haar intrede, schonk ze de kapel van het hof reeds een antependium en *pacenten* (?) uit *Lyonsche* zijde met een olijfkleurige grond. Het jaar daarop schonk ze

een groen damasten communickleed en een antependium in zwarte zijde. In 1779 woonde ze al alleen in één van de vier huizen in het hof. Op 7 juni 1791 huurde begijn Walwein twee van de vier huizen in het begijnhof. Dit wijst erop dat ze allesbehalve onbemiddeld was. Er zijn geen andere sporen gevonden van begijnen die twee huizen ineens huurden. Negen jaar later werd het hof afgeschaft. Anders had ze er waarschijnlijk carrière gemaakt ... Nu stierf ze echter in de Rijselstraat 13 op 28 juni 1816 als *ex-religieuze*. Ze was op dat moment 67 jaar.

Walwein, Catherine. Gestorven in 1774.

Wee, de Laurance. Laurence de Wee is zeker ingetreden voor 1702 want in dat jaar trok ze al een rente als begijn. Ze woonde er in het begijnenconvent. Op 3 juli vierde begijn de Wee vermoedelijk haar intredeverjaardag. Ze tekende als ouderlinge in 1737, 1738, 1739, 1742. En is in 1739 en 1740 *sorghe* van het convent. Begijn de Wee is gestorven in 1746. Ze kreeg een middelste begrafenis.

Wille, Janneken (Joanne). Ze woonde in 1688 samen met Marie Vandermeersch in een huis in het hof. Dit huis leunde aan tegen het huis aan de noordzijde van de toenmalige Beestenmarkt. In 1700-1701 wordt ze als ouderlinge vermeld. Tijdens haar leven schonk ze het hof een zilveren kroon en geld voor een ciborie (met verplichting telkens als ze werd gebruikt *O Salutaris Hostia* te zingen. Ze schonk eveneens een *schinktalloor* aan het hof dat ze van de voogden kreeg bij haar jubileum. Dit alles werd mee omgesmolten toen het hof een nieuw wierookvat liet maken. Ze is gestorven 28 september 1711. We vonden haar op geen enkele bewaarde lijst van broederschappen terug.

Windels, (Marie) Josephina. Dochter van Arnoud. Op 19 augustus 1743 werd om toetreding tot de proeftijd verzocht door Carolus Mortier, kanunnik van de abdij van Voormezele en pastoor van Voormezele en door Joannes Baeselees. Deze laatste was halfbroer van vrouwe Windels en haar *rechtsweer*. Ze kreeg als bruidsschat een rente van 80 lb. gr., 100 gld. voor de kerk, drie zilveren lepels en de gemaakte onkosten voor de maaltijd. Op 29 december 1743 werd vrouwe Windels aanvaard. Ze is gestorven in 1760 en kreeg een middelste begrafenis.

Wyvekens, Therese Claire. Dochter van Adrianus Josephus en Anne Marie de Schuffelaere. Er werd om toelating tot de proeftijd gevraagd op 29 oktober 1760 door Jacobus Wyvekens, pastoor van Oostvleteren en door Jacob de Schuffelaere, pastor van Westvleteren. Deze laatste was haar *rechtsweere a matre*. Ze kreeg als bruidsschat een rente van 80 lb. gr. B.c., 100 gld. voor de kerk, de recreatiemaaltijd en drie zilveren lepels. Ze is ingetreden op 24 maart 1761. Vier jaar later woonde ze reeds alleen in één van de vier huizen van het hof. In 1768 verbleef ze nog steeds in het hof. Ze kreeg haar lijfrente uitbetaald op de verjaardag van haar intrede: 24 maart. Nadien trok ze echter nog enkel haar rente. Bij het horen van de rekening enz. werd ze niet meegeteld. In 1795 trok ze nog steeds een rente in het begijnhof. Vermoedelijk ging Theresia Wijvekens, die les gaf in de Ieperse Mariaschool, na de dood van directrice Lamotte, haar functie in de school overnemen. Daar overleed ze ook op 7 december 1812. In 1790 werd genoteerd dat deze vrouw in 1769 het hof had verlaten (op 11 februari) en dat ze verder geen rente wilde. De vrouw was wel nog welkom onder de begijnen en werd in de administratie verder gevolgd.

Ysenbaert (Isenbaert), Anna Catharina. Haar intredeverzoek gebeurde op 22 mei 1719 door haar vader, François en haar moeder Marie Anne Omaere. Ze leverde de gewone intredelasten en werd opgenomen als kind van het huis op 16 oktober 1719. Bij haar opname waren er wat problemen omdat de pastor ziek was en de opname niet zonder hem kon gebeuren. In 1740 woonde ze in het convent van het hof. Tijdens haar leven schonk ze het hof een fijne gebrodeerde communiedwaal, altaarstof, een zilveren kroon en een zilveren sleuteltje voor het tabernakel. Het beste missaal van het hof werd half door haar bekostigd en half door de conventbegijnen onder haar bestuur. Ze tekende akten als ouderlinge vanaf 1753. In 1769 was ze zeker al conventmeesteres. Ze wordt vanaf dat moment in de bronnen vermeld als *jubilaeereghe*. Begijn Ysenbaert werd begraven op 12 maart 1774 en kreeg een middelste begrafenis.

Zuutpene, van Marie Isabelle. Ze was zeker al begijn in 1723. Ze trad vermoedelijk in op 25 januari. Ze betaalde pacht voor het tweede huis in 1737-1738 en 1739, nl. 132 lb. par. per jaar. Het geld voor de lijfrente van begijn van Zuutpene bedroeg 100 lb. gr., wat haar een lijfrente van 54 lb. par. per half jaar opleverde. Dit was iets meer dan de andere begijnen in het hof op dat moment. Vreemd genoeg trok deze vrouw geen jaargeld in het hof in

1739 -1740 en 1741. Was ze geen begijn? Werd deze regeling getroffen bij haar intrede? Ze is tot noch toe de enige in dit geval, samen met Therese Wijvekens. Tijdens haar leven schonk ze het hof een stuk stof voor een antependium en *pacetten* (?) voor het altaar en zwarte pane voor een kazuifel met koorhemd. Vreemd is wel dat de lijst van het broederschap van het H. Kruis in de Sint - Maartenskerk een geestelijke dochter met dezelfde naam inschrijft omstreeks 1750. Was haar statuut daarom anders dan dat van de andere begijnen en kreeg ze daarom geen pensioen? Of gaat het hier enkel om een begripsverwarring? Ze is gestorven op 19 juli 1754. Op 19 juli 1785 ging nog steeds een jaargetijde van hoger prijsklasse door voor haar in het hof.